

A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE

15.

KETTŐS HÁZASSÁG.
A CSALÁDI ÁLLÁSRA VONATKOZÓ
BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK

A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE

ÍRTA:

DR. LANGYAL PÁL
EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA RENDES TAGJA

15.

KETTŐS HÁZASSÁG.
A CSALÁDI ÁLLÁSRA VONATKOZÓ BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK

BUDAPEST
ATTILA-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA

K.K.M.sz.:102804/1938.-Lelt.sz.:156/1937-8. Ára:5.-P

KETTŐS HÁZASSÁG.
A CSALÁDI ÁLLÁSRA VONATKOZÓ
BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK

ÍRTA:

DR. LANGYAL PÁL
EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA RENDES TAGJA

BUDAPEST
ATTILA-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA

ELŐSZÓ.

Útnak bocsátom Kézikönyvem XV. kötetét, melynek címéül „A család büntetőjogi védelme” megjelölést is használhattam volna, mert a tárgyalt bűncselekmények közös jogi tárgya a család. Hogy mégis nem e cím mellett döntöttem, annak oka: egyfelől a Btk. terminológiájához való ragaszkodás szüksége, másfelől az a körülmény, hogy bár rendszertanilag teljesen tévesen, a Csemegi kodex nem egy családi állás elleni bűncselekményt a szemérem elleni bűntettek és vétségek címfeliratú fejezetbe sorozott be.

Egyebekben jelen kötetemben is arra törekedtem, hogy a szokásos jogtörténeti s jogösszehasonlító vázlat, valamint a kriminálpszichológiai és kriminálszociológiai szemlélet nyújtása után az elméleti és gyakorlati jogászt egyaránt érdeklő dogmatikai elemzéssel szolgáljak. De kötelességet véltem teljesíteni azzal is, hogy a család fokozottabb büntetőjogi védelmének immár elodázhatatlan szükségességére felhívjam a figyelmet és kifejezője legyek annak a nemcsak jogász, de társadalmi közvéleménynek is, mely a törvényhozó legsürgősebb feladatai egyikének minősíti a család minden irányú és tehát a büntetőjog eszközeivel is alátámasztott hatályosabb védelmét biztosítani hivatott jogszabályok és intézmények életbehívását.

Budapest, 1938. febr. 21.

Angyal Pál

TARTALOMMUTATÓ.

Előszó	V
Rövidítések jegyzéke	VII
Bibliográfia	VIII
Szakszmutató	XI
Névmutató	XII
Tárgymutató	XIV
Kettős házasság	1
1. §. Bevezetés	3
I. Rész. Jogtörténeti vázlat	5
2. §. Külföldi jogfejlődés	5
3. §. Hazai jogfejlődés	8
II. Rész. Jogösszehasonlítás	12
4. §. A XIX. és XX. századtörvényhozási munkálatai ..	12
III. Rész. Jogtárgy probléma	19
5. §. Kriminálpszichológiai és kriminálszociológiai szemlélet	19
6. §. A kettős házasság jogtárgya	21
IV. Rész. Dogmatika	24
7. §. A kettős házasság fogalma és büntetése	24
8. §. A kettős házasság megkötésénél bűnös közreműködés ..	42
A családi állásra vonatkozó büntettek és vétségek	45
9. §. Bevezetés	47
I. Rész. Jogtörténeti vázlat	49
10. §. Külföldi jogfejlődés	49
11. §. Magyar jogfejlődés	51
II. Rész. Jogösszehasonlítás	53
12. §. A személyi vagy családi állás elleni bűncselekményekre vonatkozó büntető jogszabályok	53
13. §. A család büntetőjogi védelmét hatályosabban szolgáló jogszabályok	60
III. Rész. Dogmatika	72
14. §. A gyermek családi állását sértő büntett	72
15. §. A család és vétkez házasságkötés	92
16. §. A házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő és egyházi személy vétségei	95
IV. Rész. 17. §. A család büntetőjogi védelme de lege ferenda ..	99

GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.

<i>Bv.</i>	= 1914: XLI. t.-c. a becsület védelméről.	<i>Hv.</i>	= 1914: XL. t.-c. a hatóságok büntetőjogi védelméről.
<i>Btk.</i>	= 1878: V. t.-c. a büntetésekről és vétségekről.	<i>Tvt.</i>	= 1923: V. t.-c. a tisztességtelen versenyről.
<i>Kbtk.</i>	= 1879: XL. t.-c. a kihágásokról.	<i>Bjt.</i>	= Büntető Jog Tára.
<i>Bp.</i>	= 1896: XXXIII. t.-c. a büntető perrendtartásról.	<i>Bjogi Hat. Tára</i>	= Büntetőjogi határozatok Tára.
<i>Bn.</i>	= a Büntető Novellának nevezett 1908: XXXVI. t.-c.	<i>Btjogi dtár</i>	= Büntetőjogi Döntvénytár.
<i>II. Bn.</i>	= 1928: X. t.-c.	<i>Jogt. K.</i>	= Jogtudományi Közlöny.
<i>Fb.</i>	= 1913: VII. t.-c. a fiatalok bíróságáról.	<i>Jogi H.</i>	= Jogi Hírlap.
<i>Bpn.</i>	= 1914: XIII. t.-c. az esküdtbírók előtti eljárásra és semmisségi panasza vonatkozó rendelkezések módosításáról.	<i>M. i.</i>	= Miniszteri indoklás.
<i>St.</i>	= 1914: XIV. t.-c. a sajtóról.	<i>Tank.</i>	= Angyal: A magyar büntetőjog tankönyve.
		<i>Kézik.</i>	= Angyal: A magyar büntetőjog kézikönyve.
		<i>Vi.</i>	= 1925: XXVI. t.-c. az országgyűlési képviselők választásáról.

BIBLIOGRÁFIA.

KETTŐS HÁZASSÁG.

- Abegg**
Arch. N. Folge 1855. évf. 9.
- Ali Akbar**
System des iranischen Strafrechts
1935.
- Angyal**
Büntetőjog tankönyve VII. kiad.
Angyal
Kézikönyv XIV. k. 1937.
Szemérem elleni bűncselekmények.
- Angyal**
Szociológia 1924. II. kiad.
- Angyal—Rácz**
Az olasz büntető törvénykönyv. 1937.
- Altmann**
Kommentar 1928.
- Auer—Mendelényi**
Bűnvádi eljárási jog IV. és V. k.
1932.
- Balogh J.**
Tévedésbeejtés az előbbi házasság
fennállása iránt. Jog 1887. évf. 129.
- Baumgarten**
Jog 1885. évf. 399.
- Becker**
Die strafrechtlichen Konsequenzen
einer nichtigen Ehe 1912.
- Beckmann**
Die Vielehe in der Türkei 1905.
- Beling**
Grundzüge 1930.
- Binding**
Lehrbuch 1902.
- Boehmer**
ad Carpzw ei med in C. C. C.
- Bonis**
A magyar btk. első javaslata 1712-
ben. 1934.
- Brohan**
Etude sur le crime de bigamie.
1898.
- Büchler**
Manu törvényei 1915.
- Van Calker**
Strafrecht 1827.
- Degré M.**
Bjt. 79. k. 153.
- Ebermayer**
Reichs-Strafgesetzbuch 1929.
- Ebermayer**
Handb. der Rechtsw. I. k. 760.
- Eckstein**
Ger. Saal 83. k. 124.
- Eichmann**
Das Strafrecht des CIC. 1920.
Erläuternde Bemerkungen
az 1909. osztrák Vorentwurfhoz
1910.
- Eschenbach**
Progr. de poena bigamiae 1787.
- Finkey**
Tankönyv 1914.
- Finkey Ferenc**
Kettős házasságnál elővülés. Bjt. 49.
k. 13. l.
- Finkey Ferenc**
Tévedés jelentősége a kettős házasságnál
Bjt. 49. k. 9. l.
- Francke**
D. Jur. Z. 2. k. 382.
- Frank**
Strafgesetzbuch 1931.
- Gerland**
Deutsches Reichsstrafrecht 1932.
- Grolmann**
Grundsätze des Criminalrechtswis-
senschaft 1818.
- Gruber**
Jog, 1892. évf. 29.
- Hacker**
Tankönyv, 1936.
- Haftler**
Schweizerisches Strafrecht, Bes. Teil.
1937.
- Halász**
A szemérem elleni bűncselekmények
1909.
- Harmat Emil**
Kettős házasság kísérlete. Bjt. 60.
k. 227. l.
- Hälschner**
Ger. Saal 22. k. 424.
- Heil**
Bjt. 14. k. 137.
- Heil**
Büntetőjogi tanulmányok 1911.
- Heil**
A kettős házasságról. M. Jg. 14.,
24. k.
- Heil**
Kettős házasság. Bjt. 23. k. 19. l.,
Bjt. 24. k. 265. l.
- Heimberger**
Strafrecht 1931.
- Hippel**
Lehrbuch 1932.
- His**
Geschichte des deutschen Strafrechts
bis zur Karolina. 1928.
- Hoche**
Das Verbrechen der Bigamie. 1912.
- Hollweck**
Die kirchlichen Strafgesetze. 1899.
- Husztly**
Iurisprudentia practica. 1758.
- Illés**
Kommentár 1909. II. k. 330.
- Irk**
Tankönyv. 1928.
- Kiss Endre**
Kettős házasság. Bjt. 46. k. 257. l.
- Kmoskó**
Hammurabi törvényei. 1911.
- Knapp**
Zeitschr. 12. k. 236.
- Kohler**
Leitfaden. 1912.
- Kohler**
Goldt. A. 56. k. 298.
- Kok**
D. de bigamia et de poenis biga-
miae. 1805.
- Köhler**
Deutsches Strafrecht. 1917. 230., 667.
- Leschanofsky**
Bl. Vergl. R. W. 14. k. 1.
- Leyser**
De polygamia. 1736.
- Loening**
Zeitschr. 5. k. 224.
- Lorenz**
Angriffe auf Ehe. Das komm. d.
Strafrecht. II. r. 1935. 104.
- Löw**
Anyaggyűjtemény. II. köt.
- Luden**
Weiske Rechtslex. 3. k. 505.
- Lukács**
Jog. 1886. évf. 4.
- Mainzer**
Die Ehe im Reichsstrafrecht. 1894
- Makarewicz**
Einführung. 1096.
- Meyer Allfeld**
Lehrbuch. 1922.
- S. Mayer**
Geschichte der Strafrechte. 1876.
- Miler**
Handbook of Criminal Law. 1934.
- Mittermaier**
Doppelehe. Vergl. Darst. Bes. Teil,
IV. 84.
- Mommsen**
Römischer Strfarecht. 1899.

- Müller**
Comment. de poena bigamiae capitali abroganda. 1819.
- Névtelen**
Az elévülés kezdetének kérdése a kettős házasságnál. Bjt. 11. k. 241. l.
- Névtelen**
A kettős házasság és az elévülés. Bjt. 51. k. 178., 226. l.
- Olshausen**
Strafgesetzbuch. 1927.
- Osenbrüggen**
Alamannisches Strafrecht.
- Palugyay**
Megyerendszer, IV. köt.
- Pappenheim**
Gellers Zentralblatt. 1928. 737.
- Pauler**
Büntetőjogtan. 1872.
- Perten**
Ungültige Ehe. 1907.
- Rehbein**
D. jur. Z. 1897. évf. 197.
- Rieder**
Gerichtszeitung. 1927. 183.
- Rittler**
Grundriss. 1926.
- Rittler**
Lehrbuch. Bes. Teil. 1938.
- Sauer**
Kriminalsoziologie. 1933.
- Schmidt**
Grundriss. 1931.
- Schnierer**
Kommentar. 393.
- Schott**
Diss. de poenae bigamiae ordinaria. 1761.
- Schütze**
Notwendige Teilnahme. 350.
- Seckel**
Die Aufhebung und Wiederherstellung der ehelichen Gemeinschaft. 1900.
- Sell**
I. Wochenschrift. 55. k. 2835.

- Servais**
Code Pénal, XIX. kiad.
- Siebert**
Grundzüge des Strafrechts in neuen Staate. 1934.
- Stange**
Beiträge zur Lehre von der Bigamie. 1893.
- Stracke**
Der Rechtsstatus als Angriffsobjekt von Verbrechen. 1917.
- Stricker**
Ügyv. L. 1891. évf. 3. sz.
- Szladits**
A magyar magánjog vázlatja, IV. kiad. 1935.
- Szlemenics**
Elementa Iuris Criminalis Hungarici. 1817.
- Szokolay**
Büntetőjogtan. 1848.
- Sztehlo K.**
Jogt. K. 1887. évf. 317.
- Taubenschlag**
Das Strafrecht im Rechte der Papyri, 1916.
- Téglás István**
A kettős házasság. Bjt. 81. k. 76. l.
- Thomasius**
De crimine bigamiae, 1685.
- Thomsen**
Das deutsche Strafrecht. 1906.
- Thomsen**
D. jur. Z. 14. k. 1433.
- Vargha F.**
Bjt. 14. k. 387.
- Vámbéry**
A házasság védelme a büntetőjogban. 1901.
- Vida**
Jog. 1892. 29.
- Vilnow**
Ger Saal 30. k. 122.
- Vuchetich**
Institutiones Iuris Criminalis Hungarici. 1819.
- Wachenfeld**
Lehrbuch, 1914.

- Wächter**
Lehrbuch des Römisch-Teutschen Strafrechts. 1826.
- Wächter**
Abhandl. I. k. 144.
- Wahlberg**
Holtz. Rechtslex. 1. k. 335.
- Weickmann**
Die Vielehe. 1895.
- Weiss**
Kodex Hammurabi, 1915.
- Wentheimer**
Mischgesetze, 1903.

- Wilda**
Das Strafrecht der Germanen. 1842.
- Wilshere**
The Criminal Law. 1926.
- Wlassics**
Bjt. II. k. 178., 228., 241.
- Wulffen**
Der Sexualverbrecher. 1910.
- Wulffen**
Reform. II. k. 124.
- Zeisius**
De bigamia eiusque effectibus. 1703.

CSALÁDI ÁLLÁSRA VONATKOZÓ BÜNCSELEKMÉNYEK.

- Abegg**
N. Archiv, II. k. 580.
- Altman**
Kommentar, 1928.
- Angyal**
Tanulmányok és beszédek. 1927.
- Angyal**
Szemérem elleni bűncselekmények. Kézikönyv, XIV. k. 1937.
- Angyal—Rác**
Az olasz büntetőtörvénykönyv. 1937.
- Arlt, Pichler, Drexler**
Unterhaltungsschutzgesetz. 1933.
- Bencsik János**
Családi állás elleni büntetnéi elévülés. Bjt. 40. k. 244. l.
- Bertsch**
Ueber Landstreicherei. 1894.
- Beth**
Familiengerichte. Int. Anwaltsblatt, 1937. évf. 107.
- Belting**
Grundzüge, 1930.
- Bittner**
Die Eheerschleichung. 1907.
- Binding**
Lehrbuch, I. 233.
- Bittner**
Die Eheerschleichung, 1097.

- Boschan**
Handwb. der Rechtsw. 4. k. 440.
- van Calker**
Strafrecht, 1927.
- Carnier**
Der Ehebetrug. 1909.
- Degré Alajos**
A Négyeskönyv büntetőjogi elvei. 1936.
- Dósa**
Erdélyhoni Jogtud. III. k.
- Duensing**
Verletzung der Fürsorgepflicht gegenüber Minderjährigen. 1903.
- Ebermayer**
Reichs-Strafgesetzbuch. 1929.
- Eisert István**
Családi állás elleni büntett. Bjt. 14. k. 83. l.
- Finkey**
Tankönyv, 1914.
- Finkey Ferenc**
Családi állás elleni büntett. Bjt. 31. k. 103. l.
- Finkey Ferenc**
Gyermekkitétel. Bjt. 38. k. 131.
- Fogarasi**
Magyar Közpolg. Törvénytudomány elemei.

- Frank**
Közigazság törvénye
Frank
Strafgesetzbuch, 1931.
Gál Jenő
Törvényjavaslat a családl fokozot-
tabb védelméről. 1934.
Gerland
Deutsches Reichsstrafrecht. 1932.
Gürtner
Das kommende deutsche Strafrecht.
Bes. Teil 1935.
Hafer
Schweizerisches Strafrecht. Bes.
Teil. 1937.
Heil Fausztin
Gyermekkitétel és családi állás el-
leni büntett. Bjt. 20. k. 393. l.
Heil
A családi állás elleni büntett és ki-
tétel közti különbség. Jogt. K. 1887.
évf. 38.
Heil
Járt hely. Bjt. 20. k. 113.
Heil
Büntetőjogi tanulmányok. 1911.
Heimberger
Strafrecht. 1931.
Heller Erik
Gyermekkitételnél elévülés. Bjt. 34
k. 31. l.
Heller
Tankönyv, II. k. 1937.
Hinschius
Das Reichsgesetz über die Beurkun-
dung des Personenstandes. III. kiad.
1890.
Hippel
Lehrbuch. 1932.
Honemann
Zeitschr. 21. k. 363.
Honkasalo
Levélteli közlés, 1937.
Höpler
Altmann Kommentar. 1875.
Illés
Kommentár, II. köi.

- Irk**
Tankönyv, 1928.
Isáák
A gyermek családi árása elleni bün-
tett.
Kálnay Miklós
Családvédelem Magyar Közigazgatás,
56. évf. 13.
Kessler
Ger. Saal. 38. k. 576.
Kohler
Leitfaden, 1912.
Kohlrausch
Vergehen gegen den Personenstand.
Vergl. Darst. Bes. Teil. IV. k. 465.
Kolosváry
Magánjog, 1930.
Köhler
Deutsches Strafrecht. 1917.
Lissbauer
Zeitschr. 50. k. 718.
Liszt-Schmidt
Lehrbuch, 1927. 565.
Lorenz
Angrife auf Familie. Das komm. d.
Strafrecht, II. k. 110.
Mainzer
Die Ehe im Reichsstrafrecht, 1894.
Makarewicz
Einführung, 1906.
Merkel
Holtz. Rechtslex. 2. k. 459., 3. k. 37.
Meyer-Allfeld
Lehrbuch, 1922.
Morf
Über den reichsrechtlichen Begriff
des Personenstandes. 1904.
Németh Péter
Gyermekkitétel. Bjt. 46. k. 21. l.
Németh Péter
Családi állás elleni büntett. Bjt. 48.
k. 168. l.
Nizsalovszky
A család a magyar jogban.
Olshausen
Kommentar. 1927.
Pauler
Büntetőjogtan, 1872.

- Rác Gy.**
Az individualisztikus büntetőjogi
szemlélet alkonya. 1933.
Rác Gy.
Bevezetés az olasz fasiszta büntető-
jogba. 1937.
Reis
Die Unterdrückung des Personen-
standes. 1888.
Rittler
Grundriss, 1926.
Rittler
Lehrbuch. Bes. Teil. 1938.
Schmidt
Grundriss. 1931.
Schwarze
Holtz. Handb. 3. k. 377.
Sichart
Zeitschr. 13. k. 1.
Siegert
Grundzüge des Strafrechts in neuen
Staate. 1934.
Stange
Beiträge und Lehre von der Biga-
mie. 1893.
Strache
Der Rechtsstatus als Angriffsobjekt
von Verbrechen. 1917.
Suhajda
Magánjog rendszere.
Szabó Lajos
Családi állás elleni büntett. Bjt. 3.
k. 16. l., 286., 346. l.
Tarnai
Jogt. Köz. 1895. évf. 235.
Thomsen
Das deutsche Strafrecht. 1906.
Vargha F.
Tiltó akadály elhallgatása. Bjt. 12.
k. 45.
Vargha F.
Bjt. 12. k. 55.
Vargha F.
A családi állás elleni büntett. Jogt.
K. 1887. évf. 21.
Vámbéry
A házasság védekne a büntetőjog-
ban. 1901.
Wachenfeld
Lehrbuch, 1914.
Wenzel
A magyar és erdélyi magánjog
rendszere.
Wulffen
Reform. II. k. 123.

SZAKASZMUTATÓ.

1878:V. t.-c. (Btk.)	1876:XIII. t.-c. III. §. 105.	62. §. 98.
8. §. 26.	1876:XIV. t.-c. 20., 21. §§.	108. §. 28.
11. §. 26.	105.	113. §. 28., 29.
65. §. 34., 85.	1877:XX. (Gyt.) 84.	121. §. 2., 3., 4., 46., 92.,
69. §. 25.	1878:XL. t.-c. 60. §. 90.,	122. §. 47., 97.
70. §. 25.	104.	123. §. 47., 97., 98.
75. §. 35.	1891:XIII. t.-c. 6. §. 105.	124. §. 47., 94., 95.
82. §. 36.	1894:XXXI. (Ht.) 6. §. 96.	1896:XXXIII. t.-c.
83. §. 73.	7. §. 96.	7. §. 29.
90. §. 37.	8. §. 96.	1896:XXXIII. t.-c. (Bp.)
95. §. 88.	9. §. 96.	13. §. 25.
172. §. 21, 104.	10. §. 96.	1897:XXXIV. t.-c. 17. §.
245. §. 43.	11. §. 96.	2., 46.
246. §. 3, 93.	12. §. 96.	1907:XLV. t.-c. 58. §. 105.
247. §. 73., 74.	13. §. 96.	1908:XXXVI. t.-c. 105.
251. §. 2., 3., 25., 28.,	14. §. 94., 96.	1911:XXI. t.-c. 5. §. 28.
36., 37., 38., 41.	15. §. 94., 96.	1913:VII. t.-c. 66. §. 105.
252. §. 2., 3., 4., 42., 43.	16. §. 94., 96.	67. §. 106.
253. §. 2., 3., 4., 42., 44.	17. §. 94., 96.	1914:XIV. t.-c. 24. §. 9. b)
254. §. 3., 46., 47., 48.,	18. §. 94., 96.	p. 106.
73., 74., 75., 77., 78.,	19. §. 94., 96.	1921:XXX. t.-c. 106.
80., 81., 83., 84., 85.,	20. §. 94., 96.	1922:XII. t.-c. 128. §. 106.
86., 87., 88., 89., 90.,	21. §. 37., 94., 96.	73. §. 73.
91., 92.	22. §. 94., 96.	1923:XV. t.-c. 16. §. 106.
255. §. 3, 46., 47., 48.,	23. §. 94., 96.	1927:XXI. t.-c. 107.
92., 93., 94., 95.	24. §. 94., 96.	1927:XXXIII. t.-c. 107.
256. §. 3., 46., 47., 48.	25. §. 94., 96.	1928:V. t.-c. 35—36. §§.
257. §. 3., 46., 47., 48.,	26. §. 94., 96.	107.
95., 96., 97.	27. §. 94., 96.	1928:XL. t.-c. 162—184.
287. §. 84., 85., 86.	29. §. 43., 44.	§§. 107.
317. §. 81.	30. §. 32., 97.	1936:XXXVI. t.-c. 29. §.
318. §. 88.	31. §. 96.	108.
320. §. 82.	34. §. 96.	
397. §. 90.	39. §. 27., 31., 35., 43.	
400. §. 88., 89., 90.	50. §. 30.	
	54. §. 33.	

NÉVMUTATÓ.

Ali Akbar Khan Daftary 15.	Loening 7.
Angyal 4, 5, 16, 20, 23, 34, 42, 53, 58,	Lorenz 70.
69, 73, 77, 82, 91.	Lőw 3, 24, 28, 32, 33, 39, 42, 47, 72,
Auer 29, 41.	74, 79, 82, 83.
Bar 26.	Manu 5.
Bencsik 51.	Mainzner 26.
Berner 36.	S. Mayer 6.
Bernolák 28, 38.	Mendelényi 29, 41.
Beth 109.	Merkel 76, 91.
Bodo 80.	Meyer-Allfeld 26, 35, 36, 74, 78.
Bónis 10.	Miller 17.
Binding 26, 36, 37, 78.	Mittermaier 20, 22, 40, 41.
Büchler 6, 50.	Mommsen 6.
Carpnow 80.	Németh Péter 80.
Csemegi Károly 24.	Olshausen 26, 31, 34, 39, 76, 91.
Degré Alajos 51.	Osenbrüggen 7.
Degré Miklós 29.	Palugyay 9.
Dosa 51.	Pauler 9.
Ebetmayer 26, 34, 36, 39, 74.	Rác 16, 53, 56, 69, 104.
Eichmann 7.	Reis 75, 91.
Fimkey 28, 35, 36, 39, 76, 89.	Rousseau 99.
Fogarasi 51.	Sauer 20, 21.
Frank 36, 36, 74, 78, 91.	Schmierer 39.
Frank Ignác 51.	Schütze 35, 91.
Gál Jenő 71.	Schwarze 91.
Gruber Károly 36.	Servais 12.
Gürtner 70.	Szladits 27, 31, 33, 34.
Hacker 39.	Szlemenics 9.
Harnat Emil 35.	Szokolay 9.
Hälschner 26, 36, 78, 91.	Sztehlo Kornél 36.
Heil 35, 38, 39, 40, 91.	Tarnai 84.
Heller 91.	Taubenschlag 6.
His 7.	Téglás István 28, 37.
Hollweck 7, 50.	Thomasius 8.
Honkasalo 61.	Thomsen 35.
Huszthy 9.	Vargha Ferenc 36, 87.
Illés 28, 31, 35, 36, 37, 38, 77, 86, 91.	Venturas 57.
Irk 28, 35.	Vida László 36.
Isaák 73, 74, 76, 78, 79, 81, 86, 89.	Villnow 26, 36.
Kálnay Miklós 102.	Vuchetich 9, 52.
Kmosko 5, 50.	Wachenfeld 35, 36, 78.
Knapp 7.	Wächter 8.
Kohlrausch 75, 76.	Wenzel 51.
Kok 8.	Weiss 5.
Kotosváry 73.	Wilda 7.
Leyser 8.	Wilshere 17, 60.
Liszt 35, 36, 91.	Wulffen 21.
Liszt-Schmidt 74, 77.	Zay Adolf 24.

TARGYMUTATÓ.

Anyakönyvi kihágás 104.
 Bambergensis 7.
 Bigámia 3. és köv.
 Család büntetőjogi védelme 99.
 Családi állás elleni bűncselekmények az 6. és középkori jogokban 50.
 Családi állás elleni bűncselekmények jogtörténeti fejlődése 49—52.
 Családi állás elleni bűncselekmények a régi magyar jogban 51—52.
 Családi állás elleni bűncselekmények az egyes külföldi jogokban 53—59.
 Családi állás elleni büntett büntetése 92.
 Családi állás elleni büntett elévülése 91.
 Családi állás elleni büntett elkövetési alakjai 78—87.
 Családi állás elleni büntett passzív alanya 77—78.
 Családi állás fogalma és értelmezése 75—77.
 Családelhagyás büntette 108.
 Családvédelem kettős iránya 101.
 Családvédelmi bíróság 109.
 Családvédelmi büntetőjogszabályok egyes külföldi államokban 60—70.
 Család zülése 100.
 Csalárd házasságkötés 92—93.
 Csempészése gyermeknek más családba 80.
 Dolus coloratus gyermek családi állását sértő büntetnéél 87.
 Elévülés kezdőnapjának meghatározása kettős házasságnál 36—41.
 Elsikkasztása gyermeknek 81—82.
 Eltitkolása gyermeknek 82—84.
 Érvényes házasság mint kelléke a kettős házasság bűncselekményének létrejötténél 26—27.
 Feleség, anya lebecsülése 108.
 Formahibából semmis házasság kötésének büntethetősége 30—32.
 Gyermek fogalma 73—74.

Gyermek családi állását sértő büntett 72.
 Gyermek családi állását sértő büntetnéél egység és többség 88.
 Gyermek családi állását sértő büntetnéél szándék és gondatlanság 87.
 Gyermek családi állásának bárminemű megváltoztatása 87.
 Gyermeknek családi állásától való megfosztása 87.
 Gyermek erkölcsi romlásának meg nem akadályozása 108.
 Gyermek egészségét, erkölcsét veszélyeztető magatartás 108.
 Gyermeknek elsikkasztása 81.
 Gyermekeltitkolás 82.
 Gyermeknek kicserélése 80.
 Gyermeknek más családba csempészése 79.
 Gyermeknek rendszerint járt helyre kitétele 84—87.
 Hamis anyakönyveztetés által gyermek családi állásának megváltoztatása 88—91.
 Házasság elleni izgatás 104.
 Házasság érvényességének kérdése 27—31.
 Házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő és egyházi személy vétségei 95—98.
 Kettős házasság 3. és köv.
 Kettős házasság bűncselekményének jogtörténete 5—10.
 Kettős házasság büntetése 37—38.
 Kettős házasságnál bevégzettség 34.
 Kettős házasság bűncselekményének jogösszehasonlító bemutatása 11—18.
 Kettős házasság az egyházjog szerint 6—7.
 Kettős házasságnál elévülés 38—41.
 Kettős házasság elkövetési cselekvése 30—34.
 Kettős házasság elkövetése holtítá nyilvánítás esetében 33—34.

Kettős házasság elkövetője 25.
 Kettős házasság fogalommeghatározása 24—25.
 Kettős házasság jogtárgya 21—23.
 Kettős házasság kísérlete 35.
 Kettős házasság kriminálpszichológiai vizsgálata 19—20.
 Kettős házasság kriminálpszichológiai szemlélete 20—21.
 Kettős házasság a külföldi büntetőjogokban 11—18.
 Kettős házasság megkötésénél bűnös közreműködés 42—44.
 Kettős házasság mint állapotdeliktum 40—41.
 Kettős házasság a régi magyar jogban 8—10.
 Kettős házasság a római jogban. 6.
 Kettős házasságnál szándék 35—36.
 Kettős házasságra vonatkozó statisztikai adatok 20—21.
 Kettős házasságnál tettesség 25.
 Kettős házasságnál többség 36—37.
 Kitétel 85.
 Liberális-individualisztikus világszemlélet 103.
 Matrimonium non existens 27.
 Megtámadható házasság 27—28.
 Monogám házasság intézményének jogi védelme 22.
 Polgári tisztviselő bűnös közreműködése kettős házasságnál 43—44.
 Polgári tisztviselőt terhelő gondatlanság kettős házasság megkötésénél 44.
 Polygámiát elismerő állam honossa mint bigámia elkövetője 25—26.
 Rendszerint járt helyre kitétel 85—87.
 Semmis házasság 27—29.
 Suppositio partus vel infantis 80.
 Vétkes házasságkötés 94.
 Vétkes házasságkötés büntethetőségének feltétele 94.
 Teherbejuttatástól támogatás megvonása 108.
 Univerzalisztikus-spiritualis világszemlélet 103.

KETTŐS HÁZASSÁG.

(BTK. MÁSODIK RÉSZ, XV. FEJEZET; 1894:XXXI. T.-C. 121. §. 1. BEK.)

HATÁSKÖR: A BTK. 251—253. §-AIBAN MEGHATÁROZOTT BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK
A TÖRVÉNYSZÉK TANÁCSA HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK (1897:XXXIV. T.
C. 17. §. 1—4. P.)

1. §. Bevezetés.

A Btk. Második Részének XV. fejezete *Kettős házasság* cím alatt a házasság jogintézménye ellen irányuló azokat a bűncselekményeket sorakoztatja fel, melyeket az érvényes házassági kötelékben levő újabb házasságra lépéssel, illetve a nem házas tudva házassági kötelékben levővel házasságkötés útján követ el (Btk. 251. §.), valamint amelyet polgári tisztviselő az által követ el, hogy a kettős házasság megkötésénél tudva, hogy a megkötetni szándékolt házasság kettős házasság, a feleket összeadja (Btk. 252. §. figyelemmel az 1894:XXXI. t.-c. 121. §. 1. bek. második fordulatára), és végül amelynek törvényes fogalmát a polgári tisztviselő azzal valósítja meg, hogy a kettős házasság megkötésénél gondatlanul jár el (Btk. 253. §., figyelemmel ugyan az 1894:XXXI. t.-c. 121. §. 1. bek. második mondatára).

Ehelyütt csak megemlítem (a részletes kifejtésre alább kerül sor), hogy Btkvünk javaslatának szerkesztésekor az a nézet jutott kifejezésre, hogy a bigámia „szemérem elleni bűntett” (v. ö. Löw. II. 386. és 407.), mely azonban még „sem foglaltatott . . . egyszerűen a szemérem elleni deliktumok többi esetei közé, hanem bizonyos, az előbbiektől különböző sajátosságánál fogva s összhangzásban az 1843. évi javaslatunkkal, de eltérőleg a német büntetőtörvénykönyvtől, külön fejezet tárgyává tétetett” (v. ö. Löw II. 407.). Ez álláspont kritikájára most nem térek ki (erről is alább), de annyit máris megjegyezni kívánok, hogy a kettős házasság s kapcsolatos bűncselekményei nélkülözik a szemérem ellen elkövetett bűncselekmények jellegzetes vonásait, viszont elvi szemszögből az ú. n. *házasság elleni bűncselekmények* közé tartoznak, ahova illeszkednek a házasságtörés (Btk. 246. §.) s a családi állásra vonatkozó büntettek és vétségek (Btk. 254—257. §§.)

csoportha, melyek lényegileg mind a családhoz s házassághoz fűződő jogilag védett — többnyire erkölcsi értékkel bíró — érdekek sérelmével járnak (v. ö. *Kézikönyvem* XIV. k. 17. s köv. l.).

A Btk. rendjének szem előtt tartásával a *dogmatikai részben*, mely előtt a bigámiára vonatkozó jogtörténeti vázlatot s a jogösszehasonlítást közlöm, és a *jogtárgy problémájára* térek ki, előbb a *kettős házasság fogalmáról és büntetéséről* (Btk. 251. §.), majd a *kettős házasság megkötésénél bűnös közreműködésről* (Btk. 252., 253. §§.; 1894:XXXI. t.-c. 121. §. 1. bek.) szólok.

I. RÉSZ.

Jogtörténeti vázlat.

2. §. Külföldi jogfejlődés.

1. A kettős házasság büncselekménye önálló fogalmi jelentőséghez alig másfél évszázada jutott s természetesen ott, hol a többférjűség vagy többnejűség intézménye vagy éppen a promiszkuitás divott (v. ö. mindezekre: *Angyal*, Szociologia, 1924. II. kiadás 105—113. l.) szóba sem kerülhetett.

1. Nem érdektelen *Hammurabi* törvénykönyvének idevonatkozó — a többes házasságot éppen nem büntető — álláspontja. A 144. §. szerint: „Ha valaki feleséget vesz s a nő férjének rabnőt ad s az gyermekkel ajándékozza meg, az illető pedig *másodfeleség* vételére szánja el magát: ezt az illetőnek nem fogják megengedni; *másodfeleséget nem vehet.*” A 145. §. az ellenkező esetre ad szabályt mondván: „Ha valaki feleséget vesz s az gyermekekkel nem ajándékozza meg, mire *másodfeleség* elvételére szánja el magát: az illető *másodfeleséget vehet ugyan*, házába be is vezetheti, de a *másodfeleség* a hitvessel nem *vetekedhetik.*” A 146. és 147. §-ok kevésbé érdekelnek, figyelemreméltó azonban a 148. §., mely így rendelkezik: „Ha valaki feleséget vesz s *lahbu*-betegség (a *lahbu*-betegségen *Weiss* szerint a sorvadás értendő, v. ö. *Kodex Hammurabi*, 1915. 27. l.) fogja el, mi miatt egy második elvételére határozza el magát, *elveheti ugyan*, de feleségét, kit a *lahbu*-betegség fogott elő, nem bocsáthatja el; az általa alapított háztartásban fog lakni s amíg él, ellátásban fog részesülni” (v. ö. *Kmoskó*, *Hammurabi törvényei*, 1911. 45—46. l.)

2. *Manu* törvénykönyvében a bigámiáról kifejezetten nincs szó; egész sajtószertű a nemző-helyettesítés (u. n. *nyoga*) intézménye, mely azonban inkább a családi szaporulás érdekét kívánja szolgálni (így a 26. fej. 60. art.-a: „Az arra felhatalmazott pedig alvasztott vajjal meghintve, szóltanul, éjnek idején az özvegggyel nemzhet *egy* fiút, de *egy* másodikat semmi esetre sem”). Némileg a másodszeri házasságralépésre vonatkoznak a 27. fejezet következő helyei: 71. art. „Ha már odaadta valakinek a leányát, ne adja oda másodszor is ... mert... ha másodszor is odaadja, olyan *vétket* követ el, mely az emberiségre vonatkozik”. Nem érdektelen a 76. art.: „Ha vallásos kötelesség teljesítése miatt indult útra a férj, akkor nyolc évig tartozik várni rá a feleség, ha tudomány vagy hírnévszerzés céljából, akkor hat évig”; ha pedig mulatság vagy szerelem céljából, akkor három évig”; ez idő letelte után a feleség újabb házasságra léphetett anélkül, hogy a bigámia vádját

vette volna magára; egyebekben a 80. art. szerint: „Az olyan nőt, aki részegítő italt iszik, rossz életmódot folytat, engedetlen, továbbá aki gyógyíthatatlan betegségben szenved, úgyszintén aki verakodó és pazarló, azt mindenkor pótolni lehet más nővel”, továbbá a 81. art. kimondja, hogy: „A meddő feleséget a nyolcadik évben lehet pótolni, a tizedikben pedig azt, akinek a gyermekei mind meghaltak; a tizenegyedikben az olyant, aki csak leányokat szült, de tüstént azt, aki cívakodó”; „ámde azt, — úgymond a 82. art. — aki beteg ugyan, de azért jólelkű és erkölcsi tekintetben kifogástalan, csak a beleegyezése után szabad pótolni; úgyszintén nem szabad rosszul bánni vele semmiképpen sem.” Mindezek a rendelkezések azonban nyilván inkább az elválás kérdésének szabályozását célozzák s csak közvetve vonatkoznak a többes házasságkötésre (v. ö. *Büchler*, *Manu törvényei*, 1915. 152—154. l.).

3. Ugy *Hammurabinál*, mint *Manunál*, de a *görög és egyiptomi jogban* is a házasság által kötött újabb tiltott házasságra lépés többnyire házasságtörésként jött figyelembe (v. ö. *Samuel Mayer*, *Geschichte der Strafrechte*, 1876. 436. és *Taubenschlag*, *Das Strafrecht im Rechte der Papyri*, 1916. 35—36. l.).

4. A római jogban míg *Valerianus* Kr. u. 258-ban csak annyit rendel, hogy „cives nostri matrimonium contrahere plura prohibentur” (Cod. 9, 9, 18. pr.), addig *Diocletianus* Kr. 285-ben már így szól: „neminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas uxores habere posse vulgo patet, cum et in edicto praetoris huiusmodi viri infamia notati sint; quam rem competens iudex inultam esse non patietur” (Cod. 5, 5, 2.). Ennek a rendelkezésnek I. *Theodosius* által a zsidókra alkalmazása — legalább is az elméletben — mindenestre régebbi keletű (v. ö. *Mommsen*, *Römischer Strafrecht*, 1899. 121. l., 3. jegyz.). — Egyebekben — tekintettel arra, hogy a római házasság kezdetől fogva s minden időkben monogamikus — az érvényes házassági kötelékben élő újabb házasságot nem köthetett s minden ezzel a felfogással ellenkező cselekmény jogilag érvénytelennek minősített, de *Diocletianus* is — ha csak nem esett a házasságtörés fogalma alá — büntetlen volt. *Diocletianus* a bigamiát — úgy látszik — ezért emelte önálló deliktum rangjára, hogy azt az itt-ott poligámiában élő alattvalók körében megszüntesse (v. ö. *Mommsen* i. m. 701. l.).

5. Az egyházjog szerint — a kezdetől fogva érvényes megállapításokat szabatos formába öntő *Codex Iuris Canonici* szövegezése nyomán: „Bigami, qui nempe duo vel plura matrimonium valida successive contraxerunt” (Can. 984., 4.) és „Bigami, idest qui, obstante conjugali vinculo, aliud matrimonium, etsi tantum civile, ut aiunt, attentaverint, sunt ipso facto infames, et si, spreto Ordinarii monitione, in illicito contubernio persistent, pro diversa reatus gravitate excommunicentur vel personali interdictio plectantur”. Bigamia tehát az egyházjog rendelkezéseiből olvashatóan úgy a bigamia successiva (az egymásra következő második vagy további házasság kötése), mint a bigamia simultanea (a fennálló egyháziilag érvényes házassági kötelék ellenére egyházi vagy polgári házasság kötése). A bigamia successiva következménye: irregularitas ex defectu sacramenti, és pedig még akkor is, ha a házasságok nem konzumáltak; a bigamia simultanea következménye: infamia ipso facto és ha a bigamusok az ordinarius figyelmeztetése ellenére az együttélést tovább folytatják; az eset súlyosságához képest ex-

kommunikáció vagy personalis interdictio. — A régi jog különbséget tett sajátképi (bigamia vera), nem sajátképi (bigamia interpretativa) és metaforikus (bigamia similitudinaria) között; az első: két vagy több, érvényesen kötött és konzumált házasságra lépéssel valósul meg; a második akkor létesül, ha valaki özvegyvel vagy notorie lapsa személyvel köt házasságot, vagy feleségével a nemi együttélést folytatja annak ellenére, hogy tudomással bír feleségének házasságtöréséről; a harmadikban oly fogadalmas bűnös, ki egyáltalában házasságra lép (v. ö. *Hollweck*, *Die kirchlichen Strafgesetze*, 1899. 266—267., *Eichmann*, *Das Strafrecht des CIC*. 1920. 138.).

6. A germán népjogok álláspontja változó. Az őskorban megvolt engedve több feleségnek tartása, e joggal azonban csak a királyok és fejedelmek éltek. Az *izlandi mondák* említést tesznek oly esetekről, melyekben a nő sértésnek minősítette, ha a férj második feleséget hozott a házhoz s ezért férjét elhagyhatta. *Grimwald* longobard király (668-ban) azt a férjet, ki feleségét háttérbeszorította (postponere) s más feleséget hozott a házhoz, 500 Schilling pénzbírsággal rendelte sújtani, mely összegnek fele az első nő Sippejének, fele pedig a királynak jutott; a második nő elvesztette vagyónát, mely hasonló módon megosztott az első nő Sippe-je s a király között. A longobard jog tehát a kettős házasságot (twikvenni) az első feleség sérelmére elkövetett kártételnek minősítette. A *keleti gótok törvénykönyve* csak a feleséget büntette az általa kötött második házasság címén, és pedig még akkor is, ha a második házasság megkötése gondatlanságból történt. — A *frank jog* nem büntette a kettős házasságot. A *norvég Gulating-jogkönyv* egyházi átokkal sújtotta a bigamust s ha nem engedelmeskedett, el kellett hagynia az országot. *Izlandban* számkivetés volt a kettős házasság büntetése. — A *középkorban* az egyházi büntetések érvényesültek. Sem a bírói törvények, sem a *Sachsenspiegel* nem tesznek említést e deliktumról. A XIII. századtól kezdve már számos idevonatkozó büntető határozománnyal találkozunk. Eleinte még az a felfogás érvényesült, mely szerint a bigamia a másik házasság sérelmét jelenti; a későbbi törvények már a házasság szentségének megsértését s a közrend megzavarását látják e deliktumban. A büntetés igen változatos. A *szász városi jogok* a XIII. század közepétől lefejezéssel, a *frank s felső német jogterületen* vízbefulladásással büntetik a bigamust. Az *alemann Hochgerichtsordnung* a bűnös testét kettéhasíthatni rendeli, vagy azt a kezét rendelte levágni, mellyel esküdtött. Többhelyütt száműzés, pénzbírság s becsületvesztés a büntetés. *Leiden*-ben a bigamus gúzbakötve pellengérré tétetett, *Brandenburg*-ban két bábuval kezében kiséprűztetett a városból (v. ö. *His*, *Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Karolina*, 1928. 150—151., *Wilda*, *Das Strafrecht der Germanen*, 1842. 852—855.). Különálló deliktumnak minősítik a kettős házasságot egyebek közt *Ripen*, *Soest*, *Hamburg*, *Bréma* városi jogkönyvei (v. ö. *Loening*, *Zeitschr.* 5. k. 224., *Osenbrüggen*, *Alamannisches Strafrecht*, 282., *Knapp*, *Zeitschr.* 12. k. 236.) valamint az 1499. évi *tiroli Malefizordnung*.

7. A *Bambergensis* 146. art.-a kifejezetten mellőzni rendeli a halálbüntetés alkalmazását; mert bár „das das gemelt vbel, mit dem wasser zum tode gestrafft wirdet, wir auch wol erkennen” mégis „Dweyl aber die Keyserlichen recht desshalb kein todstraff setzen, so will vns nit geizmen

darauf ein todstraff zu ordnen". A *Carolina* 121. art.-a (Straff des übels das inn gestalt zwifacher ehe geschicht) a házasságtöréssel azonosítja a bigamiát: „Item so eyn ehemann eyn ander weib, oder eyn eheweib eyn andern mann, inn gestalt der heyligen ehe bei leben des ersten ehegesellen nimbt, welche übelthat dann auch eyn ehebruch vnd grösser dann das selbig laster ist, vnd wiewol die Keyserlichen recht, auff solch übelthat keyn straff am leben setzen So wollen wir doch welcher solchs lasters be-trüglicher weiss, mit wissen vnd willen vrsach gibt vnd volbringt, dass die nit weniger dann die ehebrüchigen peinlich gestrafft werden sollen.”

8. Az újkori jogfejlődés során ez a felfogás erősödött meg, melyhez képest a legtöbbször pallos várt a kettős házasság elkövetőire (így Kurpfalz 1582., Hamburg 1603., Bajorország 1616., Poroszország 1620., Ausztria 1656.), de ép mert a bigamia a házasságtöréssel azonosított, annak megbüntetésére csak akkor kerülhetett sor, ha a második házasság elhátással konzumáltatott (így még az 1794. évi porosz Allg. Landrecht 1066. art.). A *korbeli irodalom* (így *Thomasius*, D. de crimine bigamiae, 1666., *Leyser*, de polygamia, 1736., *Schott*, Diss. de poena bigamiae ordinaria, 1771., *Kok*, D. de bigamia et de poenis bigamiae, 1805., *Boehmer* ad Carpz. qu. 86. obs. 1. és medd. in C. C. C. ad art. 121. §.) általában stuprum illetve adulterium címén lát a bigamiában büntetést érdemlőséget s széles alapon tárgyalja azt a kérdést, vajjon elég-e a kettős házasság elkövettségéhez a bigamikuskötés, vagy kell az elhálás (v. ö. még *Wächter*, Lehrbuch des Römisch-Teutschen Strafrechts, 1826. II. k. 454—467.); nem érdektelen, hogy *Grolmann* (v. ö. Grundsätze der Criminalrechtswissenschaft, 1818., 435. l.), ki szintén házasságtörést lát a bigamiában („Wenn die Form der Ehe missbraucht wird, um dem Ehebruche den Schein eines rechtlichen Beyschlafes zu geben: so wird das Verbrechen der Bigamie begangen”), de hozzáteszi: „Bigamie ist nur durch Täuschung des Publicums unter rechtlichem Anscheine begangener Ehebruch”, (i. m. 437. l.).

9. Elsőként az 1791. évi francia code juttatta kifejezésre azt a nézetet, mely szerint a bigamia a házasság intézményét s a családi jogokat sértő bűncselekmény.

3. §. Hazai jogfejlődés.

1. A régi magyar jog a kettős házasságot mindig büntette, és pedig a korbeli felfogásnak megfelelően házasságtörésként.

2. Jellemző azonban az 1599. évi 36. t.-c., melynek bevezető szavai arra engednek következtetni, hogy e bűncselekményt „az isten parancsolatjáról és a becsületességről” megfélekedezésnek, tehát a házasság intézményét sértő deliktumnak is minősítették; a hivatkozott bevezető rész így hangzik: „... mivel a többi bűnök és szertelen gonoszságok közt, amelyek ebben a Magyarországon és Szlavóniában dívnak, az sem az utolsó (illud etiam non postremum est), hogy némelyek, akik az isten parancsolatjáról és a becsületességről megfélekedeztek (qui divini praecepti ac honestatis immemores), egynél több feleséget vesznek, sőt hogy bujaságuknak élhessenek és kedvezhessenek, az első feleséget elhagyva vagy megölve, másikat s néha éppen a legközelebbi vérokokot vezzik el és fogadják házastársokul ... 2. §. ezért megállapították, hogy az ilyen közönséges gonosztevőkre alkotott negyvennyolcadik évi (1548:XLVIII. és köv. t. cikkek) végzéseket megtartsák”

(ezekben mindenütt halál a büntetés). Idevonatkoznak még az 1625. évi VI. t.-c. (De ... polygamos), mely a több feleségtartásban találtakra ki-mondja, hogy „az ilyeneket az illetékes helyi hatóságok azonnal elfogassák és törvényes eljárás megtartása mellett a kellő büntetéssel sujtásák” (debita poena plectantur), — valamint az 1630. évi XL. t.-c., melynek szövege: „Az 1625. évi VI.-ik törvénycikkelyhez azt adták hozzá, hogy nem valamelyes gyanúra, hanem csak a vizsgálat előrebocsátása mellett kell eljárni.”

3. A korabeli hazai irodalom a kettős házasságot ugyan minősített házasságtörésnek tekintti, de azért egyes fróinknál már kivillanik a jogtárgy helyes felismerése. Így *Husztly* szerint: „Involvit etiam crimen adulterii, nam et per istud delictum fides conjugalis, etusque vinculum violatur”, s ugyanott tovább folytatja: „Quapropter sicut adulterium, ita et crimen polygamiae nequaquam impunitum, manere debet” (v. ö. *Husztly*, Iurisprudentia practica, 1768. III. k. 91. l.). *Vuchetich* meghatározása imígyen hangzik: „Bigamia est delictum, quo fides conjugalis per consummationem secundi matrimonii violatur” (v. ö. Institutiones Iuris Criminalis Hungarici, 1819. 304.); a sértés szerinte három irányú: „naturade est bigamiam simultaneam triplicem laesionem in se involvere, utpote 1-mo: laesionem fidei conjugalis, 2-do: laesionem legum civitatis, quod auctor criminis forma matrimonii ad obtinendos illegales suos fines abutatur, et 3-tio: fraudem, quod adulterium sub tecta forma matrimonii occultetur, unde adulterium qualificatum etiam dici solet (v. ö. i. m. 306.). — *Szlemenics* meghatározása a következő: „Polygamia est delictum, quo vir aut mulier, durante adhuc prioris matrimonii vinculo, aliam aut plures plane personas conjugio sibi jungit”. Hogy a kettős házasságot szemérem elleni bűntettnek tekintti, ki-tünik következő szavaiból: „Ut delictum hoc consummatum sit, copula carnalis perfecta necessaria est” (v. ö. Elementa Iuris Criminalis Hungarici, 1817. 138.). *Szokolay* a „Vallást érdeklő bűntények” sorában a „Káromkodás” után szól a „Több-feleségűség”-ről. „Ezen bűntettnek — úgymond — akkor van helye, ha valaki házassági viszonyának fennálltával egy másik házasságra lép. Méltó, hogy büntetés alá tartozzék, mivel ... ezen cselekedet megsérti közvetlenül a vallási törvényt, és megsérti ennek folytán az államot is; sőt amennyiben az első hitestársnak jogai ellen cselekszik és a másodiknak kijátszására törekszik, még magáncsalást és sérelmet is foglal magában”; — utóbb kifejezésre juttatja, hogy: „amennyiben ezen bűntény a házashűség sérelmével történik ... házasságtörést is foglal magában” (v. ö. Büntetőjogtan, 1848. 310.). — *Pauler* már hangsúlyozottan említi ki, hogy e bűntett „tényálladékának lényege a házassági intézmény lealacsonyításában áll” (v. ö. Büntetőjogtan, 1872. III. 99.).

4. A bigamia büntetése hazai jogunkban sokáig a pallos általi kivégzés, újabban azonban — mint *Pauler* említi — „a körülmények szerint kiszabandó börtönnel fenyítik”. Nem érdektelen azonban, hogy még a XIX. sz. első felében, 1831-ben egy györmegyei több férjű asszonyt a bíróságok halálra ítélték; 1837-ben pedig Nyitra megye törvényszéke egy két nejjű férfit ítélt halálra, kinek büntetését azonban a Curia hat évi börtönben állapította meg (*Palugyay*, Megyerendszer, IV. k. 67. l. XII. tábla 162.).

5. Javaslataink közül az 1712. évi munkálat szerint: Aki hitvese életében, annak haláláról meg nem győződve új házasságot köt, bigamiát

követ el és ha az elhálás megtörtént, kard általi halállal büntetendő. Súlyosbítja a büntetést, ha mindkét fél házas volt, — ha a tettes már máskor is elkövette a bűncselekményt, — vagy ha paraszt vett el nemes nőt. Enyhíti a büntetést, vagyis az csak szabadságvesztés lehet, ha az egyházi házasság megkötése után a felek tettük törvénytelenységét meggondolva, tartózkodtak a copula carnalisból. A coelebs, aki a bigamiát elkövetővel házasságra lép, nem kettős házasságban, hanem paráznaalkodásban marasztalendő; ha tudott arról, hogy a másik fél házas, arbitrárius és börtönbüntetéssel, — ha nem tudja az ellenkezőt teljesen bizonyítani, a körülményekhez képest szabadságvesztéssel büntetendő; ha azonban jóhiszeműségét teljesen bizonyítani tudja, felmentendő. A javaslatnak e rendelkezései néhány vonatkozásban megegyezők a régi joggal, — egyebekben azonban a Praxis Criminalis-ból merít; ennek rendelkezéseit, a definíciót, a büntetést, az enyhítő és súlyosító körülmények egymásutánját híven követi s ezeket a pontokat tárgyilag és legnagyobb részt, néhol szószert is átvézi. A nem házasságra vonatkozó, s a házasságtörési intézkedéssel analog szabályozás azonban egyik említett forrásra sem vezethető vissza. *Bonis* szerint ezt a jelenlegi jogunkkal ellenkező érdekes elvet valószínűleg a gyakorlat termelte ki (v. ö. *Bonis*, A magyar büntetőtörvénykönyv első javaslata 1712-ben. 1934. 37—38.).

Az 1792. évi javaslat: *Delicta in morum corruptelam tendentia* cím alatt a vallás elleni bűncselekmények s az istenkáromlás után a 46. cikkben szól a bigamia és polygamia bűncselekményeiről, s ezzel függetleníti azt a 48. cikkben tárgyalt adulteriumtól. Az 1. §. szerint: „Bigamii sunt, qui duplici, — polygami autem, qui pluribus matrimoniis eodem tempore obstringuntur.” A bevezettséghez az 1792. évi javaslat is megkivánja az elhálást; a 3. §. szerint ugyanis: „Porro ad delictum istud ultra receptas matrimonii legales solennitates corporis etiam commixtio requiritur; ubi igitur alterutrum horum defuerit, bigamia vel polygamia est tantummodo attentata vel inchoata”. A büntetés a 6. §. alapján egy naptól — fokozatok szerint emelkedően — három évig terjedhető carcer.

Az 1843. évi javaslat külön fejezetben (XX. fejezet) szól „A többfeleségűségről és többférjűségről”. Mindenkép figyelemnemeltő rendelkezései a következők: „214. §. Ha valamely törvényes házasságban élő személy, mielőtt házassága vagy halál vagy bírói ítélet által végképen felbomlott volna, más házasságra lép, büntetetté fog s legnagyobb büntetése három évi rabság leendő, ha az újabb házasságot tudva oly személlyel kötötte, ki akkor már szintén törvényes házasságban élt; ha pedig oly személlyel lépett újabb házasságra, ki akkor házas nem volt, vagy kiről azt, hogy már házas, nem tudhatta, büntetése csak két évi rabságig terjedhet”. — „215. §. A fentebbi 214-dik §. eseteiben enyhíti a beszámítást azon körülmény, ha a tettes a maga törvényes házastársától már hosszabb ideig távol volt s annak életben létét nem tudta, sőt ha annak halálát oly adatok vagy tudósítások után, mellyeknek valótlanságát belátni s felfedezni képes nem volt, kétségtelennek tarthatta, minden büntetéstől felmentetik”. — „216. §. A melly nem házas személy másnak törvényes házastársával, tudva, hogy az másnak házastársa, házasságra lép, egy évi rabságig büntetethetik”. — Megjegyzem még, hogy az 1843. évi javaslat 94. §. 4. pontja értelmében a „több feleségűség vagy több férjűség” visszaesés esetében súlyosabb büntetés alá esik.

II. RÉSZ.

JOGÖSSZEHASONLÍTÁS.

4. §. A XIX. és XX. század törvényhozási munkálatai.

I. Az érvényben levő büntetőtörvénykönyvek s újabb javaslatok a kettős házasság bűncselekményét illetően a következő meghatározásokkal szolgálnak:

1. Az 1810-iki francia *code pénal* 340. art.-a szerint: „Quiconque étant engagé dans les liens du mariage en aura contracté un autre avant la dissolution du précédent, sera puni de la peine des travaux forcés à temps.” — A közreműködő polgári tisztviselőre a 340. art. 2. bek.-e vonatkozik: „L'officier public qui aura prêté son ministère à ce mariage, connaissant l'existence du précédent, sera condamné à la même peine”.

2. Az 1852. évi osztrák *btk.* külön fejezetben (24. Hauptstück, Von der zweifachen Ehe) szól e deliktumról. A 206. §. értelmében: „Wenn eine verheiratete Person, mit einer anderen Person eine Ehe schliesst, so begeht sie das Verbrechen der zweifachen Ehe”. A 207. §. kiegészítő rendelkezése: „Gleiches Verbrechen begeht diejenige Person, welche, ob sie gleich selbst unverheiratet ist, wesentlich eine verheiratete Person heiratet”. A büntetés egytől öt évig terjedhető börtön, ha azonban a házas fél a másik előtti fennálló házasságát eltitkolta, a büntetés súlyos börtön.

3. Az 1864. évi svéd *btk.* a régi felfogást követve a házasságtörés fejezetében (17. kap. Om äktenskapsbrott) szól a kettős házasságról, melyet behát adulterium címén büntet. E fejezet 1—3. §-a a házasságtörésről rendelkezik, a 4. §. a „tvegifte” (kettős házasság) típusának meghatározását nyújtja, mondván: a házas férfi vagy nő („gift man eller kvinna”), ki — mielőtt házassága megszűnt volna („som innan dess äktenskap upphört”) nem házas személlyel új házasságra lép („nytt äktenskap med ogift person ingor”), kettős házasság miatt hat hónaptól négy évig terjedhető kényszer-munkával („straffarbete”) büntetendő. Az 5. §. kettőtől hat évig terjedhető büntetést rendel, ha mindkét fél házas („boda gifta äro”). A 6. §. azt a nem házasfelet, ki tudva, hogy a másik fél házas, ezzel házasságra lép („ogift person, som ingor äktenskap med den han vet gift vara”), két évig terjedhető kényszer-munkával rendeli büntetni.

4. Érdekes az 1866. évi portugál btk. állásfoglalása. A különös rész IV. titulusa, melynek címe: A személy elleni bűntettek, öt fejezetre oszlik (1. a személyes szabadság, 2. a személyek polgári állása, 3. a személybiztonság, 4. az erkölcsiség, 5. a becsület elleni bűncselekmények); a 2. fejezet újabb négy alcímet foglal magában (1. a polgári állás bitorlása, a hamis és törvényellenes házasság, 2. a születés-hamisítás, 3. gyermek-csempészs, 4. gyermek-kitétel és elhagyás), melyek közül az első rendelkezik a kettős házasság tárgyában, mely bűncselekmény tehát egészen különválasztva a személy elleni deliktumoktól, találja elhelyezését. A vonatkozó 337. art. szerint: a férfi vagy nő, ki második vagy további házasságot köt, mielőtt a korábbi megszűnt volna: 2—8 évig terjedhető fegyházzal vagy időleges fogházzal, és mindenik esetben a pénzbüntetés maximumával büntetendő. A 338. art. kimondja, hogy az a férfi vagy nő, ki házasságra lép, tudva, hogy a másik fél házas: a társtettség szabályai szerint büntetendő.

5. Az 1867. évi belga btk. a VII. Titre (Des crimes et des délits contre l'ordre des familles et contre la moralité publique) VIII. fejezetében (De l'adultère et de la bigamie) szól a házasságtörésről s a kettős házasságról; az utóbbinak meghatározása a 391. art.-ban olvasható: „Quiconque, étant engagé dans les liens du mariage, en aura contracté un autre avant la dissolution du précédent, sera puni de la reclusion”. A belga bírói gyakorlatban ismételtelen kifejezésre jutott az a tétel, hogy ha a korábbi házasság a törvény szemszögéből érvénytelen („si le mariage antérieur n'est pas valable aux yeux de la loi”): a bigamia bűncselekménye nem állapítható meg (Bruxelles, 1897. jún. 29. v. ö. *Servais*, Code Pénal XIX. kiad. 61. l.).

6. Az 1870. évi spanyol btk., mely ugyan nincs érvényben (a legutolsó időkig több btk. váltotta fel egymást) a személyi állás elleni bűncselekmények című XI. tit. II. fejezetében (Érvénytelen házasság kötése) a deliktumok egész sorát vonultatja fel. A 486. art.: prision büntetést — melynek a 29. art. szerint 12 év a maximuma — rendel arra, ki anélkül, hogy előző házassága törvényesen megszűnt volna, második vagy további házasságra lép. A nem házasfél büntetendőségéről e — különben igen bőbeszédű — kodex nem szól. A 494. art. elrendeli, hogy az a férfi, ki csalárd házasságot kötött, a házasságra jóhiszeműen lépő nőt a lehetőség szerint eltartani köteles.

7. Az 1871. évi német bír. btk., bár módja lett volna a kettős házasság deliktumát a „Verbrechen und Vergehen in Beziehung auf den Personenstand” című 12. fejezetbe venni fel, mellőzte annak e rendszertanilag megfelelő helyére iktatását, hanem annak szeméremsértő jellegét domborítva ki, a „Verbrechen und Vergehen wider die Sitlichkeit” című 13. fejezet első helyén tárgyalja. A vonatkozó 171. §. szerint: „Eine Ehegatte, welcher eine neue Ehe eingeht, bevor seine Ehe aufgelöst oder für nichtig erklärt worden ist, ingleichen eine unverheiratete Person, welche mit einem Ehegatten, wissend dass er verheiratet ist, eine Ehe eingeht, wird mit Zuchthaus bis zu fünf Jahren bestraft”. Enyhítő körülmények esetében hat hónapnál nem rövidebb fogház a büntetés. Az elévülésre a 171. §. 3. bek.-e rendelkezik; „Die Verjährung der Strafverfolgung beginnt mit dem Tage, an welchem eine der beiden Ehen aufgelöst oder für nichtig erklärt werden ist”.

8. Az 1881. évi holland btk. már helyes rendszertani elvet követ, amikor e deliktumot a polgári jogállás elleni bűntettek („Misdrijven tegen den burgerlijken staat”) című XIII. tit. alatt tárgyalja. A 237. art. négy évig terjedhető fogházzal rendeli büntetni azt: 1. ki szándékosan kettős házasságot köt („hij die opzettelijk een dubbel huwelijk aangaat”), továbbá aki házasságot köt tudva oly egyénnel, ki ezáltal kettős házasságra lép („hij die een huwelijk aangaat, wetende dat de wederpartij daar door een dubbel huwelijk aangaat”). Ha a szándékosan kettős házasságra lépő a másik fél előtt elhallgatja házas voltát, a büntetés hat évig terjedhető fogház.

9. Az 1889. évi finn btk. a házasságot sértő bűncselekmények („Aviorikokeista”) című 19. fejezetben szól a házasságtörésről s a kettős házasságról. A 4. §. szerint négy évig terjedhető fegyházzal büntetendő az a házas személy, ki nem házas személlyel házasságot köt („Ios nainut mies menee avioittoon naimattoman naisen kanssa, taikka naitu nainen naimattoman miehen kanssa”). Enyhítő körülmények esetében a büntetés két hónaptól két évig terjedhető fogház. Ha a nemházas tudott a másik fél házasságáról, büntetése két évig terjedhető fegyház vagy fogház. Az 5. §. hat évig terjedhető fegyház, enyhítő körülmények esetében hat hónapnál nem rövidebb fogházbüntetést rendel, ha mind a két fél házas. Egyedülálló, de megfontolást érdemlő a 6. §., mely egy évig terjedhető fogházzal, vagy ötven márkánál nem kisebb pénzbüntetést mér arra a házasféltre, ki magát mással eljegyzi („Ioka on naimisessa ja menee kihlaukseen toisen kanssa”). A nem házas enyhébben, de csak akkor büntetendő, ha az őt eljegyző másik fél fennálló házasságáról tudott. Az ily eljegyzés során bekövetkezett teherbecsítés esetén a fenti 4. és 5. §-ok alkalmazandók („Ios sellaiseen kihlaukseen tulee makaaminen lisäksi...”).

10. Az 1896. évi bolgár btk. a 12. fejezetben sorolja fel a személyi jogállás elleni deliktumokat (gyermekcsempészet, csalárd házasságkötés) s külön szól a 13. fejezetben a „többes házasság”-ról. A 210. art. szerint öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő, ki érvényes házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt. Ugyanezen büntetéssel büntetendő, ki mással — tudva, hogy ez érvényes házasságban él, — házasságot köt. A 211. art. értelmében tévesztés vagy csalárdság esetében a büntetés hét évig terjedhető fegyház. A 212. art. kimondja, hogy e rendelkezések oly egyénnel szemben nem alkalmazhatók, kiknek vallásuk a többes házasságot megengedi. Nem érdektelen, hogy ugyane fejezetben szól a 213. art. a konkubinatus deliktumáról: két évig terjedhető fogházzal büntetendő, ki el nem vált nőt vagy férfit magához vesz s törvénytelenül vele él.

11. Ugy a rendszerbeli elhelyezés, mint a meghatározás szempontjából igen figyelemreméltó az 1902. évi norvég btk. A 20. fejezetben, melynek címe: A családi viszonyokra vonatkozó bűncselekmények („Forbrydelser med Hensyn til Familieforhold”), a 220. §. imígyen rendelkezik: aki oly házasságot köt, mely a korábbi házasság, vagy rokonság, illetve sógorság okából semmis („Den, som indgaar et Aegteskab, der er ugyldigt paa Grund af tidligere Aegteskab eller paa Grund af Sloegtskab eller Svogerskab”), továbbá aki ily kötésnél közreműködik, négy évig, s ha a másik házasfél a semmisségről nem tudott, hat évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

12. Az 1903. évi immár hatályban nem levő orosz btk. a családi jogok.

elleni bűncselekmények című 19. fejezetben a 412. §. keretében rendelkezik következőképp: aki a korábbi házasság fennállása alatt tudva házasságra lép, hacsak vallásának törvényesen elismert rendelkezései erre különös engedélyt nem adnak, ha házas: fegyházzal, ha nem házas, fogházzal büntetendő. A 413. §. a közreműködő egyházi személyt, a törvényellenes házasságot tudva okiratba foglaló hivatalnokot, sőt a tudva közreműködő tanút is bünteti.

13. Az 1907. évi japán btk. a házasságtörésről szóló 183. §-t követő 184. §-ban röviden csak annyit mond: a házastól, ki új házasságot köt, valamint, ki azzal házasságra lép: három évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

14. Az 1909. évi német Entwurf a „Verbrechen und Vergehen gegen die Ordnung der Ehe und des Personenstandes” című 12. fejezetben a 179. §. alatt következőket mondja: „Wer wissentlich eine Ehe eingeht, die für ihn oder den anderen Ehegatten eine Doppelhehe ist, wird mit Zuchthaus bis zu fünf Jahren, bei mildernden Umständen mit Gefängnis nicht unter sechs Monaten bestraft. Die Verjährung beginnt mit dem Tage, an dem eine der beiden Ehen aufgelöst, oder für nichtig erklärt worden ist”.

15. Az 1911. évi német Gegenentwurf a vonatkozó 14. fejezet címén némi változtatást tesz („Verletzung des Personenstandes, der Ehe und der Familie”), egyebekben a 231. §. alatt így definiál: „Wer eine Ehe eingeht, die für ihn oder den anderen Ehegatten eine Doppelhehe ist...”; a büntetést csak fogházban állapítja meg (Kohler, G. A. 56. k. 298., és Wulffen, Reform II. 124. javaslatának figyelembevételével, mert, mint a Begründung, 1911. 227. lapján olvasható, e bűncselekmények „weniger aus verbrecherischer Neigung als aus Leichtfertigkeit und Torheit begangen werden”).

16. Az 1912. évi osztrák Regierungsentwurf a „Strafbare Handlungen gegen Ehe, Familie und Personenstand” című XX. Hauptstück-ben a „Doppelhehe” felirású 251. §-szal kezdi meg az idetartozó deliktumok meghatározásait. A hivatkozott szakasz négy pontban a következőket rendeli: „1. Wer eine Ehe eingeht, obgleich seine früher geschlossene Ehe nicht gelöst, getrennt oder ungültig erklärt ist; 2. wer mit einer verheirateten Person eine Ehe eingeht, wird mit Gefängnis von zwei Wochen bis zu zwei Jahren bestraft”. Enyhébb a büntetés (3 naptól hat hónapig terjedhető fogház vagy elzárás), ha a tettes abban a hitben cselekedett, „dass die früher geschlossene Ehe ungültig sei” (3. pont). A cselekménynek tévedésbe ejtéssel, a másik fél tévedésének kihasználásával, vagy a korábbi házasság fennállásának elhallgatásával történt elkövetése esetében a büntetés 3 hónaptól öt évig terjedhető Gefängnis.

17. Az 1915. évi svájci javaslat 184. art.-a (v. ö. az 1903. évinék 138., az 1908. évinék 139. art.-ait) a „Vergehen gegen die Familie” című 6. fejezetben így rendelkezik: „1. Wer eine Ehe schliesst, trotzdem er schon verheiratet ist, wird mit Zuchthaus bis zu fünf Jahren oder mit Gefängnis nicht unter drei Jahren bestraft. 2. Der Unverheiratete der wissentlich mit einer verheirateten Person eine Ehe schliesst, wird mit Zuchthaus bis zu drei Jahren oder mit Gefängnis bestraft”. Az elévülést illetően a 3. pont

kiemeli, hogy az mindaddig nem veszi kezdetét, „solange eine mehrfache Ehe besteht”.

18. Az 1924. évi görög javaslat teljesen elkülöníti e deliktumot (melyet a családi állás elleni büntetettel, a csalárd házasságkötéssel s a házasságtöréssel, a tartási kötelesség elmulasztásának s a teherben levő nő elhagyásának bűncselekményeivel foglal össze a család és házasság ellen elkövetett büntettek című 17-ik fejezetben) a szemérem elleni bűncselekményektől (ezekről a 25. fejezet szól). A vonatkozó 205. art. szerint: Az a házastól, ki újabb házasságot köt, mielőtt házassága felbontatott vagy semmisnek nyilvánított volna, valamint, ki oly személlyel, kőről tudja, hogy házassága nem bontatott fel, illetve nem lett semmisnek nyilvánítva, házasságra lép: fogházzal büntetendő (a fogházbüntetés minimuma 3 nap, maximuma öt év, v. ö. 26. art.). Az elévülést illetően a 206. art. 2. bekezdése kimondja, hogy az azon a napon kezdődik, amelyen a házasságok egyike felbontatott vagy semmisnek nyilvánított.

19. Az 1925. évi cseh-szlovák javaslat a család elleni bűncselekmények című 12. fejezetben első helyen szól a kettős házasságról, melyet az a házastól követ el, ki más személlyel újabb házasságot köt; a büntetés 14 naptól 3 évig terjedhető fogház vagy egy hónaptól 3 évig terjedhető börtön (1. bek.). Hasonlóan büntetendő, ki házastollal házasságra lép (2. bek.). Ha a tettes durva gondatlanságból cselekszik, büntetése 14 naptól 6 hónapig terjedhető fogház vagy pénzbüntetés. Az elévülést illetően a svájci és német javaslatokkal szemben a következőket tartja szükségesnek a cseh-szlovák javaslat indokolása kiemelni: E büntetést a házasságkötés előírt formalitásainak eszközzésével nyer befejezést. Az újabb házastollal való együttélés a második házasság érvénytelenségénél fogva jogi szempontból nem más, mint konkubinatus s így lényegileg a bűncselekmény tovább folytatásának nem tekinthető. Ezért nincs ok arra, hogy az elévülés kezdő napja arra az időpontra tolassék ki, amikor a két házasság egyike felbontatik.

20. Az 1926. évi perzsa btk. 207. art.-a 6 hónaptól 3 évig terjedhető fogházzal bünteti, 4. azt a férjes nőt, ki fennálló házassága ellenére újból férjhez megy, 5. azt a férfit, ki oly nővel lép házasságra, kinek más férfival való házassága fennáll, 6. mindenkit, ki férjes nőnek más férfival való házasságkötésnél közreműködik. Ezt a rendelkezést azonban egy 1931. évi ápr. 28-án (7. Ordibehcht 1310.) kelt törvény hatályon kívül helyezte s ma az a szabály, hogy a férj köthet ugyan újabb házasságot, de azt a körülményt, hogy nős, tartozik a második nőnek megelőzően hivatalosan tudomásul adni, különben indítványra induló eljárás során büntetendő (v. ö. Ali Akbar Khan Daftary, System des iranischen Strafrechts, 1935. 230. 13. jegyz.).

21. Az 1928. évi spanyol btk. a XII. titulo II. capitulo alatt („Celebración de matrimonios ilegales”) szól a kettős házasságról. Egytől négy évig terjedhető prisión a büntetése a 649. §. értelmében annak, 1. ki Spanyolországban, vagy spanyol létére külföldön másodszor vagy ismét házasságot köt („contrajere segundo o ulterior matrimonio”), mielőtt előbbi házassága megszűnt; házasságnak csak az egyházi házasság tekintetik („Para estos efectos se reputará matrimonio perfecto el canonico”); 2. aki „in sacris” papi rendbe tartozik vagy tisztasági fogadalmat tett s házasságra lép („el

que contrajere matrimonio estando ordenado in sacris, o ligado con voto solemne de castidad"); 3. aki az előbbi pontokban meghatározott személlyel tudva házasságot köt. A 660. §. bünteti a közreműködő lelkészt.

22. Az 1930. évi olasz codice penale a XI. cím (Családi állás elleni bűntettek) első fejezetében (A házasság elleni bűntettek) szól első helyen a kettős házasságról. Az 556. §. szerint: Aki polgári joghatással bíró házassági kötelekben lévén, újabb polgári joghatású házasságot köt, egy évtől öt évig terjedhető börtönnel büntetendő. Ugyane büntetés alá esik az a nem házas is, aki polgári joghatású házassági kötelekben levő személlyel házasságra lép. Ha a tettes a vele házasságra lépő személyt a saját vagy a másik fél nem házas állapota tekintetében tévedésbe ejtette: a büntetés felemelendő. Ha a kettős házasságban élő előzően kötött házasságát semmisen nyilvánítják, vagy pedig a második házasságot — a kettős házasságtól eltérő okból — érvénytelenítik: a bűncselekmény — kihatással az abban részesekre is — megszűnik; amennyiben büntetőítéletet hoztak, annak végrehajtása és büntető következményei elmaradnak. Az 557. §. szerint: az elévülés ideje a két házasság egyikének felbontása napjától vagy a második házasságnak kettős házasság címén semmissé nyilvánítása napjától veszi kezdetét. Az 562. §. értelmében: az elítélés a férj hatalom elvesztését vonja maga után (v. ö. *Angyal—Rácz*, Az olasz büntető törvénykönyv, 1937. 155—156.).

23. Az 1930. évi dán btk. a családi viszonyok elleni bűntettek („Forbrydelser i Familieforhold”) című 23. fejezet első helyén szól e deliktumról. A 208. §. 1. pontja értelmében: az a házas egyén, ki mással házasságot köt („Gift Person, som indgaar Aegteskab”), 3 évig terjedhető fængsel-lel, s ha a másik fél a fennálló házasságról nem tudott („hvis den anden Person har vaeret uvidende om det bestaaende Aegteskab”), 6 évig terjedhető fængsel-lel büntetendő. A 2. pont kimondja: ha a cselekmény durva gondatlanságból követtett el („Begaas Handlingen af grow Magtsomhed”), a büntetés Haefte vagy fængsel egy évig terjedően. A 3. pont hasonló büntetést mér arra a nem házas egyénre, ki házas egyénnel házasságot köt („Ugift Person, som indgaar Aegteskab med gift Person”). A 4. pont szerint: ha a házasság nem semmisíthető meg („Naar Aegteskabet ikke kan omstødes”), a házas egyén büntetése Haefte-re mérsékelhető, a nem házas egyén pedig felmenthető.

24. Az 1933. német nemz. szocialista tervezet a következő kijelentést teszi: „Der Ehegatte, der eine weitere Ehe eingeht, ist zu strafen. Das gleiche gilt für Unverheiratete, die eine solche Ehe mit einem Verheirateten schliessen, und für Beamte und Geistliche, die wissentlich eine solche Ehe geistlich oder weltlich trauen”.

25. Az 1933. évi lengyel btk. a „Házasság elleni bűntettek” című XXX. fejezet élén a 197. art.-ban szól e deliktumról: aki házasságot köt, holott előző házassága sem felbontva, sem érvénytelenítve nem lett, vagy aki oly személlyel, kinek házassága sem felbontva, sem érvénytelenítve nincs, házasságra lép: öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

26. Az 1933. évi lett btk. a családi jogok elleni bűncselekmények felíratú 30-ik fejezetben a 480. art. alatt következőket rendeli: ki korábbi házasság fennállása alatt újabb házasságot köt, ha házas egyén, két évet meg

nem haladó fogházzal, ha nem házas, fogházzal büntetendő. A 484. art. bünteti az ily házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselőt s lelkészt.

27. Az 1934. évi francia javaslat II. könyv, I. tit. III. fejezetében („Des délits contre la famille”) a 402. art. alatt rendelkezik idevágólag: „Qui-conque, étant engagé dans les liens du mariage, en aura contracté un autre avant la dissolution du précédent, sera puni d'un emprisonnement de six mois à trois ans et d'une amende de 50 à 5000 frcs.” (1. bek.) A továbbiakban büntetni rendeli, és pedig ugyane büntetéssel a közreműködő polgári tisztviselőt: „L'officier public qui aura prêté son ministère à ce mariage, connaissant l'existence du précédent...”).

28. Az 1935. évi kínai btk. a 17. fej. (a házasság és család elleni me-renyletek) első helyén adja a meghatározást, mondván: aki házas léte-re újból házasságot köt vagy aki ugyanazon időben két vagy több személlyel házasságra lép, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő; a büntetés ugyane büntetés alá esik (237. art.).

29. Az 1937. évi oláh btk.: Kettős házasság. 438. §. Kettős házasság vét-ségét követi el és egy évtől három évig terjedhető fogházzal büntetetik az, aki jöllehet törvényes házasságban áll, e házasság törvényes felbontása előtt újabb érvényes házasságot köt. Ebben a büntetésben részesül az is, aki, bár házasságban nem áll, érvényes házasságot köt olyan személlyel, akiről tudja, hogy az házas egyén. A bűnvádi eljárás megszűnik, sőt a tettestársal szem-ben is, ha az első házasság érvénytelennek nyilvánítatik, vagy ha a máso-dik házasság más ok miatt érvénytelenítetik, mint a kettős házasság okából. 439. §. Az az anyakönyvvezető, aki jöllehet valamely személyről tudja, hogy házasságban áll, ennek a személynek újabb házasságához minisztériumának hozzájárulását adja, egy évtől öt évig terjedhető fogházzal és 2000 leitől 5000 leig terjedő pénzbüntetéssel, továbbá egy évtől három évig terjedő tilalommal büntetetik; az a lelkész pedig, aki ilyen házasságot tudatosan egyházi áldásban részesít, 6 hónaptól egy évig terjedő fogházzal büntetetik.

30. Angliában 1604-ig az egyházi bíróságok ítélkeztek a bigamia és poligamia tárgyában (v. ö. *Miller*, Handbook of Criminal Law, 1934. 423.). Ez időtől fogva felonyként minősül az újból való házasságkötés oly személy részéről, kinek él a férje vagy felesége („The offence consists in marrying a second time while the defendant has a former husband or wife still living”; 1. Iac. I. C. II.; 24., 25. Vict. c. 100. s. 57.; v. ö. *Wilshere*, The Criminal Law, 1926. 160.). Nem bűncselekmény a kettős házasság: 1. ha a második házasság nem angol területen s nem angol állampolgár által köt-te-tett, 2. ha a második házasságot kötő fél férje vagy felesége hét évig meg-szakítás nélkül távol volt, s a házasságra lépő házasságéletemben létéről nem tud; 3. ha a házasságra lépőnek első házassága a második házasság kötésének idején már fel volt bontva, vagy 4. érvénytelennek volt nyilvánítva (v. ö. *Wilshere* i. m. 106—107.). A büntetés hét évig terjedhető penal servitude (v. ö. u. o. 108.). A bigamus-szal házasságra lépő, ha annak há-zasságáról tud, u. n. principal in the second degree (v. ö. e fogalomra *Wilshere*, i. m. 23., mert „having been present aiding and assisting the other in committing the felony”, v. ö. i. m. 99.).

II. E harminc törvényhozási munkálat összevetéséből a következő ta-nulságok meríthetők: 1. Mindjobbban megerősödik az a felfogás, hogy a

kettős házasság bűncselekménye nem szemérem elleni, hanem a házasság intézményét sértő deliktum. 2. A legtöbb büntetőjogszabály eltekint a második házasság konzumálásától, mely tehát nem tényálladási elem. 3. A kettős házasság tettese nemcsak a házastól, hanem a nem házas harmadik is (a francia jog 340. §-a szerint ez kétséges; Angliában a nem házas csak bűnsegéd). 4. Az elkövetési cselekvés; a második házasság megkötése (Finnországban az eljegyzés, mely lényegileg kísérlet vagy előkészület, sui generis deliktumként büntetendő). 5. A büntetés mindenütt szabadságvesztés, de legtöbbször nem magas maximummal (Franciaországban travaux forcés à temps, mely tehát elérheti a 20 évet, Spanyolországban az 1870. évi btk. 12 évig terjedhető prisiónnal, egyebütt többnyire 3, 5 év a maximum; itt-ott súlyosabb a büntetése annak, ki a másik felet megtevesztette). 6. Szabály szerint csak a szándékos elkövetés büntetettik; néhol a gondatlanság is büntetés alá esik (így a cseh-szlovák javaslat, a dán btk.). 7. Többször kiemelten büntetés alá vonják a házasságkötésnél, tudva annak kettősségét, közreműködő egyházi vagy polgári személyt. 8. Az elvülés kezdőpontját néhol a házasságok egyikének megszűnési napjára (így a német bir. btk., 1909. német Entwurf, 1915. svájci javaslat, 1924. görög jav., olasz codice), másutt a megkötés napjára (csehszlovák jav.) teszik.

III. RÉSZ.

JOGTÁRGY-PROBLÉMA.

A jogtárgy kérdés tárgyában a legtöbb bűncselekménynél csak akkor juthatunk helyes álláspontra, ha a szóbanforgó deliktum megjelenését s elkövetőit előbb kriminál-szociológiai s kriminál-pszichológiai szemszögből elemezzük. A régmúlt idők kialakult jogtárgy-megállapító nézetei rendszerint azért tévesek, mert az éppen szóbanforgó bűncselekményt csak mint jogi kategóriát szemlélték s nem figyelték meg azt, mint életjelenséget, nem igyekeztek felkutatni az annak elkövetésére vezető tipikus motívumokat s még kevésbé törekedtek az elkövető pszichológiai megismerésére. E most említett mozzanatok felderítése nemcsak azért jelentős, mert a bűnösség elleni küzdelemnek több sikert ígérő síkjára vezet, de azért is, mert nem egy — merőben dogmatikus — kérdés helyesebb megoldásához juttat. Ezért a jogtárgy-problémával foglalkozás előtt szükségesnek vélem a kriminálpszichológiai és szociológiai szemlélet eredményeinek közlését.

5. §. Kriminálpszichológiai és kriminál-szociológiai szemlélet.

1. A kettős házasság bűncselekményének elkövetésére nyilván a legritkább esetekben vezet a szexuális vágy tiltott kielégítésére törekvés. Az a házasságban élő személy, ki más személlyel vágyik nemileg érintkezni: nem fogja a sok formáságot követelő házasságkötést választani, nem annál kevésbé, mert ez a mód — minthogy alig tartható titokban — a felfedezés esélyeit erősen megsokszorozza. A házasságon kívüli nemi élet folytatásának sokkal kevesebb kockázattal járó — sajnosan eléggé elter-

jedt — módozata: a házasságtörés, mely szemben a három, illetőleg öt évig terjedhető börtönnel büntetendő s hivatalból üldözendő kettős házasság büntetével (Btk. 251. §.) csak három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, s csupán magánindítványra üldözendő vétség (Btk. 246. §.), mely a legkritikább esetben kerül bíróság elé (v. ö. *Kézikönyvem* XIV. k. 103. l.). A házasságon kívüli kielégítést kereső nemi vágyra igen találó *Mittermaier* megjegyzése: „der Befriedigung dieser dient der Ehebruch” (v. ö. *Vergl. Darst. Bes. Teil IV. 85.*). A középkorban a kettős házasság elkövetőjének kevésbé kellett a felfedezéstől tartania, mert az akkori házasságkötés nyilvánosságának hiánya s az a körülmény, hogy idegenbe járó kereskedők külföldi tartózkodásuk alatt házas minőségüket könnyen eltitkolhatták: megteremtette a többszörös házasságkötés veszélytelen alkalmát. Ezért a középkorban nyilván sokkal nagyobb számban fordult elő a bigamia, mint manapság (v. ö. *His*, i. m. 151. l.).

2. Megállapítható, hogy a kettős házasság elkövetőjét legtöbbször esztelenség, balgaság, dőreség indítja az újabb házasság megkötésére, némelykor a fennálló házassági kötelék könnyelmű semmibevétele, s nem egy esetben a pénzvágy, vagyonhoz, jobb életmódhoz jutás óhaja a rejtett motívum (v. ö. *Mittermaier*, i. m. 85.). A férj, kit felesége elhagyott, a nő, kinek férje családját elhagyva kivándorolt, a külállamban letelepedett hadifogoly, a háborúban eltűnt, de még holtta nem nyilvánított férj magára maradt felesége (v. ö. *Sauer*, *Kriminalsoziologie* 1933. II. k. 414.), egyes esetekben a mindenáron vagyonra szert tenni törekvő szélhámos: azok, kikből a bigamia elkövetői kikerülnek. Hogy különösen a háború utáni idők most említett körülményei mennyire befolyással voltak a kettős házasság bűncselekménye számáranyának emelkedésére, bizonyítja a Németbirodalom kriminálstatisztikájából vett következő számsor:

kettős házasság címén elítéltek			
1900-ban	64	1925-ben	117
1913-ban	56	1926-ban	106
1917-ben	37	1927-ben	116
1919-ben	120	1928-ban	101
1921-ben	220	1929-ben	96
1923-ban	109	1930-ban	96
1924-ben	150	személyt.	

Nem érdektelen a hazai bűnözési statisztikából vett — a bigamia miatt 1932—1934-ig elítéltek életkorára vonatkozó adalék. E három évben hazai bíróságaink összesen 23 személyt ítéltek el jogszerűen e deliktum címén; ezek között

22—29 éves volt	5
30—49 éves volt	16
50 éven felüli	2.

Ugyan a bűnügyi statisztika mutat rá arra, hogy a bigámusok legnagyobb száma az ipari munkások, napszámosok, bányászok s kereskedők köréből kerül ki, mi eléggé igazolja, hogy e bűncselekmény nem csekély mértékben a kóborló életmóddal függ össze (v. ö. *Wulffen*, *Der Sexualverbrecher*, 1910. 625.).

Az kétségtelen, hogy a kettős házasság inkább alkalmi, mint szenvedélyből elkövetett bűncselekmény.

Sauer szerint a bigamia „Verletzung des hohen Schutzgutes der Ehe”, s mint támadó bűncselekmény bizonyos tekintetben hasonlít a vallás elleni deliktumokhoz. Közelebbről az ú. n. tiszta tévesztő típusba tartozó bűncselekmények formájában jelenik meg (v. ö. *Sauer* i. m. II. 414.).

6. §. A kettős házasság jogtárgya.

A kriminálpszichológiai és kriminálsoziológiai szemlélet eredményeinek figyelembevételével nem kétséges, hogy a kettős házasság bűncselekménye első vonalon s közvetlenül nem a nemi életnek a kikristályosodott szociál-etikai felfogáson nyugvó tisztaságához fűződő érdek sérelme, nem is az egyesnek a nemi élettel kapcsolatos erkölcsi érzését sértő támadás, hanem a monogám házasság intézményének megtorlást követelő semmibevétele.

Oly államban, melynek erkölcsi és társadalmi életét a monogám házasság alapozza meg: a kettős házasság cselekményének büntetést érdemlősége vitán felül áll s büntetendősége különösebb megokolást nem kíván. Az osztrák btk. büntetendő cselekménynek minősíti már a házasság intézménye ellen általában elkövetett izgatást (Btk. 172. §. 2. bek.) s természetesen a monogám házasság ellen irányuló izgatást, mely törvényrendelkezésnek súlyát vonná el a bigamia cselekményének büntetlenül hagyása. Az izgató közvetve, a bigámus közvetlenül fordul szembe a házasság és illetőleg a monogám házasság intéz-

ményével. Ha annak büntetése helyénvaló, még inkább mellőzhető az intézményt semmibevevő bigamusnak büntetés alá vonása. Ezért nem is találunk a monogámiát elismerő kulturális államok között egyet sem, melynek törvénykönyve a bigámiát ne büntetné (kivétel Szovjetország s természetesen a többnejűséget vagy többférjűséget intézményesítő keleti államok). A kettős és illetőleg többes házasság tilalma tehát szociál-etikai kulturalapon nyugvó norma; a bigamus e normát szegi meg, s magát a monogám házasság intézményét támadja. Cselekményének jogi tárgya tehát a monogám házasság intézményének érintettségéhez fűződő jogilag védett érdek.

Közvetve s nem is minden esetben sérelem esik azon a házastársra, kivel a bigamus újabb házassága előtt házasságot kötött; — az a szociális veszély azonban mely a másik házastársnak a házassági hűséghez fűződő érdekét csorbító sértésből fakad, oly ritkán áll elő a kettős házasság formájában, hogy kevésbé gyakorlatias ezért a veszélyeztetésért büntetni, viszont sokkal nyomósabb okok szólnak amellett, hogy a monogámikus házassági intézménynek mint ilyennek tetteiben megnyilatkozó figyelmen kívül hagyása a büntetést érdemlő cselekmény; ez a figyelmen kívül hagyás egymagában veszélyes (v. ö. *Mittermaier* i. m. 85.). De amint a házasságnak nem kizárólagos célja a nemi kielégülés, éppúgy annak megsértése nem minősíthető egyszerűen szemérem elleni bűncselekménynek (v. ö. az 1909. évi osztrák Vorentwurf-hoz fűzött Erläuternde Bemerkungen, 1910. 224. l.). Az a felfogás, amely a kettős házasságban minősített házasságtörést lát, nem állhat tehát meg.

A kérdés ma már csak annyiban kerül élre, amennyiben a törvényes fogalom konstrukciója előtt állást kell foglalnia a törvényhozónak, vajjon a házassági hűség vagy a házassági rend megsértésének minősíti-e a bigámiát. Abból, hogy a Btk. sokkal súlyosabb büntetést mér a bigamusra, mint a házasságtörőre, s hogy az előbbivel szemben hivatalból rendeli az eljárás megindítását, levonható az a következtetés, hogy a hazai jog a kettős házasságot mint az állami házassági rend megsértését bünteti (ez a nézet ismerhető fel a legtöbb külföldi törvénykönyv, így a német bir. btk. alapfelfogásában is; v. ö. *Mittermaier*, i. m. 86.) Az a felfogás, hogy a bigámia nem a másik házastárs jogát, hanem magát a házasság intézményét sérti, leghatározottabban azokban a törvényhozási munkálatokban érvényesül, amelyek

szerint a büntetethez nem az a feltétele, hogy a korábbi házasság érvényes legyen, hanem az, hogy az a második házasság megkötésének időpontjában ne legyen felbontva, megsemmisítve vagy érvénytelenítve (így az 1912. évi osztrák Regierungsentwurf 251. §. 1. p., az 1924. évi görög jav. 205. art., az 1933. évi legyen btk. 197. art.).

Abból, hogy a kettős házasság deliktuma nem szemérem elleni, hanem a házasság intézményét sértő bűncselekmény, egyenest következik, hogy e büntett a házassághoz kötés aktusának végrehajtásával, tehát az előírt nyilatkozatok megtételével van befejezve; az elhálás meg vagy meg nem történte a bevezetés szempontjából közömbös s éppúgy az ú. n. külső zónába eső cselekmény (v. ö. Tankönyvem VII. kiad. I. k. 134. l.), mint a lopásnál az ellopott dolognak a tolvaj által való el- vagy el nem használása.

III. RÉSZ.

Dogmatika.

7. §. A kettős házasság fogalma és büntetése.

1. Fogalom-meghatározás. A kettős házasság büntettének törvényes fogalma tárgyában az első és második min. javaslat 239. §-a a következő meghatározást tartalmazta: „Aki házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, a kettős házasság büntettét követi el...”; a 240. §. pedig kimondotta, hogy: „Ugyanezen büntettet követi el azon nem házasszemély is, aki tudva oly házasságra lép, mely a másik fél állapota miatt kettős házasságot képez.” Bár a 239. §-hoz fűzött Min. Ind. kijelenti, hogy „aki házassági kötelékben lévén”, ez föltételezi az előbbi házasság létét, tehát valódi érvényes házasságot tételez fel, — a képviselőház igazságügyi bizottsága: azt minden kétely kizárása végett a törvény szövegében is világosan kifejezendőnek tartotta. Ezen a kiegészítésen kívül az ig. biz. javaslatára a 240. §-nak azon nem házas személyre, ki tudva házas személlyel házasságot köt, vonatkozó intézkedése, a törvények belső összefüggésénél fogva a 239. §-ba lett felvéve (v. ö. Löw, II. 418., 419.), minélfogva a képviselőház elé terjesztett szöveg imígyen hangzott: 251. §. Aki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, úgyszintén azon nem házas is, ki tudva, ily egyénnel házasságot köt...” A képviselőház 1877. évi dec. 3-án tartott ülésén Zay Adolf az „érvényes” szó törlését javasolta, a Ház azonban Csemegi Károly okfejtését helyeselve az ig. biz. szövegezését fogadta el (az „érvényes” szó körüli vita lényegéről és jelentőségéről alább 28. lapon szöveg) s így a szövegben volt „ily” szócskának „oly” szócskával való felcserélése után a törvénybe a követ-

kező meghatározás került be: „Aki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, úgyszintén azon, nem házas is, ki tudva oly egyénnel házasságot köt: a kettős házasság büntettét követi el” (Btk. 251. §.).

2. A kettős házasság büntettének elkövetői tettesi minőségben: a) az érvényes házasságban levő személy (férfi vagy nő), b) az a nem házas (legény, hajadon, özvegy), ki tudja, hogy az, kivel házasságra lép érvényes házasságban van; ily tudat hiányában a bár érvényes házasságban levővel házasságra lépő személy semmiesetre sem tettes, hanem sértett (Bp. 13. §. ut. bek.), mert az elkövetett kettős házasság rendszerint nem is egy, hanem többrendbeli jogát sértette a jóhiszeműen érvényes házasságra lépő félnek (hogy azonban az ily nemházas az ügyészi vád megtagadása vagy elejtése esetében felléphet-e pótmagánvádlóként, az attól függ: mit tekintünk a kettős házasság jogtárgyának, v. ö. alább 26. l.); c) *bigámia duplex* esetében, azaz midőn a házasságot kötők mindenike érvényes házasságban van: *mindkét házasságra lépő tettes.*

A kettős házasság büntettének tettesi minőségben elkövetői nem társtettesek, hanem önálló tettesei e deliktumnak, mert mindenik oly tényálladékot valósít meg, mely önmagában betölti a Btk. 251. §-ában meghatározott törvényes fogalmak egyikét vagy másikat, miért is ily esetekben a Btk. 70. §-ának felhívása nem foghat helyt.

Aki a tettest a kettős házasság megkötésére reábirja: *felbujtó* (Btk. 69. §. 1. p.), aki pedig a cselekmény elkövetését előmozdítja vagy könnyíti stb.: *bűnsegéd* (Btk. 69. §. 2. p.), mégis a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő, ha tudja, hogy a megkötettni szándékolt házasság kettős házasság, nem bűnsegéd, hanem a Btk. 252. §-ában meghatározott *sui generis* deliktum tettese.

Tettesként nemcsak magyar honos, de *külföldi is szerepelhet* és pedig még akkor is, ha a külföldi állam, melynek állampolgára hazai területen újabb házasságra lép, a többnejűséget, vagy többférjűséget intézményesen elismeri. A magyar jog ugyanis a monogám házasság feltétlen érvényűségének alapján áll, minélfogva nemcsak nem engedi meg az érvényes házasságban levőnek az újabb házasságkötést, de egyenesen eltilt — honosságra való tekintet nélkül — mindenkit hazai területen bigámikus házasság megkötésétől s e tiltó norma bün-

tető szankciója alá vonja nemcsak saját honosát, de a külföldit is. Ha tehát a polygamiát elismerő külföldi államnak házasságban élő honosa magyar területen újabb házasságra lép, vagy az ily nem-házás külföldi magyar területen oly személlyel köt házasságot, kőről tudja, hogy az érvényes házasságban van: a Btk. 251. §-a alapján büntetendő (így *Hälschner* II. 477., *Meyer—Allfeld* 413. l. 25. jegyz.; *Mainzner*, *Die Ehe im Reichsstrafrecht*, 1894. 15.; *Binding*, *Lehrbuch*. 1902. I. 226.; *Olshausen* I. 763., *Ebermayer* 562., *Frank* 387.; ellenkező nézetten *Bar* I. 160., *Villnow*, *Ger. S.* 30. k. 124.). Természetesen nem állapítható meg a kettős házasság büntette az oly érvényes házasságban levő magyar honos terhére, ki a polygamiát ismerő külföldi államban lép újabb házasságra (v. ö. Btk. 8., 11. §§.) és pedig nem még akkor sem, ha visszatérve hazai területre itt második házastársával együttél, mert a kettős házasság nem tartós deliktum, ha nem oly állapot-deliktum, mely az újabb házasság megkötésével van befejezve.

A bírói gyakorlatban idevágólag a következő kijelentések figyelemre méltók: az apa, ki tudott fiának korábbi érvényes házasságáról, a leányt — kivel fia házasságra lépett — fia számára megkérte; az apa bűnszegély címén büntetett; a fiú anyja azonban felmentetett, mert az a hallgatása, hogy fiának korábbi házasságát senkivel sem közölte, amennyiben ez iránt nem is kérdeztetett: büntetendő cselekmény tényálladékát nem képezi (Bjt. 8. k. 56.); az anyakönyvvezető, ki tudott arról, hogy kettős házasság fog köttetni: a kihirdetési tárgyalásról szóló jegyzőkönyv meghamisításával a házassági összeadás napját kitűzte s anyakönyvvezető-helyettesét utasította a házassági összeadás eszközésére: mint felbujtó büntetett (Bjt. 47. k. 43.); ha külföldön kötött meg az újabb házasság, az alsóbíróságoknak be kell szerezniök az adatokat arra, hogy a házasságkötés helyén a kettős házasság büntetendő cselekmény-e, nem szűnt-e meg az büntetendő lenni, továbbá, hogy a külföldi törvény szabályai enyhébbek-e, mint a magyar törvény vagy sem (*Curla*, Bjt. 77. k. 2.)

3. A kettős házasság büntette csak akkor valósul meg, ha az újabb házasság kötése oly személy részéről történik, ki érvényes házasságban van. Hogy a házasságra lépőknek csak egyike vagy mindketteje volt-e érvényes házasságban, az közömbös.

A kettős házasság jogi tárgya ugyanis a monogám házasság intézményének érintettségéhez fűződő jogilag védett érdek lévén, kell, de elég, ha a házasságra lépő felek egyike érvényes házasságban volt legyen az újabb házasság kötésének idején.

Rendkívül jelentős kérdés ezeknél fogva: mikor tekintendő a házasság érvényesnek? Figyelemmel a házassági jogról szóló 1934:XXXI. t.-c. 12. §-ára, mely szerint: „Nem köthet új házasságot az, kinek korábbi házassága meg nem szűnt vagy érvénytelenné nyilvánítva nincs”, nyilvánvaló, hogy a monogám házasság védelmét szolgáló norma eltiltja az új házasság kötését, amíg a másik házastárs meg nem halt (az egyik házastárs haltnak nyilvánítása esetében a másik új házasságot köthet), vagy az előző házasság bírói ítélettel felbontva nincs, vagy bár semmis, vagy megtámadható, de még nem érvénytelenített. A semmis házasság (ilyen a formahibából semmis házasság: midőn a házasság megkötése a polgári tisztviselő előtt ugyan, de nem a saját kerületében történt, vagy midőn az 1894:XXXI. t.-c. 39. §. 1. bek.-ében meghatározott rendelkezések ellenére történt a házasságkötés, pl. a felek nem voltak személyesen jelen — és az érvénytelenítő akadály miatt semmis házasság, így: a cselekvőképzetlenség, vérrokonság és sógorság, kettős házasság és hitvesölés akadályai esetében kötött házasság) ugyan már magában véve feltétlenül érvénytelen, mégis a házasság erkölcsi jellegére tekintettel: az ily házasság mindaddig, míg ténylegesen fennáll s az érvénytelenséget bírói ítélet ki nem mondja: érvénytelennek nem tekinthető (az 1894:XXXI. t.-c. 21. §-a kifejezetten kimondja, hogy: Tilos házasságot kötni, míg a korábbi semmis házasság meg nem szűnt vagy érvénytelenné nyilvánítva nincs; s v. ö. még e törvény 46. §-át, mely szerint: A semmis házasságot megszünetése előtt csak akkor lehet semmisnek tekinteni, ha semmisségi perben annak lett nyilvánítva), — tehát a Btk. 251. §-a szempontjából érvényes házasságnak veendő, mi annyit jelent, hogy ha valaki bár semmis házasságban él s mielőtt a semmis házasságának érvénytelenségét jogerős bírói ítélet kimondja, újabb házasságot köt: elköveti a kettős házasság büntettét, mert — mint helyesen mondja *Szladits* — senkinek sem szabad magának ítélnie házassága érvényességéről, hanem be kell várnia a bíró döntését” (v. ö. A Magyar magánjog vázlata IV. kiad. 1935. II. rész, 324.). Más az ú. n. *matrimonium non existens* (a nem polgári tisztviselő előtt kötött nem létező házasság), mely semmi vonatkozásban sem házasság, tehát nem kíván érvénytelenséget kimondó bírói ítéletet, miért is az ily látszat-házasságot kötött felek, ha más házasságot kötnek: nem követik el a kettős házasság büntettét (helyesen *Szladits*, i. m. 331.). A megtámadható házasság

ság (ilyen a fejletlen korúak házassága, ha nem kaptak felmentést s a kiskorúak házassága, ha azt a szükséges beleegyezés vagy jóváhagyás nélkül kötötték, továbbá a szabad beleegyezést kizáró körülmények — kényszer, tévedés és megtévesztés — fennforgása esetében kötött házasság) csak feltételesen érvénytelen és illetőleg valóban érvénytelenné csak akkor válik, ha a házasságot a házasság tartama alatt a jogosult perrel megtámadta és a házasság ítélettel érvénytelenné lett nyilvánítva; mindaddig a megtámadható házasság érvényes s a megkötött új házasság kettős házasságnak minősül (v. ö. 1894:XXXI. t.-c. 67. §.: A megtámadható házasságot megtámadása esetében is megszűnése előtt érvényesnek kell tekinteni mindaddig, míg a megtámadási perben érvénytelennek nem lett nyilvánítva.). — Irodalmunkban *Illés Komm.* II. 337.) és *Finkey* (Tank. 659.) és újabban *Téglás István*, Bjt. 81. k. 76., azt vitatják, hogy ha az előző házasság semmis, úgy ez nem szolgálhat akadályul új, érvényes házasság kötésének s így azzal szemben kettős házasságot elkövetni nem lehet, mely nézet azonban ellentétben áll az 1894:XXXI. t.-c. fenthivatkozott rendelkezéseivel (helyesen *Isaák*, Zsebk. 165. és *Irk*, 553., ki szerint az előző házasság érvényessége tekintetében az 1934:XXXI. t.-c. rendelkezései irányadók; v. ö. még *Bernoldák*, Zsebk. 243.; a Min. Ind.-nak az 1894:XXXI. t.-c. életbelépése óta alapját vesztett fejtegetéseire v. ö. *Löw* II. 414—418.). A külföldön külföldiek által kötött házasságok érvényességének kérdésében az 1894:XXXI. t.-c. VII. fejezetének szabályai irányadók, melyek közül kiemelem, a 108. §-t, melynek értelmében: Külföldön kötött házasságok érvényességét a kor és cselekvőképesség tekintetében mindegyik házastársra nézve kizárólag hazájának, egyéb tekintetben pedig mindkét fél hazájának törvényei szerint kell megítélni; és a 113. §-t, mely szerint: A házasság érvényessége a házasságkötés alakai kellékei tekintetében a házasságkötés idejében és helyén fennálló törvények szerint ítéendő meg. (v. ö. még az 1911:XXI. t.-c. 5. cikkét)

A bírói gyakorlat idevonatkozó kijelentései a következők: a megtámadható, de meg nem támadott házasság oly érvényes kötelék, melynek fennállása alatt kötött újabb házasság a Btk. 251. §-a alá esik (*Curia*, Bjogi dtár 16. k. 15.); a korábbi semmis házasságot nem lehet az ismételt házasságkötés szempontjából olyan érvényes vagy legalább is érvényesnek vélelmezendő (1894:XXXI. t.-c. 67. §.) házassággal azonos hatályúnak elfogadni, mint amelyet a Btk. 251. §-a a kettős házasság megvalósításához előfeltételül megkíván; a cselekmény tehát csupán az 1894:XXXI. t.-c. 124. §-ába ütköző

vétségnek tényálladási elemeit meríti ki (Bjogi dtár, 26. k. 37.); újabban a *Curia* szemben eddigi gyakorlatával kimondotta, hogy a kettős házasság büntette megvalósul, ha az előbbi házasság alakilag érvényesen jött ugyan létre, de anyagilag érvénytelen (semmis) és a házasfelek valamelyike a házasság felbontása, illetve semmissé nyilvánítása előtt ismét házasságot köt (Bjt. 81. k. 79.); — a kettős házasság megállapítását nem zárja ki, hogy az első házasságot a kiskorúság idejében a törvényes képviselő beleegyezése nélkül kötötték meg; az ilyen házasság érvénytelensége az 1894:XXXI. t.-c. 57. §-ában megszabott egy esztendőn belül nem támadta meg, az 1894:XXXI. t.-c. 62. §-a szerint pedig, ha a házasság a megtámadási határidőn belül megtámadva nem volt, a házasság megtámadhatóságát úgy kell venni, mintha fenn sem forgott volna (Bjt. 86. k. 140.); a házasság érvényessége — a házasság alakai kellékei tekintetében — a házasságkötés idejében és helyén fennálló törvények szerint ítéendő meg; ha nem állapítható meg, hogy a vádlottnak Oroszországban kötött házassága alakilag érvényes házasság volt: a vádlott cselekménye a lényeges tényálladási elem hiányában nem büncselekmény (Grill dtár 19. k. 339.); egy amerikai város békebírája előtt kötött házasság, amennyiben a házasság megkötésének helyén hatályban levő jogszabályokban előírt kellékeknek megfelelően jött létre, — a házasság a magyar törvény szerint is (1894:XXXI. t.-c. 113. §. első bekezdése és 1911:XXI. t.-c. 5. cikkének első bekezdése) érvényes; Magyarországon a házasság kihirdetésének elmaradása azonban a külföldön kötött házasság érvényét nem érinti, mert a házasságnak Magyarországon való kihirdetése a házasságnak nem érvénytelenségi kelléke (Jogi Hírlap dtára, II. 45.).

A házasság érvényességének vagy érvénytelenségének kérdésében nem a büntető, hanem a polgári bíróság dönt. Kifejezetten kimondja ezt a Bp. 490. §. 1. bek.-ének második mondata („Házasság érvénytelenségét a büntető bíróság nem mondhatja ki”), de erre utal a Bp. 7. §-ának 4. bekezdése is, midőn elrendeli, hogy: „Rendszerint bevárando a polgári bíróság ítélete és addig a büntető eljárás felfüggesztendő, ha az előleges kérdés valamely házasság érvényességére vagy érvénytelenségére vonatkozik.”

Egy kettős házasság büntette miatt indított bűnügyben a *Curia* az alsófokú ítéletet a Bpn. 35. §-a alapján megsemmisítette, és a Bp. 7. §-a alapján az eljárás felfüggesztését rendelte el azzal az indokolással, hogy az alsóbíróságok ítélete nem tartalmaz ténymegállapítást aziránt, hogy vádlott második házassága semmisnek nyilvánított-e és első házassága fennáll-e (Bjt. 79. k. 153.). *Degré M.* kifogásolja a Bpn. 35. §-ának alkalmazását, mert az a kérdés, hogy az első házasság fennáll-e, tisztán jogkérdés, melyet a megállapított tényállás alapján a *Curia*-nak módjában állott eldönteni (u. o. és v. ö. *Auer—Mendelényi*, Büntető eljárási jog V. k. 1932. 19. 1.).

A Bp. 7. §. 2. bek.-e értelmében: a házasságnak vagy bármely más hatóságnak ily előleges magánjogi kérdésre vonatkozó határozata a büntető bíróságra a büntethetőség kérdésében nem

kötelező”; — e szabállyal szemben azonban kimondja az 1894: XXXI. t.-c. 50. §-a, hogy: „A semmisségi perben keletkezett jogerős ítélet mindenkivel szemben hatályos”, azaz: jus facit inter omnes, de akkor kötelező a büntető bíróságra is. Részemről (korábbi nézetem megváltoztatásával) úgy vélem, hogy mert itt speciális kérdésről van szó, amelyre vonatkozó különleges és kivételes rendelkezés a Bp. általános rendelkezése folytán hatályát nem veszthette: a polgári bíróság döntésével ellentétes döntést a büntető bíró annál kevésbé hozhat, mert akkor a polgári bíróságnak a házasság érvényességét kimondó határozatával szemben kimondhatná a házasság érvénytelenségét, amitől pedig a Bp. 490. §-ának fent hivatkozott rendelkezése egyenesen eltiltja.

4. A kettős házasság büntettének elkövetési cselekvése abban áll, hogy az érvényes házasságban levő a) *ismét házasságra lép*, illetve hogy a nem házas valamely érvényes házasságban levővel, e körülményről tudva b) *házasságot köt*. Ugy a házasságra lépésen, mint a házasságkötésen a *polgári tisztviselő előtt történt kötés* értendő; nem tekinthető tehát házasságkötésnek a nem polgári tisztviselő előtt történt kötés; az ily kötés csupán látszólagos házasságot hoz létre, mely mint *nemlétező házasság* semmiféle vonatkozásban nem házasság s így annak megkötése nem elkövetési cselekvése a kettős házasságnak (még akkor sem, ha a felek azt hitték, hogy a kötés arra illetékes polgári tisztviselő előtt történik; delictum putativum-mal állunk ilyenkor szemben, amelynél fennforgó tényálladékhiányt a cselekvők tudata nem pótolhatja; más az eset, amikor az eljáró személyt a közhiedelem polgári tisztviselőnek tartotta, v. ö. alább 32. l.).

Ha az első házasság nem létező, mert arra joghatósággal nem bíró személy előtt kötött, a második kötés azért nem minősül kettős házasságnak, mert hiányzik az alapfeltétel: az érvényes házasság. A látszólagos házasságot követő második (tulajdonképpen első) házasságra lépők ellenkező, azaz az a hite, hogy az előbb kötött házasság érvényes a delictum putativumot természetesen szintén nem változtathatja át bűncselekménnyé.

Kérdés: vajjon a *formahibából semmis házasság kötése* minősíthető-e oly kötésnek, mely a kettős házasság büntettének tényálladékát megvalósítja? Tehát pl. midőn a második házasság megkötése polgári tisztviselő előtt ugyan, de annak nem a saját kerületében történt, vagy amikor a házasságkötés az 1894:XXXI.

t.-c. 39. §. első bekezdésében foglalt egyéb rendelkezések bármelyikének ellenére történt (ha a polgári tisztviselő, aki előtt a házasságot kötötték, nem járt el tisztében, azaz nem hivatalos eljárása folyamán vette át a házassulók nyilatkozatait, — ha a házassulók nem voltak jelen személyesen vagy együtt, vagy kijelentésüket nem személyesen, vagy nem a két tanu jelenlétében tették; v. ö. *Szladits*, i. m. 333.). Nézetem szerint: minthogy az oly kötés, mely az említett formahibában szenved, nem vezet jogszerű házassághoz, az ily házasság ugyanis semmis (1894: XXXI. t.-c. 41. §.), tehát az ily házasság kötése (bár a semmisség csak a semmisségi perben lesz kimondva) tulajdonképpen nem házasságkötés s nem elkövetési cselekvése a kettős házasságnak. E tétel az irodalomban s gyakorlatban egyaránt elismerésre talál (így *Illés*: az új házasságnak a törvényes alakszerűségek megtartása mellett kell megkötöttnie, mert különben házasságról egyáltalában nem lehet szó, v. ö. *Komm. VI. 341.*; *Binding*: „Die Handlung besteht in dem formell gültigen Abschluss der Ehe”, v. ö. *Lehrb. I. 227.*; *Olshausen*: „Unerlässlich ist, das die neue Ehe, wie die frühere, in einer formell gültigen Weise eingegangen sei”, v. ö. *Komm. I. 762.*).

Felmentette a Curia vádlottat, ki Orosz-Lengyelországban zsidó házasságot kötött, később Magyarországon egy utazó lengyel metsző által magát ősi szokás szerint összehadta: mert e házasság nem minősíthető törvényes alakszerűségek között megkötöttnak, tehát forma szerint érvényesnek. (Bjt. 9. k. 172.), és azt a vádlottat, ki érvényes zsidó házasságban lévén, új frigyre lépett: mert ezáltal nem az illetékes rabbi, vagy az ezáltal megbízott személy, hanem egy ismeretlen vándorzsidó eskette meg (u. o. 12. k. 20.).

Idevágólag még egy kérdéssel kell leszámolnom, s ez az: mi a helyzet, ha az, ki előtt a felek a házasságot megkötötték, nem polgári tisztviselő, vagy nem az illető kerület polgári tisztviselője, vagy bár polgári tisztviselő, de a házasság megkötésénél szomszédos kerületben működött közre? A kérdés felmerülhet úgy az első, mint a második házasság érvényességét illetően.

A kérdést a Min. Ind. is felveti a következő eset kapcsán: A XIX. század harmincas éveiben az Alföld egyik népes városában, melyben a parochia teendői a ferenciek szerzetének tagjaira vannak bízva, megjelent egy szerzetes s a rend tantományi főnöke által aláírt küldő-levelét a zárda ideiglenes főnökének átadva, magát az ujjonnan odaküldött zárda főnöknek igazolta. Iratai az egyházi törvények szerint beküldtven a megyei püspökhöz: az akkori csanádi püspök az új zárda főnököt ellátta a plébánia vezetésére szükséges felhatalmazással. Az ekként autorizált egyén több éven át telje-

sította a lelkészi, valamint különösen a zárdafőnöki hivatást, míg évek eltelével kiderült, hogy a zárdafőnök egy régen kilépett egykori ferencrendi klerikus s későbbi katona, aki a katonaságtól megszökvén útjában az említett városba zárdafőnökké küldött szerzetessel találkozott s azt meggyilkolván és elásván a meggyilkoltnak ruháit és iratait elvette s ennek rendeltetése helyén és neve alatt guardiának jelentkezett. A gyilkos elfogatott s a katonai bíróságnak átadatván a legsúlyosabban megbüntettetett. A megyés püspök a kedélyek megnyugtatóására egy rendeletet bocsátott közzé, melyben az álszerzetes asszisztenciája mellett kötött házasságokat érvényeseknek nyilvánította. A Min. Ind. szerint: Ha tehát ama számosak között, akik az álszerzetes jelenlétében s egyházi közreműködése mellett kötöttek házasságot, valamelyik az említett körülményt felhasználva újabb házasságra lépett volna: ez ellen, mint az érvényes házasságnak fennállása alatt, másik házasságot kötött személy ellen a kettős házasság büntette jogosan meg lett volna állapítva (v. ö. *Löv II. 411—412.*).

Az első házasságot illetően mai jogunk tételes rendelkezései szerint egészen kétségtelen, hogy az érvényesnek tekintendő s így a további házasságkötéssel a kettős házasság büntettének tényálladéka megvalósult. Az 1894:XXXI. t.-c. 30. §-a ugyanis kimondja, hogy: „Polgári tisztviselő előtt kötöttnek tekintendő a házasság, ha azt, aki előtt kötötték a közhiedelem polgári tisztviselőnek tartotta; kivéve, ha az ellenkezőt mind a két fél tudta”, s ugyanígy a 42. §., melynek értelmében: „nem semmis a házasság, a) ha azt, aki előtt kötötték, a közhiedelem az illető kerület polgári tisztviselőjének tartotta, kivéve, ha az ellenkezőt mind a két fél tudta, — valamint b) „ha a polgári tisztviselő a házasság megkötésénél szomszédos kerületben működött közre; kivéve, ha mind a két házasuló tudta, hogy a polgári tisztviselő nem a saját kerületében jár el”. — Ezekben az esetekben ugyanis a különben érvénytelen házasság *autoritativ* kijelentéssel lesz érvényessé. Látásom szerint ezzel az esettel nem azonos az a másik, amidőn az érvényes házasságot követő második vagy további kötés történik nem polgári tisztviselő előtt, illetőleg formahibák mellett. Az ily kötés mindenképp érvénytelen; természetesen vitán felül érvénytelen az ily kötés, ha a felek a formahiányról tudomással bírtak, de érvénytelen akkor is, ha a közhiedelem s a felek polgári tisztviselőnek, illetve kerületében eljáró polgári tisztviselőnek tartották a kötésnél közreműködőt, mert amennyire helyes, hogy a törvény célszerűségi és méltányossági szempontból az anyagi tekintetben érvényes házasságot kötni szándékozók segítségére siessen s egy tudtukon kívül fennforgó — egyébként nem létező vagy semmis házasságra vezető — okot hatály-

talánítson, olyannyira nem felelne meg sem a köz-, sem a magánérdeknek, ha oly személyek irányában, kik az anyagi érvénytelenségről feltétlenül tudomással bírnak: a törvény a formahibában szenvedő kötetést érvényes kötésnek minősítené.

Az újabb kötésnek formai érvényessége tehát feltétlenül szükséges, de ahhoz, hogy a kötés a kettős házasság elkövetési cselekvése legyen, ez elég. *A második házasság anyagi érvényessége természetesen nem ismérve a kettős házasság büntettének,* sőt ellenkezőleg: kettős házasság esetében az újabb házasság anyagiilag mindig érvénytelen. Az együttes házasságok közül ugyanis — mint erre a Min. Ind. figyelmeztet — csupán egy lehet érvényes; ha tehát az első érvényes: ez esetben a második már ez oknál fogva is mindig érvénytelen lesz. Amennyiben tehát a második érvénytelensége kizárná a bigámia büntettét: ebből az következne, hogy kettős házasság büntette egyáltalán nem forogna fenn; mert az első érvényes házasság fennállása alatt egy másik érvényes házasság megkötése a mi házassági törvényünk szerint nem képzelhető (v. ö. *Löv II. k. 417.*). Mindezekre való tekintettel szükségesnek tartja a Min. Ind. ismételten s hangsúllyal emelni ki azt a tételt, hogy: „*a második házasságot illetőleg nem ennek anyagi érvénye, hanem csupán az érvényes házasság megkötésére rendelt formák megtartása képezi a büntett kritériumát* (v. ö. *Löv II. k. 417.*).

Holtak nyilvánítás esetében, ha az életbenlevő házastárs új házasságot köt, nem követi el a kettős házasság büntettét (hacsak nem nyer bizonyítást, hogy a holtak nyilvánított életbenlétéről a második házasság megkötésekor tudomással bírt; ha az ily holtaknyilvánított személy házasságával házasságra lépő nem-házastudja a holtaknyilvánított életbenlétét: a kettős házasság büntettében csak ez bűnös; ez az az eset, amikor csak a nem-házastudja követi a kettős házasság büntettét; a házastárs ugyanis azért menekül, mert a holtaknyilvánítást követő új házasság kötésével a — netán még fennálló — korábbi házasság *az ő irányában megszűnik* (v. ö. *Szladits, i. m. 359.*) s így ő — a holtaknyilvánított házastársa — nem lévén érvényes házasságban levő személy — nem lehet a bigámia tettesi minőségben elkövetője). — Ha a holtaknyilvánított visszatér, úgy az új házastárs bármelyike megtámadhatja a házasságot tévedés címén (1894:XXXI. t.-c. 54. §. f. p.), mikor is az újabban kötött házasság érvénytelenné válik, viszont az első házasság érvénye vissza-

áll (ellenkezően *Szladits*, i. m. 338. l. 5. jegyz.), ha tehát ilyenkor a felek egyike újabb házasságot köt, ez — mert az illető érvényes házasságban levő személy, elköveti a kettős házasság büntettét.

5. A kettős házasság büntettének elkövetési cselekvése a törvényes formaszerepek mellett való házasságkötés lévén: e bűncselekmény a házasságkötés aktusával van **befejezve**. A kötet követő további cselekmények, így az elhálás, a házassági együttélés már a bevezettségén túleső, az ú. n. külső zónába tartozó cselekmények, melyek csak annyiban kerülhetnek büntetőjogi értékelés alá, amennyiben valamely — a kettős házasság büntettétől független bűncselekmény törvényes fogalmát betöltik, — vagy mint a büntetés kiszabásánál jelentőséggel bíró körülmények jönnek figyelembe. Már itt felvetem azt a többség viszonylatában feleletre váró kérdést: anyagi halmazatba foglalható-e a kettős házasság büntetténél a második házasságra lépőnek ez utóbbi kötésben szereplővel való közösüléssel elkövetett házasságtörése? A felelet tagadó, mert bár az ilyen közösülés nyilván házasságtörés (v. ö. *Kézikönyvem* XIV. k. 107. l.), de külön büntetőjogi értékelés alá azért nem vonható, mert — ritka kivételtől eltekintve — természetes folyamánya a kettős házasságnak s ez alapon absorbeálódik a bigámia büntettébe éppúgy, mint a lopás tettese nem vonható felelősségre az elvett s birtokában levő idegen ingó dolog eltulajdonítása esetében sikasztásért (a további okfejtést l. alább a 37. lapon.) A német irodalom az anyagi halmazatba foglalást helyesli (v. ö. *Ehermayer* 562., 563., *Olshausen* I. 763.).

A jegyváltás s a kihirdetés kérése, ha ezt a kihirdetés követi is, csak *előkészület*, mely törvényi rendelkezés híján nem büntetendő.

Igy a *Curia*: a kettős házasság büntette az ismét házasságra lépéssel fejeződik be s a kihirdetés a házasságkötésnek nem megkezdése, hanem annak előkészítő cselekménye (Bjt. 24. k. 266.); vádlottnak az az eljárása, mely szerint a hajadont nőül eljegyezte, az eljegyzésre vonatkozó szabályszerű háromszori kihirdetést eszközölte, az esküvő megtartásának napját is kitűzette, amelyre a násznép már meg is jelent: csak előkészületi cselekmények, melyek a büntető törvények értelmében magukban véve nem büntetendők, nem pedig a kettős házasság véghezvitelének megkezdése, mely megkezdés és ezzel a Btk. 65. §-ában jelzett kísérlet csak a törvényes házasságkötés ünnepélyes szertartásának megkezdésével vehető bekövetkezettnek (Bjt. 27. k. 358.), 29. k. 95.: kétszeri kihirdetés csak előkészület, az esketési

levél meghamisítása, hogy vádlott özvegy embernek tűnjék fel a kettős házasság viszonylatában, ugyan szintén előkészületi cselekmény, de mert a cselekmény betölti a Btk. 391. és 400. §-okban meghatározott közokirat-hamisítás törvényes fogalmát: vádlott e címen felelősségre vonatott.)

Kísérlet akkor létesül, ha a kettős házasság büntettének törvényes tényálladékaiból valamely részlet megvalósul, minthogy pedig az elkövetési cselekmény a házasságkötés, s a házasságkötés folyamatos cselekményei, egyfelől a házasságra lépni kívánó felek, másfelől az eljáró polgári tisztviselő cselekményeiből tevődnek össze: a feleknek a tisztében eljáró polgári tisztviselő előtt való megjelenése, amennyiben a polgári tisztviselő a törvényszerű eljárást megkezdte: kísérlet (*Liszt* 405., *Meyer—Allfeld* 414., *Schütze* 329., *Wachenfeld* 454., nálunk *Heil* Bjt. 24. k. 265., *Illés* II. 341., *Finkey*, 659., *Irk* 553.). Van nézet, mely szerint a polgári tisztviselő által feltett első kérdéssel (*Frank* 388.), illetőleg a felek egyikének erre adott felletével létesül csak kísérlet (*Thomsen*, *Das deutsche Strafrecht*, 1906. 281. és *D. Jur. Z.* 14. k. 1433., nálunk *Harmat Emil*, Bjt. 60. k. 227., ki szerint lehetetlen, hogy a tettes büntethetősége harmadik személy tevékenységétől vagy mulasztásától tétessék függővé), ám ez a feltevés nem nyugszik elfogadható alapon, mert a polgári tisztviselőnek a házasságkötés alkalmával foganatosított törvényszerű eljárása (melyhez tartozik már a felek személyazonosságának megállapítása, a kérdés feltevése stb.) a felek óhajára történik, a felek cselekményével okozati összefüggésben álló cselekvéskomplexum s így a feleknek arra irányuló tevékenysége, amennyiben ezt a polgári tisztviselőnek az aktus részét tevő cselekménye követi: már részmegvalósítása a törvényes fogalmakhoz tartozó tényálladéknak: megkezdése a büntettnek, tehát kísérlet (*Harmat* ellenkező nézete már csak azért sem fogadható el, mert akkor közvetett tettesség esetében, ahol szintén harmadik személy tevékenységétől függ a bűncselekmény megvalósulása: nem lehetne szó kísérletről, holott ez még sem állítható.).

A *bevezettség* — a mondottakhoz képest és figyelemmel az 1894:XXXI. t.-c. 39. §-ára — tehát akkor létesül, amikor a tisztében eljáró polgári tisztviselő előtt együttesen jelenlevő házasságkötők mindegyike két tanu jelenlétében személyesen kijelentette, hogy egymással házasságot kötnek.

6. A kettős házasság, büntett lévén — a Btk. 75. §-ához képest — csak **szándékosan** elkövetve büntetendő. — A szándéknak

ehelyütt különösen *tudati eleme* az, mely megbeszélést kíván (hogy a felek mindenképen meg kell lennie a házasságkötésre irányuló akaratnak, az vitán felül áll). A tudati elemet a törvény kifejezetten csak a nem-házasság fél részén követeli meg, amiből nem következik, mintha annak a házasság fél részén nem kellene meglennie. A házasság félénél ugyanis, ki nyilván tudja, hogy érvényes házasságban van: e tudat léte a dolog természeténél fogva kétségtelen s így nem is bizonyítandó, hacsak az ellenkező nem állítatik (pl. a házasság fél arra hivatkozik, hogy tudomása szerint az inkriminált házasság megkötésekor korábbi házassága nem állott fenn, mert házastársa meghalt, vagy mert házassága bíróilag felbontott). A nem-házasság félénél már nem bizonyos, hogy tudott a vele házasságra lépőnek érvényes házasságáról, miért is e tudat mindig — még akkor is — bizonyítandó, ha nem állítatik annak ellenkezője. Egyebekben a *dolus eventualis elég* (így már *Berner* 450, *Binding* I. 227., *Liszt* 405., *Hälschner* II. 477., és *Ger. Saal* 22. k. 445., *Meyer-Allfeld* 414., *Wachenfeld*, 454., *Villnow*, *Ger. Saal* 30. k. 122., *Frank* 388., *Olshausen* I. 764., *Ebermayer* 562., nálunk *Illés* II. 342.).

A tudatnak a törvényes tényálladék elemeit kell átfoglalnia, tehát egyfelől azt, hogy a házasságra lépő fél érvényes házasságban van, másfelől azt, hogy a kötés, mely kijelentéseik folytán létrejön: a törvényes formák között történő kötés. A tudat hiánya, illetőleg az ellenkező tudat a Btk. 82. §-a alapján felmentéshez vezet. Gondatlanságból elkövetett kettős házasság nem büntetendő.

A tévedés és nem tudás címén hozott felmentő ítéletekre az 1894: XXXI. t.-c. életbelépése előtti időből több példát ismerünk (Bjt. 14. k. 387., 19. k. 233., 24. k. 265., 28. k. 18., 35. k. 184., a vonatkozó kérdésekre v. ö. *Vargha Ferenc* megbeszélését, Bjt. 14. k. 387., *Sztehlo Kornél*: Kettős házasság-e vagy nem? *Jogt. K.* 1887. 317., *Gruber Károly* és *Vida László*, *Jog*, 1892. 29.). Ujabbán a Curia a házassági kötelék megszűnésére vonatkozólag jóhiszeműnek vette a feleség tévedését, ki a hadifogságban volt férje holléte iránt az arra illetékes helyeken eredménytelenül érdeklődött (*Jogi H. tára* I. 39. l.), — ugyanígy felmentés, midőn vádlott nő a hét év óta eltűnt férjéről, ki — midőn vele utoljára találkozott — súlyos beteg volt, nem minden ok nélkül gondolhatta azt, hogy férje elhalt (Bjt. 34. k. 247., 35. k. 184., 49. k. 13. l. és u. o. 4. l. *Finkey* megbeszélése).

7. A többség és illetőleg anyagi halmazat tárgyában nem kétséges, hogy minden további házasságkötés megvalósítván a Btk. 251. §-ának törvényes fogalmát: ha több kettős házasság bün-

tette követtezett el s ezek anyagi halmazatba foglalva büntetendők (*Illés* II. 345., *Téglás*, Bjt. 81. k. 77., azzal a helyes megjegyzéssel, hogy az esetleges további házasságkötések mindenkor csak az első házassággal való viszonylatok folytán hozzák létre a kettős házasság halmazatát). Ha a második házasságkötéssel kettős házasságot elkövetett tettes, az első házasságnak bírói ítélettel történt felbontása, vagy első házasságbeli házastársának halála után köt harmadik házasságot, ez, amíg a második házasság semmisnek nem nyilvánított, kettős házasság, mert a második házasságot — bár önmagában semmis — megszűnése előtt csak akkor lehet semmisnek tekinteni, ha semmisségi perben annak lett nyilvánítva (1894:XXXI. t.-c. 46. §. 1. bek.; *Téglás* szerint a harmadik házasság ilyenkor nem létesít bigamiát; a *Curia* adott esetben a nézetem szerint helyes álláspontot foglalta el, v. ö. Bjt. 81. k. 80.).

Ha a kettős házasság tettese a büntettel kapcsolatban, bár annak elkövetése céljából más cselekményt is követ el, ez a bigamiával anyagi halmazatba foglalandó.

Igy midőn vádlott második házasságának megkötése céljából ez honossági levelet hamisan állított ki, helyesen mondotta ki a *Curia*, hogy a kettős házasság büntette a közokirathamisítással anyagi halmazatban áll, mert a közokirathamisítás nem veszi el önállóságát azáltal, hogy a vádlott a hamisítványt egy másik bűncselekmény, a Btk. 251. §-ába ütköző kettős házasság elkövetésére használta (Bjogi tára 7. k. 344.).

A kettős házasság elkövetőjének az a cselekménye, melynek során az újabb házasságbeli házasság felével közösül — mint már említettem (v. ö. fent 34. l.) — önmagában az első házasságbeli házasság fél sérelmére elkövetett házasságtörés, de mert természetes következménye a második házasság kötésnek, abba feliszivódik s így sem mint anyagi halmazatba foglalható külön bűncselekmény, sem mint a kettős házasság büntetése kiszabandó büntetés mértékét befolyásoló súlyosító körülmény nem jöhet figyelembe, nem annál kevésbé, mert akkor úgyszólván minden esetben anyagi halmazat volna megállapítandó és illetőleg a Btk. 90. §-a volna alkalmazandó, ami ellentétben áll a Btk. egész strukturájával (helyesen *Binding* I. 228.).

8. A büntetés: három évig terjedhető börtön (Btk. 251. §. 1. bek.), az pedig, aki a vele házasságra lépő felet az előbbi kötelék fennállására nézve tévedésbe ejtette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő (Btk. 251. §. 2. bek.). A tévedésbeejtés fogalmi

keretét illetően a *Curia* gyakorlatában sokáig két nézet állott egymással szemben.

Ismerünk ítéleteket, melyekben a *Curia* a Btk. 251. §. 1. bekezdése alapján szabta ki a büntetést, midőn vádlott nőilemek vallotta magát, mert nem merült fel bizonyíték arra nézve, hogy menyasszonya tudta volna, hogy ő már házassági kötelékben él, s ennek irányában tévedésbe ejtettet volna (Bjt. 14. k. 137.), — midőn vádlott fennálló házasságát második neje előtt elhallgatta s az egyik tanú kérdésére azt felelte, hogy nőilen, de egyébként semmiféle bűncselekményt el nem követett arája megtévesztése végett, amire különben szüksége sem volt, mert az nem is gyaníthatja első házasságának létezését (Bjt. 23. k. 20.), — midőn vádlott álnév alatt kötött második házasságot, arája azonban nem is kérdezte, hogy nőilen-e s így előbbi házassága kérdés tárgya sem volt (Bjt. 24. k. 265., v. ö. még u. o. 28. k. 249.); az érvényes házassági kötelék elhallgatása nem állapítja meg a Btk. 251. §-ának második bekezdésében meghatározott minősített cselekményt, amennyiben az itt felemlítt tévedésbeejtés erre irányzott külön tevékenységet feltételez (Bjt. 30. k. 300.); ellenkezőleg a Btk. 251. §. 2. pontja alapján büntetett a *Curia* nemcsak akkor, amikor vádlott hamis bizonyítvánnyal felmutatásával aráját első házasságának fennállása iránt tévedésbe ejtette (Bjt. 16. k. 121.), vagy amikor vádlott megkérdetve: korábbi házasságát tagadta (Grill dtár 8. k. 1028., Bjt. 25. k. 134.), hanem akkor is, amikor a házasságra lépő fél házas voltát a vele házasságra lépő fél előtt elhallgatta (legutóbb Bjt. 86. k. 86.). Ez utóbbi álláspont kifejezésre jut a *Curianak* 356. sz. alatt elvi határozatában: az ismét házasságra lépő fél, aki házas voltát a vele házasságra lépő fél előtt elhallgatta, ezzel az utóbbit egy előbbi kötelék fennállására nézve tévedésbe ejti (Bjogi Hat. Tára IV. k. 102. 1.).

Nézetem szerint ez a helyes álláspont, mert a törvény nem kíván a tévedésbeejtéshez fondorlatot, mint a csalásnál s így az egyszerű hazugság, és illetőleg az igazság elhallgatása tévedésbe ejtés (ugyanígy *Illés* II. 343., *Heil* Bjt. 14. k. 137., 24. k. 265., *Balogh Jenő*, Jog, 1887. évf. 129., *Bernolák*, Zsebk. 243.).

9. A kettős házasság büntettének elévülése körül, illetőleg az elévülés kezdőnapjának meghatározása tárgyában nem egységes sem az irodalom, sem a bírói gyakorlat felfogása.

A német bir. btk. 171. §-ának utolsó bekezdése autoritatíve és ugyan a bigamiát tartós bűncselekménynek (*Dauerverbrechen*) minősítő felfogás szellemében úgy oldja meg a kérdést, hogy kimondja: az elévülés azon a napon veszi kezdetét, amelyen a két házasság egyike felbontatott vagy semmisnek nyilvánított; ugyanígy az 1909. évi német Entwurf 179. §-a, az 1915. évi svájci jav. 184. art.-a, az 1924. évi görög jav. 205. art. 2. bek.-e, az 1930. évi olasz btk. 557. §-a. Ez állásponttal szemben

az 1925. évi cseh-szlovák jav. indokolása kijelenti, hogy nincs ok arra, hogy az elévülés kezdő napja arra az időre tolassék ki, amikor a két házasság egyike felbontatik. — A német irodalom többnyire egyszerűen megállapítja a német btk. idézett rendelkezését, de azzal a megjegyzéssel, hogy az annak a téves nézetnek következménye, mely szerint a kettős házasság tartós bűncselekmény (v. ö. *Olshausen* I. 765., *Ebermayer* 562.). Hazai irodalmunkban a kérdés sokáig meglehetősen vitás volt (*Schnierer* kifejezetten a második házasság megkötésének napját véli az elévülés kezdő napjául venni, v. ö. Tank. 360., ugyanígy *Heil*, Büntetőjogi tanulmányok, 1911. 344—345. l.; v. ö. még *Wlassics*, Bjt. 11. k. 178., 226., 241., ugyanó, valamint *Baumgarten* és *Lukács*, Jog, 1885. évf. 399., 407., 419., 449., — 1886. évf. 4., 10., 18., 51., 65. l., — *Finkey*, Bjt. 49. k. 12. l.; *Hacker*, 411.) s a joggyakorlat is ingadozást mutatott (v. ö. Bjt. 6. k. 178., 12. k. 100.), míg végül az 55. sz. döntvény kimondotta, hogy: *kettős házasság esetében ezen viszony fennállása alatt az elévülés nem kezdetik meg; ez tehát csakis az utóbbi házasság megszűntének napjával veszi kezdetét.* A döntvény megokolásának alap gondolata, hogy a kettős házasság „nem az utóbbi házasság megkötése által, hanem folytatólag mindaddig vitetik véghez, ameddig az előbbi házasságnak tényleges mellőzésével létrejött utóbbi, tartós és folytonos viszony fennáll” s így mert a második házasság „fennállása alatt a véghezviteli cselekedet nem fejezhető be”: az elévülés kezdőnapja csak az utóbbi házasság megszűntének napja lehet. Ezt a felfogást támogatja a Min. Ind. is, mely szerint: „Addig, míg a büntett tart, az elévülés nem kezdetetik meg. Ha pedig akár az első, akár a második házasság megszűnt, természetes, hogy ezáltal a büntett folytonossága véget ért és természetes továbbá, hogy az elévülés csakis ezen időnél veheti kezdetét” (v. ö. *Löw* II. 422. l.).

Állást foglalandó ez éppen nem könnyű vitakérdésben, mindenekelőtt megállapítani kívánom, hogy a kettős házasság nem sorozható be az ú. n. tartós bűncselekmények körébe (v. ö. fent 26. l.). A kettős házasság nem mint szemérem elleni deliktum, mint minősített házasságtörés büntetendő, hanem — mert jogi tárgya a monogám házasság intézményének érintetlenségéhez fűződő jogilag védett érdek (v. ö. fent 26. l.) — mint az állam által is respektált erkölcsi alapintézmény ellen elkövetett merénylet. De ha ez a bigamia jogi természete, úgy

abban a pillanatban tekintendő elkövetettnek, amelyben a második házasság megkötött. Ami e kötés után történik, az már nem a kettős házasság elkövetési cselekvése, hanem oly cselekmény-sorozat, és illetőleg oly állapot, amelynek büntetés alá vonásáról lehet szó, de ehhez külön törvényi rendelkezés kell (a kettős házassági viszonyban élőknek egymással való közösülése ugyan az első házasság kisémmizett házasságának sérelmére elkövetett házasságtörés, de mint említettem a Btk. síkjáról szemlélve oly cselekmény, mely felszivódik a bigamia büntetétébe; v. ö. fent 37. l.; — a törvényellenes állapot fenntartása és illetőleg az abban élés pedig nem más, mint konkubinatus, melyet Btk.-vünk mint ilyent nem von büntetés alá). A kettős házasság nem tartós vagy u. n. folytonos deliktum, hanem állapot-deliktum (Zustandsverbrechen), melynek lényege — akárcsak a lopásé —, hogy azzal az egyszeri cselekvéssel, mely a jogellenes állapot létrehozta: a bűncselekmény teljesen megvalósult, mint bevégzett deliktum kerül értékelés alá. Ha a kettős házasság büntetést tartós vagy folytonos bűncselekménynek minősítenők, akkor a lopást is annak kellene minősíteni azon a címen, hogy a lopás elkövetése mindaddig tart, míg az ellopott dolog vissza nem kerül a sértetthez, míg az elvétel által létrehozott jogellenes helyzet meg nem szűnik (helyesen *Heil*, i. m. 345.), ami odavezetne, hogy lopás esetében mindaddig nem venné kezdetét az elévülés, míg a tolvaj vissza nem adná a dolgot annak, kitől elvette. A lopás s más hasonló — az erkölcsi felfogást közvetlenül nem érintő — állapot deliktumoknál az elévülési idő kitolására nem gondol senki, — a kettős házassággal kapcsolatban azonban csakugyan gondolkodóba ejt az a megoldás, mely az elévülés kezdő napját a kötés napjára teszi, s megnyitja annak a lehetőségét, hogy a kettős házasságban élők a második házasság megkötése napjától számított öt éves elévülési idő letelte után büntetlenül folytathassák a bűnös viszonyt, aminek — mert itt a közerkölcs is erősen érintve van — ellene szól nemcsak a közmorál, de a törvénytisztelet parancsa is. *Jogászilag anomalia* a kettős házasság elévülését a házasságok egyikének, tehát a bűnös viszony megszűntének napjától számítani (v. ö. *Mittermaier*, i. m. 88.), *erkölcsileg viszont az anomalia*, ha a jogellenes s az erkölcsöt durván sértő állapotban élőknek bizonyos — a kötés-től számított — idő elteltével büntetlenséget biztosítunk. Annyi bizonyos, hogy de lege lata a kettős házasságnak mint állapot

s nem tartós deliktumnak elévülése a kötés napján indul s ennyiben az 55. sz. döntvény *contra legem* jellege alig kétséges, — viszont az is bizonyos, hogy a *Curia*t döntvényének meghozatalakor az a magasabb erkölcsi felfogás vezette, melynek Németországban s még némely államban (v. ö. fent 18. l.) a törvény adott kifejezést. — Részemről érdemileg helyeslem a *Curia* álláspontját, de formailag kifogás alá esőnek találom. Egyetértek *Mittermaier*-rel abban, hogy az elévülés kezdőnapjának: a házasságok egyikének megszűnési napjára tételével a törvény nem kötötte le magát annak a nézetnek, mely szerint a bigamia delictum continuum (ez inkább visszakövetkeztetés, v. ö. i. m. 88.), de nem osztom azt a nézetét, hogy helyesebb a kötés napjára tenni az elévülés kezdőnapját, mert — szerinte — nincs elfogadható alapja annak, hogy a kettős házasság ebből a szempontból súlyosabb elbírálás alá essék, mint egy más állapot-deliktum. Mint reámutattam az eltérés éppen abban van, hogy míg a lopás s más hasonló állapotbűncselekmény erkölcsi intézményt közvetlenül nem sért, addig a bigamiával a jogellenesen házasságra lépők a házasság intézményét támadták meg s e támadás utórezgései mindaddig élnek a közvéleményben, míg a nemcsak jogellenes, de erkölcsellenes állapot fennáll.

Végső konkluzióm tehát az, hogy a *contra legem* létrejött döntvény szabálya szolgáljon irányadóul a jövőben is, mert az a veszteség, mely a törvényerőt ebből folyólag éri, sokkal kisebb, mint az a nyereség, melynek a közerkölcs látja hasznát. *De lege ferenda* mindenestre kívánatos volna a kérdést a német bir. btk. 171. §-a 3. bekezdésének mintájára törvényileg szabályozni.

10. Eljárásjogi szemszögből még két kérdés vár feleletre.

a) Kimondhatja-e a büntetőbiróság bűnösséget megállapító ítéletében a második, illetve további házasság érvénytelen és semmis voltát? Néhány igenlő feleletet adó ítélet (Bjt. 8. k. 56., 101., 215.) után a *Curia* 46. sz. döntvénye (Bjt. 10. k. 147.) tagadólag oldotta meg a kérdést s ezt a felfogást emelte törvény erejére a Bp. 490. §. ut. mondata, melynek értelmében: „*Házasság érvénytelenségét a büntető bíróság nem mondhatja ki.*” E rendelkezés a házasság közjogi jelentőségében leli alapját (v. ö. *Auer—Mendelényi*, Bűnvádi eljárási jog IV. k. 124.); a büntetőbiróság tehát még azt a házasságot sem nyilváníthatja érvénytelennek, amelynek megkötése miatt a vádlottat a Btk. 251. §-a

alá eső büntett miatt elítéli (*Curia*, jogegységi hat. B. jogi dtár 8. k. 26.).

b) Közvádra induló eljárás során, ha a kir. ügyészség a vádat elejti (vagy már kezdetben a vád képviselőjét megtagadja), átveheti-e joghatállyal a sértett (az első házasságban másik házastárs vagy éppen a kettős házasság kötésével vagyoni jogi sérelmet szenvedő gyermekek stb.) a vád képviselőjét? Nézetem szerint nem, mert a kettős házasság bűncselekményének jogi tárgya a monogámikus házasság intézménye, sérelem ezen a közjogi tárgyon esik, s így annak elbírálása, vajjon emelendő-e vád vagy sem, kizárólag az ügyészség hatáskörébe tartozik (v. ö. *Angyal*, Btó eljárásjog tankönyve, I. k. 200. 1.).

8. §. A kettős házasság megkötésénél bűnös közreműködés.

1. Az a személy, ki a házasságkötésnél hatósági minőségben közreműködik s tudja, hogy előtte kettős házasság kötötték, tulajdonképpen *bűnsegéd*, s így a Btk. 69. §. 2. pontja alapján volna felelősségre vonható s a tettesre szabott büntetésnél enyhébb büntetéssel volna büntethető. Ha pedig a házasság megkötése körül gondatlanul jár el, egyáltalában kiesnék a felelősség alól, mert kulpózus bűnsegélyt a Btk. nem ismer. Ámde, mert a törvény irányadóul fogadta el azt a nézetet, hogy a köztisztviselő, amennyiben szándékosan jár el, nemcsak enyhébben nem büntethető, sőt — arra való tekintettel, hogy „különös hivatásból származó köteleltséget” (v. ö. Min. Ind. Löw, II. 422.) is megsért — a tetteseknél súlyosabb büntetést érdemel: a kettős házasság megkötésénél tudva közreműködő hatósági személynek e tulajdonképpen bűnsegédi tevékenységét sui generis deliktummá minősítette. Hasonló megfontolás vezette a törvényt akkor is, midőn a gondatlan és tehát önmagában büntetlen közreműködést szintén önálló büntetendő cselekmény rangjára emelte. Így jött létre a Btk. 252. és 253. §-ában leírt két törvényes fogalom, melynek eredeti meghatározása s tartalma annyiban módosult, amennyiben az 1894:XXXI. t.-c. 121. §-a azt rendelkezte, hogy: a Btk. 252. és 253. §-ainak „rendelkezései azzal a változtatással, hogy a szabadságvesztés büntetésen felül a viselt hivatal elvesztésének büntetése is megállapítandó, a jelen törvény hatálybalépte napjától kezdve a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselőre alkalmazandók”.

2. Ezekhez képest a Btk. 252. §-a imígyen hangzik: Az a (lelkész helyett) a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő, aki tudva, hogy a megkötni szándékolt házasság kettős házasság, a feleket összeadja: öt évig terjedhető börtönnel és a viselt hivatal elvesztésével büntetendő.

E büntett tettese lehet az 1894:XXXI. t.-c. 29. §-a értelmében a házasságkötésnél eljárni hivatott polgári tisztviselő és ugyan: az illetékes anyakönyvvezető, az alispán, polgármester, főszolgabíró, a követ és a konzul. Ha oly személy működött közre a kettős házasság megkötésénél, ki erre hatáskörrel nem bír, eshetőleg a férjszínlelésben (Btk. 245. §.) való bűnrészesség állapítható meg.

Kérdés: vajjon ha a kettős házasság tettese reábirja a polgári tisztviselőt arra, hogy ez az általa tudott kettős házasság megkötésénél közreműködjék, felelősségre vonandó-e a reábiró a Btk. 251. §-ába ütköző kettős házasság büntetettének tettesi minőségben való elkövetésén kívül — anyagi halmazatban — a Btk. 252. §-ában meghatározott büntetetre való felbujtás címén is? Nézetem szerint igen, mert a Btk. 252. §-ában meghatározott büntetettnek jogi tárgya: a hivatali köteleltség törvényszerű teljesítéséhez fűződő érdek, mely tehát a kettős házasság büntetettének jogi tárgyától különböző lévén: a kettős házasság büntetettének tettese a reábirással a fent említett jogtárgyat is sérti, tehát két bűncselekményben bűnös.

A Btk. 252. §-ában meghatározott büntett elkövetési tevékenysége: a feleknek a törvényes formák betartása mellett történő összeadása. Az 1894:XXXI. t.-c. életbelépése óta ugyan nem „összeadja” a polgári tisztviselő a feleket, hanem a feleknek ama nyilatkozata után, hogy egymással házasságot kötnek: „a házastársakat a törvény értelmében házastársaknak nyilvánítja” (1894:XXXI. t.-c. 39. §.), mindazonáltal nem kétséges, hogy a Btk. 252. §-ában olvasható összeadáson ezidőszert a „házastársaknak nyilvánítás” értendő.

A Btk. 252. §-ában meghatározott büntett be van fejezve mihelyt a polgári tisztviselő a házastársaknak nyilvánítást megteszi. A házasság kötés szertartásának megnyitása megkezdése lévén annak a cselekvéssorozatnak, melynek zárómozanata a házastársaknak nyilvánítás: a megnyitás s az ezt követő minden további tevékenység kísérlet. A megnyitást megelőző tevékeny-

ségek (pl. a kihirdetés eszközlése) az előkészületi cselekmény fogalma alá esnek és tehát nem büntetendők.

A bűnös közreműködés természetesen csak akkor büntetendő, ha — s ennyiben e cselekmény nem veszi el akcesszórius jellegét — az alapdeliktum fennforog, azaz *ha a házasság*, melynek kötésénél a polgári tisztviselő a házastársaknak nyilvánítást tette, *kettős házasság* és ezt a polgári tisztviselő *tudta*. Nem bűnös tehát a polgári tisztviselő sem akkor, amikor — bár az ő tudata szerint — az előtte kötött házasság kettős házasság, de valójában nem az (a polgári bíróság az első házasságot semmisnek nyilvánította, mikor is deliktum putativum forog fenn), — sem akkor, amikor a polgári tisztviselő nem tudta, hogy kettős házasság kötésénél működik közre. Ez utóbbi esetben azonban, ha a polgári tisztviselőt gondatlanság terheli: a Btk. 253. §-ában meghatározott vétség címén büntetendő.

3. A Btk. 253. §-a ugyanis az 1894:XXXI. t.-c. 29. §-ának módosításával következőleg rendelkezik: *Az a (telkész helyett) házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő, akit a kettős házasság megkötése körül gondatlanság terheli: vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal és a viselt hivatal elvesztésével büntetendő.* E törvényes fogalmat betöltő tényálladék az előbbtől abban tér el, hogy ennél a polgári tisztviselő *nem tudta*, hogy a megkötni szándékolt házasság kettős házasság, de ha hivatali kötelességét pontosan teljesíti, úgy *megettudhatta volna*, s bűnösége épp e mulasztásban áll.

Hangsúlyozottan emelem ki, hogy nem a gondatlan közreműködés egymagában, hanem csak az büntetendő, mely eredménnyel — ehelyütt tehát azzal — járt, hogy a kettős házasság csakugyan megkötöttet.

A CSALÁDI ÁLLÁSRA VONATKOZÓ BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK.

(BTK. MÁSODIK RÉSZ XVI. FEJEZET; 1894:XXXI. T.-C. 121 §. 1. BEK.)

HATÁSKÖR: A BTK. 254—257. §-AIBAN MEGHATÁROZOTT BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK
A TÖRVÉNYSZÉK TANÁCSA HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK (1897: XXXIV. T.
C. 17. §. 1., 4. P.).

9. §. Bevezetés.

Büntetőtörvénykönyvünk megalkotásakor a család büntetőjogi védelmének gondolata még igen szűk térre szorítkozott. A törvényhozó — mint a vonatkozó fejezet címe is mutatja — csak a családi állásra vonatkozó büntettek és vétségek megtorlását tartotta szükségesnek (a fejezet címe az I. és II. min. javaslatban „A családi állás elleni büntettek és vétségek”, mely kétségtelenül szélesebb körre utal, s a képviselőház igazságügyi bizottsága által talán éppen azért cseréltetett fel a törvénybe is átment szűkebb keretet jelölő címre, mert a szóbanforgó fejezet csupán néhány a családi állásra vonatkozó bűncselekményt határoz meg és számos a család elleni deliktum felvételét mellőzi; v. ö. *Löw*, II. 423.). Büntetést-érdemlőséget lát a törvény a *gyermekcsempészet* összefoglaló néven ismert bűncselekményben (Btk. 254. §.), mely „a művelt népek általános erkölcsi érzülete és közös meggyőződése szerint mindenütt büntetendő” (v. ö. *Löw*, II. 423.) és abban a cselekményben, mely első rendben szintén a családi állást támadja meg (Btk. 255—257. §§.) és pedig a nő családi állását, „ki a férfi ravaszága folytán semmis házasságra biratik és ez által egy más családi állásba, más polgári állapotba vél lépni, — továbbá a férfi családi állását, aki a nő által ejtetett tévedésbe; végre a gyermekek polgári állását, akik törvénytelen gyermekeké válnak” (v. ö. *Löw* II. 424—425.).

A jogdogmatikai elemzés alá veendő fejezet anyaga annyiban bővül még, amennyiben rendszertani szempöngből idesorolva tárgyalandók a házasságkötésnél közremüködö polgári tisztviselő és egyházi személy vétségei (1894:XXXI. t.-c. 122—124. §-ai).

A szokásos *Jogtörténeti vázlat* (I. rész) és a *de lege ferenda* nagyjelentőségű. *Jogösszehasonlítás* (II. rész) előrebocsátása után a *Dogmatikában* (III. rész) a következő címek kifejtésére kerül sor: 1. *A gyermek családi állását sértő bűntett* (Btk. 254. §.), 2. *A csalárd házasságkötés büntette s a polgári tisztviselőnek bűnös közreműködése* (Btk. 255—257. §§.), 3. *A házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő és egyházi személy vétségei* (1894: XXXI. t.-c. 122—124. §-ai). Záradéknál rövid összefoglalásban reámutatok azokra a cselekményekre, melyeket nézetem szerint a jövő törvényhozójának büntetendőkké kell minősítenie (IV. rész. *A család büntetőjogi védelme de lege ferenda*).

I. RÉSZ.

JOGTÖRTÉNETI VÁZLAT.

10. §. Külföldi jogfejlődés.

A családi állás elleni bűncselekmények e gyűjtő név alatt csak egy évszázaddal ezelőtt különültek el önálló deliktum-csoportként és akkor is kizárólag azokat a sértéseket foglalták össze, melyek a meghatározott családhoz tartozáshoz fűződő érdeket csorbitják, azaz azt az érdeket sértik, mely az egyes ember személyi jogállása szemszögéből, tehát annál az első vonalon *alaki* jellegű kapcsolatnál fogva jelentős, melynél fogva az egyes ember nem vész el atomként a szabálytalan tömegben, hanem mint meghatározott, valahová tartozó individuum tagja a társadalmi és állami közösségnek. Ez a „Personenstand” Morf találó megjegyzése szerint nem más, mint „die objektive Tatsache, dass jemand rücksichtlich der den Stand bildenden Gesamtheit ein ganz bestimmtes Individuum ist und nicht irgend ein verlorenes Atom einer regellosen Masse” (v. ö. *Über den rechtsrechtlichen Begriff des Personenstandes und über die Personenstandsdelikte*, 1904. 48.). Ujabban — mint látni fogjuk — a büntetőjogi védelem mind szélesebb kört fog át, s nem éri be a nagyobbára *alaki* érdek sérelmére elkövetett cselekmények büntetés alá vonásával, hanem védelmébe veszi a családot s ebben különösen a gyengébb elemet: a nőt s a gyermekeket minden oly támadással szemben, mely azoknak gazdasági helyzetét, anyagi s főleg erkölcsi fejlődését befolyásolja károsan.

A XIX. század előtti időkből származó törvényhelyek vagy egyáltalában nem ismerik fel még a formális családi érdeket sértő cselekmények büntetését érdemlőségét, vagy más deliktumok fogalma alá sorozzák azokat.

1. *Hammurabi* törvénykönyve egyáltalában nem tesz említést ilyfajta bűncselekményről. Igen távolról a családhoz-tartozásnak tiszteletet parancsoló normája elleni sértés az, melyből az alapgondolat kivállani látszik. A 192. §. szerint: Ha az udvaroncnak a fia, avagy a kéjhölgynek a fia nevelő apjának vagy nevelő anyjának: „te nem vagy apám, — te nem vagy anyám” — mondja: nyelvét vágják el. A 193. §. pedig elrendeli: Ha az udvaroncnak fia, avagy a kéjhölgynek a fia apja házáat megtudakolja, mire nevelőapját vagy nevelőanyját meggyűlölvé apja házába megy: szemét szúrják ki (v. ö. *Kmoskó*, i. m. 54. 1.).

2. *Manu* törvénykönyve, mely a családi állás elleni formális deliktumokról ugyan nem tesz említést, viszont a legmodernebb gondolatot juttatja kifejezésre, midőn a 389. pontban kijelenti, hogy: Sem az anyát, sem az atyát, sem a feleséget, sem a fiút nem szabad cserbenhagyni (elhagyni); aki cserbenhagyja (elhagyja ezeket), hacsak nem követtek el főbenjáró vétéséget: azt a király ítélje el hatszáz pana pénzbírságra (v. ö. *Büchler*, i. m. 142—143.).

3. A római jog a személyi jogállás ellen irányuló cselekmények némelyikét már bünteti, de nem önálló deliktumként, hanem mint a falsum egy nemét. Eredetileg a korcszülött s a házasságtörésből származó gyermek megölése, illetőleg kitétele is meg volt engedve (v. ö. *Sueton Aug.* 65., *Mommsen*, i. m. 619. I. 1. jegyz.), utóbb az *expositio infantium* ölésként büntetett (*Iust.* 153. nov.), majd büntetés alá vonatott a gyermekcsempészet (*suppositio partus*), és pedig mert abban a hamisítás eleme jellegzetes (*Paulus* szerint ugyanis: *falsum est quidquid in veritate non est, sed pro vero ad-severatur*; *Coll.* 8, 6, 1.). E büntelt jellemzője, hogy soha el nem évült (*Dig.* 48. 10. 19. 1.) és hogy az eljárás csak a legközelebb érdekelt kívánóságára tehető folyamatba („de partu suppositio soli accusant parentes aut hi ad quos ea res pertineat, non quilibet ex populo ut publicam accusationem intendat”; *Dig.* 48. 10. 30. 1.). A gyermekcsempészet mellett bünteti még a római jog a hasznoszerzés céljából való hamis név használatát (*ad-severatio falsi nominis vel cognominis*; 1. 13. D. 48, 10.).

4. Az *egyházjog* is a hamisítás, illetve család esetei közé sorozza a gyermekcsempészt. A c. 9. X. 5, 38. szerint e büntetést követi el az a magtalan férjes nő, ki gyermeket csempész be a családba, de ideértetik a *susceptio prolis ex adulterio ignorante marito* is. Mindkét esetben *competens satisfactio per discretum sacerdotem injuncta* van elrendelve (v. ö. *Hollweck*, i. m. 284. I. 1. jegyz.).

5. A *germán népjogokban* s a későbbi törvénykönyvekben egyáltalában nem szerepel e deliktum (de v. ö. *His*, i. m. 144.).

6. A *Carolina* sem tesz arról említést, s ahol itt-ott büntetést szabnak, a gyermekcsempészetre (így *Poroszország* 1721-ben), ott a római jog *falsum* fogalma alá vonják azt. *Ausztriában* egy 1707-ben kelt rendelkezés szerint az „*Unterstossen fremder Kinder*” pallossal büntetetik.

7. Az 1794. évi *porosz Allg. Landrecht* csalásként bünteti azt, „*wer durch Unterschlebung eines fremden Kindes die Familienrechte betrügerlicherweise kränkt*” (II. 20., 1436—1439. §§.).

8. Az önállósítás útját az 1791. évi *francia Code pénal* készítette elő, mely kijelenti, hogy: „*Quiconque sera convaincu d'avoir volontairement*

détruit la preuve de l'état civil d'une personne, sera puni de la peine de douze années de fer”. A helyes felfogás aztán először az 1810. évi *francia Code*-ban nyer kifejezést.

11. §. Magyar jogfejlődés.

1. Hazai jogunkban szintén csak a legutolsó időkben önállósult a gyermekcsempészet s némely egyéb családi állás elleni büntett anélkül, hogy a családvédelem fokozott igényei kielégítést találnának.

Régibb jogszabályaink — nyilván a római jog közvetett befolyása alatt — a család és illetőleg hamisítás tág fogalma alá vonva büntetnek néhány a személy jogállását sértő deliktumot. Ilyen az ú. n. *álarc vagy névbitorlás* (*larva*), melyet az követ el, ki álnév alatt idegen nemzetségbe, annak javait és jogait csalárdul bitorolni törekszik. A Hármaskönyv II. 16. külön szól a *de larvis seu fictis personis*, és mint hamisítótka s hitszegőket bünteti a káptalanokat, conventeket s bírakat, akik ily személyek részére tudva hamis és törvénytelen leveleket készítenek. De mert magukról az álarcosok és idegen családokba befurakodó személyek büntetéséről a Hk. nem rendelkezik, az 1723. évi 46. t.-cikk (*De poena larvatorum personarum*) kimondja, hogy az ilyenek saját személyükre nézve azoknak, akiket megsértettek, jobbágyi alárendeltséggel örökös szolgaságba kerüljenek (*jis, quos laeserint, jobbágyonali subjectione mancipentur*), — fiaikat pedig, kik nem önmaguktól, hanem szüleik álarcájának nyomdokaik követvén, tudva és vakmerően (*scienter et temerarie*) a felvett névben és személyiségben megmaradnak, tehát már nem mások tetteiben forognak (*non amplius in facto alieno versati fuerint*), ha birtokosok: a hamis levelek készítőire s használóira kiszabott büntetésben, ha pedig semmijük sincs: a szolgaság említt büntetésében marasztalják el. — A másik, hárcsak távolabbról rokon, de íróink által itt tárgyalt (v. ö. *Pauler* II. 263.) deliktum az u. n. *vértagadás* (*proditio fraterni sanguinis*), mely a negyedízigleni vérrokonok gonosz szándékú mának megtagadásában, örökségi és családi jogaitól megfosztásában áll (*Hármaskönyv* I. 38., 39.); a büntetés: az ebből eredő gyalázzaton és becstelenségen kívül (*ultra dedecus et infamiam ex inde contrahendam*) az, hogy az elítélt vértagadó minden fekvő jószágától és örökségétől örök időre ekesik (*ut ille proditor ac condemnatus universis bonis et haereditibus suis perpetuo destinatur*). Az 1723:XLVI. t.-cikk 4. §-a szerint a vértagadók büntetése ugyanaz, mint az álarcosoké (v. ö. e két bűncselekményre, melyek a korbeli felfogás szerint a családi élet és családi jogok sérelmeiként vonattak büntetés alá: *Frank*, Közigazság törvénye I. 738., *Wenzel*: A magyar és erdélyi magánjog rendszere II. 429—430., *Fogarasi*, Magyar Közpolg. Törvénytudomány elemei, 324., *Suhajda*, Magánjog rendszere 343., *Husztly*, i. m. II. 470—473., *Dósa*, Erdélyhoni Jogtud. III. 272.; Erdélyben az álarcosság büntetése a kártérítésen felül 200 frt.; a vértagadásra a Négyeskönyv viszonylatában v. ö. *Degré Alajos*, A Négyeskönyv büntetőjogi elvei, 1936. 73.).

2. *Javaslataink* közül igen figyelemreméltó az 1712. évi *Bencsik-jéle* munkálata, mely szerint az anya, ki gyermekét elhagyott embernemjártá helyre tette ki, ha az ott meghalt: kard általi halállal büntetendő, — ha

emberjárta helyre tette ki gyermekét olyan cézzal, hogy az arra járó emberek vagy a törvénytelen apa megtakálják és felneveljék: arbitrarie büntendő, a körülményekhez képest súlyosabban vagy enyhébben, ha a gyermek előre nem látott baleset folytán meg is halt. Ime a mi Btkv.-ünk 287. és 254. §-aiban meghatározott bűncselekmények szabatos előképe. Ezzel a megkülönböztetéssel *Vuchetich* (i. m. 259.) is számol: ha „*expositio non sit suscepta animo occidenda*”, a büntetés enyhébb.

Az 1792. évi javaslat a *De Expositione Infantum* című XXIII. art.-ban szintén e most említett különbséget értékelve, súlyosabban büntet, „*si expositio animo occidendi facta sit*”, és enyhébben: „*si infans non ea intentione ut moriatur, adeoque in tutiorem atque hominum frequentiae pervium locum eo fine exponatur, ut vel parens, vel alter aliquis ejus misereatur*”. Az álorcaság büntetést a javaslat a *De Stellionatu, seu Falso* című 40. art.-ba veszi fel; 2. §. b.: „*Si quis aliendae familiae nomen sibi adsciscendo, semet eidem cum legitimorum haeredum prejudicio inserere satagat*”, és tovább: „... qui nullo alteri damno causato, sine ad vitandum aliquod periculum, sive alia quacunq[ue] rationabili de causa nomen mutat...”.

Az 1843. évi javaslat mindenekelőtt — bár ugyanazon fejezetben (XI. fejezet. Gyermekeknek és más gyámoltalan személyeknek kitevéséről és elhagyásáról), de szintén élesen megkülönbözteti a kitével két nemét; a 144. §. szerint egy évi rabság a büntetése azon szülőknek, kik „gyermeküket ... hogy a szülői kötelesség terhétől menekedjenek, kiteszik vagy szándékosan elhagyják”, — viszont a 147. §. értelmében: „Miközön pedig a szülék azon határozott cézzal tették ki, vagy hagyták el gyermeküket, hogy az meghaljon; büntetésök két annyi leand, mint ezen cézzal nélkül hasonló körülmények között lett volna”. — Külön fejezetben szól az 1843. évi javaslat az álorcaság és vértagadás deliktumairól (a terminologia változott; a vonatkozó XXIII. fejezet címe: Az alakosságról és vérarulásról) a 230—233. §-ok a régi jogban ismert fogalmaknak adnak szabatosabb meghatározást, de új a 234. §., mely a mai gyermekcsempészést büntetést definiálja; „Aki olly cézzal, hogy valakinek jogait kijátszhassa, vagy más bármiképen károsítson, szülést színlelt s valamely idegen gyermeket maga törvény és természetszerinti gyermeke helyett titkon felvett, — valamint szintén az is, ki a fennemlített cézzal, akár a maga gyermekét, akár másét idegen gyermekkel álnokul kicserélte, de tette súlyosabb büntetésbe át nem megy, három évi rabságig büntetethetik”. Családvédelmi szempontból különös figyelemreméltók az 1843. javaslat következő rendelkezései: 286. §. „Aki ... a fenytésnek olly nemét alkalmazza, mely szeméremcsértő vagy különösen kiskorúaknál az egészséget veszélyeztető ... nyolcszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetéssel, sőt súlyosabb beszámításnál, különösen ismétli visszaesésnél, fél évig terjedhető fogsággal büntetethetik”; 540. §. „Ha a számadással köteles gyám vagy gondnok hivatalának viselésében tudva és szándékosan olly visszaélést követett el, mely által az árvának életére, egészségére vagy erkölcsiségére nézve akart ártalmat okozni ... egy évi rabságig büntetethetik”; Toldalék 10. §. „Aki valamely tizenkét évesnél kisebbkorú gyermeket oly munkára alkalmaz, mely annak egészségére vagy testi kifejlődésére káros befolyással van ... 200 frt-ig terjedhető pénzbeli büntetéssel büntetethetik”.

II. RÉSZ.

JÖGÖSSZEHASONLÍTÁS.

12. §. A személyi vagy családi állás elleni bűncselekményekre vonatkozó büntető jogszabályok.

Az 1810. évi francia code pénal-tól kezdve a legtöbb törvényhozási munkálat felvette a bűncselekmények közé a személyi, illetőlg családi állás (l'état civil, Personenstand, Familienstand) megváltoztatását célzó vagy ezt eredményező bűncselekményeket, így a gyermekcsempészést és többhelyütt a család házasságkötés deliktumait. A család szélesebb körű büntetőjogi védelmét szolgáló szabályok alig másfél évtizedes multra tekintenek vissza. Amazok a liberalis individualisztikus büntetőjogi szemlélet talajáról nőttek ki, emezek a mind öntudatosabbá fejlődő univerzalisztikus spirituális irányzatnak termékei (e büntetőjogi szemléletek kitünő ismertetését adja *Rácz György*, *Az individualisztikus büntetőjogi szemlélet alkonya*, *Angyal Emlékkönyv* 52. s köv. l., és legutóbb az *Angyal—Rácz*, *Az olasz büntetőtörvénykönyv*, 1937. Bevezetés az olasz fasiszta büntetőjogba, XXIII—XXV. l.).

A két felfogásnak jogszabálybeli vetületei annyira eltérők, hogy különtartott ismertetésük mellözhetetlen.

1. Az 1810. évi francia code 345. art.-a, mely mai szövegét az 1863. évi máj. 13-án kelt törvénnyel nyerte a Személy elleni büntettek és vétésgek című első fejezet hatodik section-jában talál elhelyezést; e section címe: „Crimes et délits tendant à empêcher ou détruire la preuve de l'état civil d'un enfant...” A vonatkozó deliktumokat a törvény nem határozza meg, csak címüket jelzi illetéknéppen: „Les coupables d'enlèvement, de récélé ou de suppression, d'un enfant, de substitution d'un enfant à un autre, ou de supposition d'un enfant à une femme qui ne sera pas accouchée, seront

punis de la reclusion". A 345. art. 4. bek.-e szerint: „Seront punis de la reclusion ceux qui, étant chargés d'un enfant, ne le représenteront point aux personnos qui ont droit de le réclamer”.

2. Az 1852. évi osztrák btk. teljesen a régi nyomokon jár, midőn a „Von dem Betrüge...” című 32. fejezetben a család nevei között említi fel s rendeli büntetni azt: 201. §. d.: „wer sich einen falschen Namen, Stand oder Charakter beilegt...”. A házasságkötés körüli visszaélések közül az 507. §. kihágás címén bünteti azt, „wer sich mit Verschweigung eines ihm bekannten gesetzlichen Ehehindernisses trauen lässt, ohne vorher die ordentliche Dispensation erhalten zu haben, — oder wer sich in ein fremdes Land begibt, um daselbst eine Ehe zu schliessen, die nach den Landesgesetzen nicht stattfinden konnte...”; súlyosabb a büntetés „wenn einem Teile das Hindernis verheimlicht und er solchergestalt schuldlos zu einer nichtigen Ehe verleitet worden”.

3. Az 1864. évi svéd btk. jórészt a francia törvény határozmányait veszi át.

4. Az 1866. évi portugál btk. a személy elleni büntettekről szóló 4. titulus második fejezetében (A személyek polgári állása ellen irányuló büntettek) részletesen tárgyalja az idevonatkozó deliktumokat; az I. alcím (336—339. art.) a polgári állás bitorlása néven bünteti egyebek közt azt, ki másnak polgári állását bűnösen bitorolja, továbbá aki, hogy más jogában csorbítsa, hamis házasság színlelésével házastársi jogokat álton megszerez; a II. alcím a születés hamisításokról esik szó; a 340. art. értelmében 2—8 évig terjedhető fegyházzal büntetendő az a nőszemély, ki anélkül, hogy szült volna: más szülöttét a magáénak adja ki, továbbá, aki élő vagy holt gyermeket szült s ezt mással kicseréli (ugyanaz a büntetés éri a férjet, ki mindehhez tudva hozzájárul); a III. alcím (342—344. art.) a gyermekrablással együtt bünteti a gyermekelvitkolás s gyermekkicserélés büntetést.

5. Az 1867. évi belga btk. a Titre VII. Chapitre II. alatt szól „De l'exposition et du délaissement d'enfants” (354—360 bis); a vonatkozó art.-ok helyébe az 1912. évi máj. 15-én kelt törvény 56. és 60. art.-ai léptek; büntetendő a gyermeknek kitétele „en un lieu non solitaire”.

6. A már érvényben nem levő 1870. évi spanyol btk. a Személyi jogállás elleni büntettek című XI. titulus alatt szól előbb a gyermekcsempészs és idegen személyi jogállás bitorlása név alatt csoportosított büntettekről (I. fej. 483—485. art.-ok), majd az érvénytelen házasság kötéséről (II. fej. 486—494. art.-ok).

7. Az 1871. évi német bir. btk. különös részének XII. fejezete (Verbrechen und Vergehen in Beziehung auf den Personenstand) a következőket rendeli: 169. §. 3 évig terjedhető fegyházzal büntetendő „wer ein Kind unterschleibt oder vorsätzlich verwechselt, oder wer auf andere Weise den Personenstand eines anderen vorsätzlich verändert oder unterdrückt”; ha a cselekmény nyereségvágyból követtetett el, a büntetés két évig terjedhető fegyház; a 170. §. lényegileg ugyanazt a cselekményt rendeli büntetni, amelyről a mi Btkv.-ünk 255. §-a szól; fegyházzal büntetendő „wer bei Eingehung einer Ehe dem anderen Teile ein gesetzliches Ehehindernis arglistig verschweigt, oder wer den anderen Teil zur Eheschliessung arglistig

mittels einer solchen Täuschung verleitet, welche den Getäuschten berechtigt, die Gültigkeit der Ehe anzufechten”; a büntethetőség feltétele, hogy a házasság „aus einem dieser Gründe ... aufgelöst worden ist”.

8. Az 1881. évi holland btk. szintén külön fejezetet szentel e deliktumcsoportnak (Titel XIII. Misdrijven tegen den burgerlijken staat), amelybe a kettős házasságot (237. art.) is felveszi. A 236. art. értelmében öt évig terjedhető gevangenisstraf a büntetése annak, aki bármily cselekménnyel másnak személyi állását vagy leszármazását bizonytalanná teszi („Hij die door eenige handeling opzettelijk een anders afstamming onzeker maakt, wordt, als schuldig aan verduistering van staat”). A 238. art. négy évig terjedhető fegyházzal rendeli büntetni azt a nem házas egyént, ki midőn házasságot köt, a másik fél előtt valamely törvényes házassági akadályt szándékosan elhallgat („oppzettelijk een wederoppartij verzwijgende dat daartegen eenig wettig beletsel bestaat”); a büntethetőség feltétele, hogy a házasság ez okból semmissé nyilváníttassék. A 379. §. 2. bek.-e büntetni rendeli az ily házasságkötésnél közreműködő hivatalos személyt („ambtenaar”).

9. Az 1889. évi finn btk. a személyi állás elleni bűncselekmények „Rikoksista sukuoikeuksia vastaan” című fejezetben a következő cselekményeket bünteti: 1. §. Aki más hamis név vagy állás színlelésével, házassági akadály vagy bontó ok elhallgatásával házasságra lépésre ösztönöz: egy évig terjedhető fegyházzal vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Fegyház vagy fegyház a büntetés, ha a házasság megkötöttet vagy ha a tévesztő a nőt teherbejuttat („Jos siihen tulee viikkiminen lisäksi, taikka jos pettäjän makaa nainen, joka on aviosopimuksen vietetty...”). A 2. §. szerint fegyházzal, nyereségvágyból vagy károkozó célból elkövetve fegyházzal büntetendő, ki valamely gyermeket elsikkaszt, eloszerel, vagy valakinek személyi állását szándékosan más módon megmásítja vagy elnyomja („Joka tahallansa tuo esiin pettolapsen taikka vaihtaa lapsen, taikka muulla tavalla tahallansa muuttaa tahi polkee toisen sukuoikeutta...”).

10. Az 1896. évi bolgár btk. XII. fejezete csekély eltéréssel ugyanúgy rendelkezik, mint a magyar Btk. A 208. art. a gyermekcsempészet vétségét s általában más családi állásának meghamisítását bünteti (öt évig terjedhető fegyházzal, ha a cselekmény nyereségvágyból követtetett el). A 209. art. a csalárd házasságkötésre szab büntetést (feltétel, hogy a házasság érvényteleníttessék).

11. Külön fejezetet (a vonatkozó XX. fejezet címe: A családi viszonyokra vonatkozó büntettek, „Forbrydelser med Hensyn til Familieforhold”) szentel e deliktumoknak (melyeknek sorába az alább ismertetendő családvédelmi szakaszt — 219. §. — is felveszi) az 1902. évi norvég btk. A 215. §. hat évig terjedhető fegyházzal, enyhítő körülmények fennforgása esetében pénzbüntetéssel rendeli büntetni azt, ki jogellenes céllal („i retsstridig Hensigt”) más jogosan megillető családi állásától megfosztani („at unddrage en anden den ham tilkommende Familiestand”), vagy magának vagy másnak hamis családi állást szerezni („at tilvende sig selv eller andre en falsk Familiestand”) törekszik („söger”), vagy erre közreműködik („medvirker hertil”). De nem alkalmazandó e rendelkezés, ha férjes nő által házasságon kívül szült gyermek házasságon belül születettnek ismertetik el. — A 216.

és 217. §§. a 18 éven aluli kiskorúnak a szülők vagy mások hatalma meli elvonását bünteti. — A 220. §. négy, illetve hat évig terjedhető fogházzal bünteti azt, ki oly házasságot köt, vagy olyanak kötésénél közreműködik, mely előző házasság, rokonság vagy sógorság okából semmis, — továbbá, aki oly házasságot köt, vagy oly házasság kötésénél közreműködik, mely az alkalmazott formák szerint semmis, amennyiben a másik fél a semmisségről nem tud. A 221. §. értelmében — ugyan négy évig terjedhető fogházzal büntetendő az: ki oly házasságot köt, illetve olyanál közreműködik, melynek érvénytelenítését tévedés vagy erőszak címén a másik fél követelheti („der kan fordres omstødt af den anden Aegtefoelle paa Grund af Vildfarelse ellre Tvang”).

12. Az 1909. évi német Entwurf 177—178. §-ai csekély változtatással átveszik a német bír. btk. vonatkozó rendelkezéseit.

13. Igen figyelemreméltó az 1912. évi osztrák javaslat álláspontja, melynek XXI. fejezete „Strafbare Handlungen gegen Ehe, Familie und Personenstand” cím alatt összefoglalja a családi jogokat sértő bűncselekményeket (így már az 1909. évi osztrák javaslat XX. címe, v. ö. *Angyal*, Az 1909. évi osztrák büntetőjavaslat, 1911. 54—57.), és pedig a kettős házasság, házasságtörés, gyermekrablás, gyermektartási köteleességek megszegése, teherben levő nőszemély elhagyása, családi állapot meghamisítása). A gyermekcsempész és illetőleg családi állás elleni deliktumról a 258. §. szól, melyet elkövet az, „wer die Fälschung des Personenstandes eines andern bewirkt, insbesondere ein Kind unterschleibt”; a büntetés két évig terjedhető fogház vagy elzárás. A 252. §. „Erschleichung einer ungültigen Ehe” cím alatt két évig terjedhető fogházzal rendeli büntetni azt, ki a házasságkötésnél a házasság érvényét érintő körülményre vonatkozó tévedést idéz elő vagy használ fel, továbbá, aki házasság kötésénél házassági akadályt a másik fél előtt elhallgat; a büntetethetőség feltétele, hogy a házasság e miatt érvénytelennek mondassék ki. A 253. §. a lelkészt s polgári tisztviselőt bünteti, ki érvénytelen házasság kötésénél közreműködik.

14. Az 1911. évi német *Gegenentwurf* a Personenstands-fälschung-ról szóló 228. §-ában az 1909. évi Entwurf 177. §-ához simul, — az Ehebetrug névvel jelölt deliktumról rendelkező 230. §. pedig annak 178. §-át követi; — de már itt utalok e munkálat 233. §-ára („Verletzung der Erziehungs- und Unterhaltungspflicht”) és 234. §-ára („Pflichtverletzung gegen Schwangere”).

15. Rendkívül tanulságos az 1915. évi svájci javaslat rendszere. A „Vergehen gegen die Familie” című hatodik fejezetben találjuk a vérfertőzés (182. art.), a házasságtörés (183. art.), a többes házasság (184. art.), a személyi jogállás meghamisítása (185. art.), a családi köteleességek elhanyagolása (186. art.), a nevelési köteleesség megsértése (187. art.) és a gyermek-elvonás (188. art.) bűncselekményeinek meghatározását. Idevonatközoan a 185. §. a következőket rendeli: „Wer den Personenstand eines andern unterdrückt oder fälscht, so namentlich ein Kind absichtlich unterschleibt oder verwechselt, wird mit Zuchthaus bis zu fünf Jahren bestraft”. A 2. bek. szerint: „Handelt der Täter aus achtungswerten Beweggründen, so ist die Strafe Gefängnis oder Busse”.

16. Helyes elrendezést nyújt az 1924. évi görög javaslat, mely a Család és házasság elleni bűncselekmények című 17. fejezetben szól a családi állást sértő deliktumról (203. art.): fogházzal büntetendő, ki másnak családi állását bármilyen módon meghamisítja vagy elhomályosítja (*Venturas*, Entwurf eines Griechischen Strafgesetzbuches, 1928. 65. l. „verschleiert” kifejezéssel fordít), különösen aki gyermeket elsikkaszt, — a csalárd házasságkötésről (204. art.): fogházzal büntetendő, ki fondorlatos tévesztéssel mást semmis vagy megtámadható házasság kötésére vesz rá, amennyiben a házasság ez okból jogerős ítélettel érvénytelenített, — a kettős házasságról (205. art.), a házasságtörésről (206. art.), a tartási köteleesség megszegéséről (207. art.) és a teherben levő nő elhagyásáról (208. art.).

17. Az 1925. évi cseh-szlovák javaslat szintén beleigazodik a modern fel fogásba, midőn a Család elleni bűncselekmények című 12. fejezetben egytíve foglalja a kettős házasság (243. §.), a csalárd házasságkötés (244. §.), a házasságtörés (245. §.), a csábítás (246. §.), fiatakkorúnak külföldre szállítása (248. §.), a köteleességszerű gondozás elmulasztása (249. §.) és a személyi jogállás meghamisítása (250. §.) néven ismert deliktumokat. Idevonatközoan a 244. §. fogházzal vagy börtönnel bünteti azt, ki oly tévedésnek felidézésével vagy kihasználásával, mely a házasság érvénytelenítését vonja maga után, vagy valamely a házasság érvényességének útjában álló akadály elhallgatásával: mást házasság kötésére vesz rá. A 250. §. pedig szintén fogház- vagy börtönbüntetést határoz arra, ki gyermeknek becsempészésével, vagy hamis bizonyítékok előállításával vagy valódi bizonyíték megsemmisítésével, vagy bármely más módon valakinek családhoz-tartozóságát megváltoztatja vagy eltitkolja.

18. Az 1926. évi török btk. a különös rész nyolcadik főcímében a Szemérem és családi rend elleni deliktumok sorában a 6. fejezet alatt szól a személyi jogállapot meghamisításának bűncselekményeiről, és ugyan: 445. §. Fogházzal büntetendő, ki azért, hogy gyermeket elrejt vagy elsikkaszt, ennek személyi állását megszünteti vagy meghamisítja. 446. §. Aki törvényes vagy törvénytelennek kijelentett gyermeket személyi állásának eltitkolásával árvaházba vagy hasonló intézetbe letesz, vagy egyébként látható helyre kitesz, hogy azt valamely jótevő gondjaiba vegye: fogházzal büntetendő; a büntetés súlyosabb, ha a tettes a gyermeknek felmenője. Viszont a 447. §. szerint enyhébb a büntetés, ha a cselekményt a tettes a maga vagy legközelebbi hozzátartozói becsületének megmentése végett követte el.

19. Az 1926. évi perzsa btk. a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények című III. fejezetben csupán a gyermekcsempészést bünteti (195. art.).

20. Az 1930. évi olasz btk. a XI. cím alatt (A család elleni bűntettek) az első fejezetben a házasság elleni bűntetteket (kettős házasság 556. §., házasságra bírás megtévesztés által 558. §., házasságtörés 559. §. ágyasság 560. §.) tárgyalja; az 558. §. értelmében: Aki polgári joghatással bíró házasság megkötésénél a másik fél előtt valamely házassági akadály fennforgását — mely nem egy előzően kötött házasságból származik — csalárd eszközökkel eltitkolta, amennyiben az elhallgatott akadály miatt a házasság semmisnek nyilvánított; egy évig terjedő börtönnel vagy 2000—10.000

liráig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. A második fejezet a családi tisztesség elleni büntetteket (vérfertőzés, a családi tisztesség megtámadása időszaki sajtótermékekben: 564—565. §§.) sorolja fel. A családi állás elleni büntettek című harmadik fejezet pedig a következő deliktumokat rendeli büntetni: 566. §. (Családi állás kizárása vagy elsikkasztása). Aki meg nem történt születést az anyakönyvben feltüntetett, háromtól tíz évig terjedő börtönnel büntetendő. Ugyanígy büntetendő, aki valamely újszülöttet eltitkolva, azt családi állásától megfosztja. 567. §. (Családi állás meghamisítása). Aki valamely újszülöttet kicserélve, annak családi állását meghamisítja, háromtól tíz évig terjedő börtönnel büntetendő. Öttől tizenöt évig terjedő börtönnel büntetendő, aki születési okirat felvételénél valamely újszülött személyállapotát hamis bizonyítvány, tanúsítvány vagy más hamisítvány segítségével meghamisítja. 568. §. (Törvényes vagy törvényesített gyermek családi állapotának elhallgatása). Aki az anyakönyvbe törvényes születésűnek vagy törvényesítettnek bejegyzett gyermeket lelencházban vagy más jótékonyági intézménynél, elhallgatva családi állását, elhelyez vagy átad, egy évtől öt évig terjedő börtönnel büntetendő. — Mellékbüntetésként az e büntettek miatt az atyával szemben kimondott elítélés maga után vonja az atyai hatalom vagy a törvényes gyámság elvesztését (569. §.). A negyedik fejezet (570—574. §§.) figyelemre méltó szabadsággal határozza meg a családról való gondoskodás elleni büntetteket (v. ö. *Angyal-Rácz*, Az olasz büntető törvénykönyv. 1937. 155—160.).

21. Az 1930. évi dán *btk.* a családi viszonyok elleni büntettek és vétészek című 23. fejezetben a kettős házasságról szóló 208. art. után határozza meg a csalárd házasságkötés deliktumát, melyet a 209. art. szerint az követ el, ki oly házasságot köt, mely a felek rokonsága okából érvénytelenített, vagy azok sógorsága okából érvénytelenített („der paa Grund af Parternes Slaegtskab skal eller Svogerskab kan omstødes”). Ha a házasság nem érvénytelenített, a tettes rendkívüli enyhítő körülmények fennforgása esetében felmenthető. A 214. art. fogházzal, illetve pénzbüntetéssel rendeli büntetni azt, ki a születések bejegyzésére hivatott hatóság előtt hamis vagy hiányos nyilatkozattal („ved urigtig eller ufulstaendig Ammeldelse”) valakinek családi állását meghamisítja („forvansker Beviset for en Persons Familiestilling”). A büntetés mellőzhető, ha a férjes nőnek házasságon kívül született gyermeke a férj beleegyezésével törvényesként lett bejelentve. A 215. art. a 18 éven aluli korban levő gyermeknek szülők hatalma alól való elvonását bünteti.

22. Az 1933. évi német *nemzeti szocialista tervezet* büntetés alá vonja a csalárd házasságkötés néven ismert deliktumot, továbbá büntetés alá vonja azt, „wer an einem Erbkleiden oder einem erbgefährlichen Rauschgiftschaden so erkrankt ist, das er gesetzlich zur Unfruchtbarmachung oder zu einer Heilbehandlung verpflichtet ist und trotzdem vor Durchführung dieser Massnahmen eine Ehe eingeht”. Ugyanígy büntetendő, „wer mit einem solchen Kranken in diesem Zeitpunkt die Ehe eingeht”. De: „Die Strafverfolgung unterbleibt, wenn der kranke Ehegatte seinen gesetzlichen Pflichten nachkommt, ehe es zur Ansteckung oder Zeugung kommt” (v. ö. *Nationalsozialistisches Strafrecht*, 1933. 63.). A személyi, illetve családi állás elleni bűncselekmények sorában a javaslat szerint büntetendő: „a) wer dem

Personenstand fälscht oder unterdrückt”, — „b) wer eine Ehe geistlich traut, bevor ihm der Nachweis der staatlichen Trauung geführt ist” (de mellőzendő a büntetés, ha az egyik fél életveszélyes betegsége okából halasztás nem foghat helyt). — „c) wer die behördlich vorgeschriebenen Anzeigepflichten über Personenstandsveränderungen verletzt” (v. ö. u. o. 69. l.).

23. Az 1935. évi lengyel *btk.* a családi állás s a személyazonossági bizonyíték elleni bűncselekmények feliratú 29. fejezetben bünteti azt, ki a maga vagy más személyi állását jogellenesen megváltoztatja (195. art.), továbbá, aki másnak személyazonossági igazolványát használja, vagy a magáét másnak használatra átengedi (196. art.). A házasság elleni büntettek című 30. fejezet a kettős házasságról szóló 197. art. után veszi sorra a csalárd házasságkötés deliktumát, melyet az követ el, ki a saját vagy másnak házasságkötése alkalmán oly tevékenységet fejt ki, mely a házasság érvénytelenítésére vezet; a büntethetőség feltétele, hogy a házasság érvénytelenítéssék (198. art.).

24. Erősen részletező az 1933. évi *lett btk.* A családi jogok elleni bűncselekmények című 30. fejezetben bünteti azt, ki oly személlyel köt házasságot, kiről tudja, hogy erre erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítve lett (477. art.), — ki tudva beszámíthatatlan állapotban levő személlyel lép házasságra (478. art.), — ki oly közeli rokonnal köt tudva házasságot, amely vérfertőző viszonyban minősül (481. art.), — aki házasságkötésre nem érett korúval lép házasságra (482. art.), — ki rokonnal vagy sógorral köt házasságot, mely miatt az érvénytelenített (483. art.); büntetés alá esik az ily házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő vagy lelkész (484. art.).

25. Az 1934. évi francia *javaslat* a Des crimes et des délits contre la personne című rész 5. fejezetében (Des crimes et des délits contre l'état de la personne) a 415. art. imgyen rendelkezik: „Les coupables d'enlèvement, de recel ou de suppression d'un enfant, de substitution d'un enfant à un autre, ou de supposition d'un enfant à une femme qui ne saurait pas accoucher, seront punis de la réclusion”. A 416. art. a szülésről való kötelező bejelentés elmulasztását bünteti, a 417. art. meg éppen előírja, hogy aki újszülöttet talál, tartozik erről az illetékes hatóságnál jelentést tenni, mit ha elmulaszt, büntetendő.

26. Az 1935. évi kínai *btk.* a különös rész 17. fejezetében foglalja össze a házasság és család elleni bűncselekményeket; és pedig a 238. art.-ban a semmis vagy érvénytelen házasságnak csalárd módon való megkötését, a 240. art.-ban a 20 éven aluli korban levő személynek a családból való kicsempészését.

27. *Angliában*, mint a családi jogokat sértő bűncselekmények a következők ismeretese: a) a születés vagy halálozás bejelentésénél az illetékes hatóság szándékos megtévesztése; a büntetés 7 évig terjedő fegyház (Births and Deaths Registration Act 1874.; 37., 38. Vict. cap. 88. §. 40.), b) oly lényeges ténykörülmények eltorzítása vagy elhallgatása, melyekről a házasságkötés előtt a hatóságnak jelentést kell tenni (19., 20. Vict. cap. 118. §§. 2. 18.), c) a házasságkötés céljára használatos marriage Licenc meghamisítása (Forgery Act §. 35. Stephen art. 361. g.).

13. §. A család büntetőjogi védelmét hatályosabban szolgáló jogszabályok.

1. A család szélesebb körű védelmének intézményes gondolatával Angliában találkozunk legkorábban. Az 1824. évben kelt: Act for the punishment of idle and disorderly persons and rogues and vagabonds (5. George IV., c. 83., módosítva: 1., 2. Vict. c. 38. által, v. ö. *Wilshere*, i. m. 124. l.) büntetni rendeli azokat, kik családjuk irányában tartozó kötelességüket megszegik. Egy hónapig terjedhető szabadságvesztéssel büntetendő, aki — bár módjában van akár munkájával, akár egyéb eszközök felhasználásával a maga és családja szükségleteit egészben vagy részben kielégíteni — ebbeli kötelességének teljesítését megtagadja vagy elhanyagolja, amennyiben ennek folytán azok, kikről törvényt fogva gondoskodni tartozik, az egyház vagy a község terhére esnek; és három hónapig terjedhető szabadságvesztés büntetés éri azt, ki feleségét, gyermekeit vagy feleségének gyermekeit elhagyva, azok tartásának terhet az egyházra vagy községre hárítja.

2. Az 1871. évi német bir. btk., habár a cselekmény súlyosságát és a család szemszögéből veszélyes jellegét teljesen még nem ismerte fel, mindazonáltal legalább kifejezésre juttatja a családelhanyagolás büntetést-érdemlőségének gondolatát, midőn kihágás címén elzárással rendeli büntetni azt, ki játéknak, ivásnak vagy munkakerülésnek adva magát oly állapotba jut, amelyben a maga vagy azoknak eltartása érdekében, kiknek eltartására kötelezve van, a hatóság közbenjöttével idegen segítséget kénytelen igénybe venni (361. §. 5. p.), és az 1894. évi márc. 12-én kelt törvényben szintén kihágás címén elzárással bünteti azt, ki — jóllehet oly helyzetben van, melyben azokat, kiket eltartani köteles, eltartani képes, az illetékes hatóság felhívása ellenére e tartási kötelezettség alól magát oly módon vonja ki, hogy a hatóság közbenjöttével idegen segítség igénybevétele szükséges (361. §. 10. p.).

3. Közelebb jut már a kérdés helyes megoldásához az 1881. évi holland btk., melynek 255. art.-a két évig terjedhető fogházzal és 300 forintig terjedő pénzbüntetéssel bünteti azt, ki oly személyt, kinek eltartására, gondozására vagy ápolására törvény vagy szerződés alapján kötelezve van („tot wiens onderhoud, verpleging of verzorging hij krachtens wet of overeenkomst

verpflicht is”), segély-nélküli helyzetbe sodor, vagy ilyenben hagy („in een hulpeloozen toestand brengt of laat”). Ha e cselekmény következtében súlyos testi sérülés vagy halál áll be, a fogházbüntetés 7 és fél évi, illetve 9 évi maximumig emelhető (257. §.).

4. Az 1889. évi finn btk. nem ismeri ugyan a tartási kötelezettség elhanyagolása által elkövetett vétséget, de *Brynolf Honkasalo* helsinki-i professzor levélbeli közlése szerint, ha a tartás hivatalos kötelezettségen nyugszik, a büntetőjogi felelőséget megállapítják.

5. Igen érdekes az 1896. évi bolgár btk. 512. art.-ának rendelkezése, mely szerint: a jómódban levő gyermekek, kik elmulasztják idősebb korban levő szülők részére a szükséges létfenntartást biztosítani, 3 hónapig terjedhető elzárással büntetendők s vagyonukból a fenntartáshoz szükséges rész átadására kötelezendők. Első vonalon élet elleni deliktumnak minősül ugyan a Gyermekekölés című 22. fejezet 3. §-ában felvett vétség, melynek beiktatásával azonban közvetve a családvédelmi célt is szolgálja a törvény. Pénzbüntetéssel és három hónapig terjedő fogházzal büntetendő az az atya, anya, családfő vagy háziasszony, kik tudomással bírva arról, hogy valamely náluk lakó, vagy nekik engedelmességgel tartozó nő házasságon kívül teherbe esett, ennek a lebetegedéskor szükséges állapotának megfelelő gondozás nyújtását elmulasztják és ez által a gyermek halálát okozzák; — ugyanígy büntetendő az, ki a nőt teherbe ejtette, s a terhességről és a nő szükséghelyzetéről tudva, ezt támogatás és a szükséges gondozás nélkül elhagyja úgy, hogy ennek következtében a gyermek meghal vagy kitétetik.

6. *Luxemburg* egy 1897. évi máj. 28-án kelt törvényben egy hónaptól hat hónapig terjedhető fogházzal és pénzbüntetéssel bünteti azt, ki a polgári törvénykönyv 203., 205., 206. és 212. art.-ainál fogva őt terhelő (tartási) kötelezettségeit a közhatóságra hárítja akár azáltal, hogy e kötelezések teljesítését — bár módjában volna — megtagadja, akár azáltal, hogy iszákosság vagy szokásos munkakerülés következtében azok teljesítésére képtelenné vált (soit qu'il ait refusé de remplir ces obligations alors qu'il est en état de le faire, soit que, par suite d'ivrognerie ou de débauche habituelle, il se trouve dans l'impossibilité de les remplir”). Hasonló körülmények között ugyane büntetéssel büntetendő az, ki házastársával szemben tartozó — akár törvé-

nyen, akár birói ítéleten nyugvó — annak élelmezését s lakását biztosító kötelezettségeinek nem tesz eleget.

7. Helyes érzéssel oldja meg a kérdést az 1902. évi norvég *btk.*, melynek 219. §-a a következőket rendeli: két évig terjedő fogházzal büntetendő, ki háztartásához tartozó személyt („nogen hans Husstand tilhørende Person”) azáltal sodor szükség-helyzetbe („udsoetter ... for Nod”), hogy magát az őt terhelő tartási kötelezettség alól szándékosan kivonja („ved modvillig at undrage sig den ham paahvilende Forsörgelsespligt”), — vagy aki házastársával, gyermekével, háztartásához tartozó vagy felügyeletére bízott oly személyekkel szemben tartozó kötelesegeit, kik betegség, kor vagy más okból magukon segíteni nem tudnak, elhagyás, durva bánásmód vagy más hasonló magatartással ismételtén vagy durván megsérti („oftere eller grovt kraenker”). Ha halál, súlyos testi sérülés vagy egészségháborítás a cselekmény következménye: a büntetés hat évig terjedhet fogház.

A finn *btk.* XX. fej. 3. §-ában foglalt gondolat inspirálta a norvég törvényhozót, midőn már az 1892. évi június 18-án kelt törvényben, majd az ennek szövegét csekély változtatással átvevő 1902. évi *btk.* 240., 241., 388. és 389. §-aiban a házasságon kívül teherbe esett nőt s a születendő gyermeket védelmébe veszi a lelketlen visszaélésekkel szemben. A 240. §. szerint pénzbüntetéssel vagy két évig terjedő fogházzal büntetendő az a férfi, ki szándékosan kivonja magát annak a kötelességnek teljesítése alól, hogy egy általa házasságon kívül teherbeesett nőnek a terhesség vagy lebetegedés idején a szükséges segínyt („fornødne Hjaelp”) nyújtsa, ha ennek következtében a nő oly szenvedő vagy segély nélküli helyzetbe jut („i en nødlidende eller hjoelpeløs Tilstand”), hogy a magzat vagy a gyermek élete ellen irányuló vagy ezt veszélyeztető cselekményt követ el. A 241. §. három évig terjedő fogházzal bünteti azt a férfit, ki bár tudja, hogy az általa teherbeesett nő magzatának vagy gyermekének élete ellen irányuló vagy ezt veszélyeztető cselekményt szándékozik elkövetni, elmulasztja azoknak a lépéseknek megtételét („undlader at foretage Skridt”), melyekkel a bűncselekmény elkövetése megakadályozható; ha a gyermek meghalt, a fogházbüntetés maximuma négy év. A 388. §. pénzbüntetéssel vagy három hónapig terjedő fogházzal bünteti a szülőket, családfőket s más hasonló viszonylatban levőket, kik elmulasztják a háztartásuk-

hoz tartozó nőszemélynek a terhesség vagy lebetegedés idején szükséges segínyt nyújtani, ha ennek következtében a nő oly szenvedő vagy segély nélküli helyzetbe jut, hogy a magzat vagy a gyermek élete ellen irányuló vagy ezt veszélyeztető cselekményt követ el. A 389. §. ugyanígy bünteti az előbb említett személyeket, kik bár tudják vagy határozottan feltehetik („bestemt Formodning”), hogy egy háztartásukhoz tartozó nőszemély terhességét eltitkolja s elmulasztják efelől megkérdezni s ezáltal hozzájárulnak ahhoz, hogy az a fentemlített bűncselekményt elkövesse.

8. Az 1911. évi német *Gegenentwurf* szintén a haladó irányhoz csatlakozik. A személyi állás, házasság és család elleni bűntettek című 14. fejezetbe mindenekelőtt „Verletzung der Erziehungs- und Unterhaltungspflicht” megjelöléssel beiktatja a következő szöveget: „Wer die ihm gesetzlich obliegende Pflicht zur Erziehung oder zur Unterhaltung eines anderen derart verletzt, dass der zu Erziehende der Gefahr der Verwahrlosung ausgesetzt wird, oder dass der zu Unterhaltende in eine Notlage gerät oder aus fremden Mitteln unterstützt werden muss, wird mit Gefängnis bis zu sechs Monaten bestraft”. A 234. §. a finn és norvég minta szem előtt tartásával „Pflichtverletzung gegen Schwangere” cím alatt hat hónapig terjedhető fogházzal bünteti azt, „wer eine von ihm geschwängerte weibliche Person in bedrängter Lage im Stiche lässt”.

9. Az 1912. évi osztrák *Regierungsentwurf* a házasság, család s személyi állás elleni bűncselekmények (XXI. fejezet) sorába iktatja a „Verletzung der Pflicht zum Unterhalt und zur Erziehung” névvel megjelölt vétséget; a 256. §. értelmében: 1. aki 21. évén aluli korban levő egyénnel szemben fennálló tartási s nevelési kötelességét durván megsérti („grob verletzt”), amennyiben a kiskorú ezáltal az elhagyatottság veszélyének tétetik ki, vagy amennyiben tartása illetőleg neveltetése céljából emiatt közhatósági intézkedéseket kellett tenni, 3 naptól 6 hónapig terjedhető fogházzal vagy elzárással büntetendő; 2. aki azért, hogy a gyermektől szabaduljon, azt kiteszi vagy elhagyja, egy héttől egy évig terjedhető fogházzal vagy elzárással büntetendő.

A 257. §. a finn és norvég *btk.* nyomán, de ezektől mégis némileg eltérően a terhes illetőleg gyermekágyban levő nőt s közvetve a magzatot, illetőleg az újszülöttet védi, midőn 3 naptól 6 hónapig terjedő fogházzal vagy elzárással rendeli büntetni

azt, ki az általa teherbejuttatott nőt, ki a terhesség vagy gyermek-
 ágy idején magáról gondoskodni nem tud, szükség vagy segély-
 nélküli állapotnak tesz ki.

10. *Belgiumban* az 1912. évi május hó 15-én kelt törvény
 60. art.-a, mely a belga code pénal 360. bis art.-aként vétetett fel:
 fogházzal vagy pénzbüntetéssel rendeli büntetni a törvényes, ter-
 mézetes vagy fogadó szülőket, kik gyermeküket szükségnek
 teszik ki, bár nincs is magára hagyva, — kik elutasítják annak
 tartását, vagy akik — midőn gyermekük harmadik személy
 gondozására van bízva — megtagadják a tartás összegének fi-
 zetését. Különös jelentőséggel bír az 1928. jún. 14-én kelt s az
 1931. máj. 30-án hozott törvénnyel kiegészített: Loi concernant
 l'abandon de famille, — melynek 1. art.-a fogházzal és pénz-
 büntetéssel bünteti azt, ki — rokonai, felmenői vagy lemenői
 irányában bírói határozattal tartásra lévén kötelezve — három
 hónapnál hosszabb időre szándékosan elutazik anélkül, hogy
 kötelezettsége alól felmentetett volna. Ugyanez a büntetés éri
 azt, ki e most említett körülmények fennforgása esetében a
 Code civil előírta bizonyos kötelezettségeinek nem tesz eleget.
 A 2. art. értelmében az ily egyén (personne débitrice d'aliments)
 bármely érdekelt vagy az ügyész indítványára a békebíró elé
 idézendő.

11. *A Canadai btk.* (1927) részletes szabályokkal szolgál a 242.
 art.-ban. Az 1. bek. szerint: büntetés alá esnek a szülők, gyámok s
 a 16. életévüket be nem töltött gyermekek gondozására törvénye-
 sen kötelezett családfelek, kik törvényes felmentés hiányában oly
 gyermek irányában tartozó kötelességüket elhanyagolják, ki
 háztartásuk tagja, amennyiben ezzel a gyermek halálát okozzák
 vagy életét veszélynek teszik ki, vagy egészségét állandóan koc-
 káztatják, vagy ennek lehetőségét idézik elő. A 2. bek. büntetni
 rendeli azt, ki feleségének tartására lévén kötelezve, törvényes
 felmentés hiányában kötelességének elhanyagolásával annak ha-
 lálát okozza, vagy életét veszélynek teszi ki, vagy egészségét
 állandóan kockáztatja vagy ennek lehetőségét idézi elő. A 3.
 bek. szerint: a férj, a feleség vagy 16. életévüket be nem töl-
 tött gyermekek tartására kötelezett családfelek, — a szülő, gyám,
 ki törvényes felmentés hiányában tartási kötelezettségét elhanya-
 golja, vétség címén büntetendő, ha a feleség vagy gyermek nyomor-
 ban van vagy súlyosan, nélkülöz. A 4. bek. értelmében a tar-
 tási kötelezettség elhanyagolása címén büntetendő, ki törvényes

ok vagy felmentés hiányában feleségét vagy 16. életévüket be
 nem töltött gyermekeit egy hónapnál hosszabb időre elhagyja
 anélkül, hogy tartásukról gondoskodnék.

12. Az 1915. évi svájci javaslat a család elleni büntettek
 című 6. fejezet 186. art.-ában „Vernachlässigung familienrecht-
 licher Pflichten” megjelöléssel adja a következő meghatározást:
 1. Wer aus bösen Willen, aus Arbeitsscheu oder aus Liederlich-
 keit die ihm nach Gesetz obliegende oder durch Vertrag, richter-
 lichen Entscheid oder Verfügung der zuständigen Verwaltungs-
 behörde auferlegte Unterhalts- oder Unterstützungspflicht nicht
 erfüllt, wird mit Gefängnis bestraft”. „2. Wer aus bösen Willen,
 aus Arbeitsscheu oder aus Liederlichkeit gegenüber einer von
 ihm aussserlich geschwängerten Frau, von der er weiss, dass
 sie sich in bedrängter Lage befindet, die ihm gesetzlich ob-
 liegenden oder von ihm vertraglich übernommenen Pflichten
 nicht erfüllt, wird mit Gefängnis bestraft”. — Az eddigieknél egy
 lépéssel tovább megy a javaslat 187. §-a, melynek szóhangzata
 a következő: „Verletzung der Erziehungspflicht. Eltern, die sich
 eines Kindes dadurch entledigen, dass sie es Personen zu dauern-
 der Pflege übergeben, bei denen es, wie sie wissen oder anneh-
 men müssen, in sittlicher oder körperlicher Beziehung gefähr-
 det ist, werden mit Gefängnis bestraft.” Ha nyereségvágy a bűn-
 motivuma, a büntetés súlyosabb (nem lehet kevesebb három
 hónapnál).

Svájcban egyébként többhelyütt találkozunk a család foko-
 zottabb büntetőjogi védelmét nyújtó szabályokkal (így *Argau*
 1886. júl. 7-i trv., *Basel* 1924. ápr. 24., *Bern* 1912. dec. 1., *Genf*
 Code pénal 291. §., *Zürich* 1897. dec. 1. trv.).

13. Az 1924. évi görög javaslat a családi rend és házasság
 elleni bűncselekmények feliratú 17. fejezetben rendelkezik ide-
 vágólag. A tartási kötelesség megsértése című 207. art. 6. hóna-
 pig terjedhető fogházzal és 5000 drachma pénzbüntetéssel bünteti
 azt, ki az öt törvény alapján terhelő tartási kötelességét szándé-
 kosan olyképp szegi meg, hogy a tartásra jogosult szükséghely-
 zetbe jut, vagy más személyek támogatására szorul. A 208. art.
 a terhes nő elhagyása névvel jelölt bűncselekmény meghatározá-
 sát adja: hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő, ki az ál-
 tala teherbe ejtett s a terhesség vagy lebetegedés okából magáról
 gondoskodni nem tudó nőt szükségben vagy segély nélküli álla-
 potban elhagyja.

14. Az 1925. évi cseh-szlovák javaslat szintén a család elleni büntettek című 12. fejezetben szól a kötelességszerű gondozás elmulasztásával elkövetett bűncselekményről. A 249. §. szerint 14 naptól 6 hónapig terjedő fogházzal vagy egy hónaptól egy évig terjedhető börtönnel büntetendő: aki kiskorú gondozásának kötelességével terhelve, ezt oly módon szegi meg, hogy a kiskorút a züllés veszélyének teszi ki, — továbbá: aki más irányban fennálló tartási vagy gondozási kötelességét megszegve az igényjogosultat inségnek teszi ki, vagy hogy inségnek kiteve ne legyen más oldalról kell, hogy támogatásban részesüljön, — aki gyermeket azon cállal tesz ki vagy hagy el, hogy attól szabaduljon.

15. Különös figyelmet érdemel az *Ausztriában* érvényes: Bundesgesetz vom 4 Februar über den Schutz des gesetzlichen Unterhaltanspruches, melynek teljes szövegét ideiktatom: §. 1. (1) Aki törvényes tartási kötelezettségének durva megsértése által a tartásra jogosultat inségnek vagy elhagyatottságnak teszi ki, azt a bíróság kihágás miatt egy héttől hat hónapig terjedő szigorú fogsággal (strenger Arrest) bünteti. Az, hogy más oldalról jövő segítség, melyre a tartásra kötelezett nem számíthatott, a bajt elhárítja, nem zárja ki a büntetést. — (2) A tartás kötelezettség teljesítése súlyos megsértésének tekintendő az is, ha a tartásra kötelezett, akin a tartásdíj nem hajtható be, szándékosan elmulasztja oly keresetnek utánajárni, mely részére lehetővé tenné, hogy tartáskötelezettségének eleget tegyen. — §. 2. Aki tartásra kötelezettnek eltartást nyújt és neki ezáltal, tartásdíj fizetését lehetővé tevő, kereset után való járást feleslegessé teszi azzal a szándékkal, hogy a tartásdíj megállapítását vagy behajtását megakadályozza, kezesként és fizetőként felel a tartásra jogosulttal szemben a segítségnyújtás időtartamára esedékes tartási igényre. — §. 3. Ha keresetképes egyén, aki törvényesen valamely személy tartására van kötelezve, szüleinek, gyermekeinek, testvéreinek vagy házastársának háztartásában vagy önálló üzemében rendszeres szolgálatot teljesít, amennyiben nincs magasabb ellenszolgáltatásra megállapodás, akkor a tartásdíjra jogosulttal szemben, aki tartásra kötelezettnek bérigényét e hozzátartozóival szemben lefoglalja, azt az összeget kell megállapodászerű ellenszolgáltatásnak venni, amely a helyileg szokásos, még pedig a lefoglalás napjától kezdve, vagy ha a hozzátartozóknak a tartáskötelezettség fennállása előbb jutott tudomására,

akkor a tudomásrajutás napjától. Harmadik adós nem hivatkozhatik az ellenszolgáltatásnak előre történt kifizetésére, sem a tartásra kötelezettel szemben fennálló ellenköveteléseit nem számíthatja le. A megállapodott béren felül azonban csak olyan összegig köteles jótállni, amely nem veszélyezteti gazdasági létét.

16. Az 1926. évi török btk., mely a személyek elleni bűncselekményeket a 9-ik részben tárgyalja, ennek 6-ik fejezetét a következő címmel látja el: a nevelési és fenyítési eszközökkel való visszaélés s a hozzátartozókkal való rossz bánásmód s itt a következőket rendeli: 477. §. Aki a nevelés vagy fenyítés eszközeivel visszaélve, valamely felügyelet alá rendelt, vagy nevelés, képzés, gondozás vagy felügyelet, illetőleg valamely hivatás vagy ipar elsajátítása végett reábizott személy egészségét megrontja vagy bármily módon veszélyezteti: 18 hónapig terjedő fogházzal büntetendő. 478. §. Ki az előbbi szakaszban meghatározott eseteken kívül valamely háztartásban élő 12 éven aluli korban levő gyermeket vagy hozzátartozót kegyetlenül bántalmaz, 1 hónaptól 30 hónapig terjedő fogházzal büntetendő. Ha a cselekmény felmenő rokon vagy sógor sérelmére lett elkövetve, a büntetés 3 hónaptól 3 évig terjedő fogház. Ha a cselekmény házastársak között követtetett el, az eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg. — 474. §. Ha a cselekményt felmenő ágbeli rokon követte el, ez a szülői hatalom gyakorlásától s a sértett vagyonának kezelésétől megfosztható.

17. Nem érdektelen, hogy az 1927. évi szovjet btk. 158. §-a bünteti a bíróilag megállapított gyermektartási járulékok fizetésének indokolatlan megtagadását (v. ö. Rácz, A legújabb szovjetbüntetőjog vázlat, 1931. 45.).

18. Az 1928. évi apr. 3-án kelt törvénnyel módosított 1924. évi febr. 7-én kelt francia törvény: loi réprimant de délit d'abandon de famille idevonatkozó 1. art.-ának szövege imígyen rendelkezik: a családelhagyás büntetében hűnös és 3 hónaptól egy évig terjedő fogházzal vagy 100—2000 frcs-ig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő, ki az 1907. évi júl. 13-án kelt törvény alapján hozott határozat ellenére vagy oly rendeletnek vagy ítéletnek megtagadásával, mely őt házastársa, lemenője vagy felmenője irányában tartásra kötelezi: anélkül, hogy a bíróilag meghatározott tartást biztosítaná vagy a tartásra vonatkozó határidőket betartaná, három hónapnál hosszabb időre eltávozik. Visszaesés esetében a büntetés súlyosabb. — Mellékbüntetésként a polgári

jogvesztés, a szülőkkel szemben a szülői hatalom elvesztése is kimondható. (ugyanígy az 1934. évi francia javaslat 405. art.-a).

19. Kiterjedő figyelemmel rendelkezik az 1930. évi olasz *codice*. A vonatkozó XI. cím IV. fejezete, mely a családról való gondoskodás elleni büntettek címet viseli, a következő meghatározásokat nyújtja: 570. §. (A családról való gondoskodás kötelezettségének megszegése). Aki családi otthonát elhagyva vagy egyébként a családi renddel vagy tisztességgel ellenkező életmódot folytat, az atyai hatalomból, a törvényes gyámságból vagy házastársi minőségéből folyó gondoskodási kötelezettségei alól magát kivonja, egy évig terjedő börtönnel vagy ezertől tízezer liráig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő, e büntetéseket együttesen kell alkalmazni azzal szemben, aki: 1. kiskorú gyermeke, gyámoltja vagy házastársa vagyonát elsikkasztja vagy elpazarolja, 2. kiskorú leszármazói, továbbá — amennyiben munkaképtelenek — felmenő ágbeli rokonai, valamint házastársa, feltéve, hogy saját vétkessége folytán törvényesen elváltatva nincs — életfenntartásához szükséges eszközöket tőlük megvonja. E §. rendelkezései nem alkalmazhatók, ha a cselekmény a törvény más rendelkezése szerint súlyosabb bűncselekményként minősül. 571. §. (Fenyítő- vagy fegyelmi eszközök használatával visszaélés). Aki hatalmi körének alávetett vagy nevelés, tanítás, ápolás, felügyelet, ellenőrzés végett, vagy pedig valamely hivatás vagy foglalkozás gyakorlása végett reábizott személy sérelmére a fenyítő- vagy fegyelmező eszközök használatával visszaél, amennyiben cselekménye testi vagy elméleti betegség veszélyét idézte elő, hat hónapig terjedő börtönnel büntetendő. Ha a cselekmény következtében testi sértés állt elő, az 582. és 583. §§-ban megállapított büntetések egyharmadára mérsékelve alkalmazandók; ha pedig halál következett be, háromtól nyolc évig terjedő börtönt kell alkalmazni. 572. §. (Bántalmazás a család körében vagy gyermekekkel szemben). Aki az előző §-ban meghatározott eseten kívül valamely családtagot, tizennegyedik életét be nem töltött kiskorút vagy pedig hatalmi körének alávetett, vagy nevelés, tanítás, ápolás, ellenőrzés, felügyelet végett, illetve valamely hivatás vagy foglalkozás gyakorlása végett reábizott személyt bántalmaz, egytől öt évig terjedő börtönnel büntetendő. Ha a cselekmény következtében testi sértés állt elő, négytől nyolc évig terjedő börtön, ha pedig igen súlyos testi sértés állt elő, héttől tizenöt évig terjedő börtönbüntetés alkalmazandó; a

halál bekövetkezése esetén a börtönbüntetés tizenkét évtől húsz évig terjed. 573. §. (Kiskorú megszőktetése beleegyezésével). 574. §. (Cselekvőképtelen személy megszőktetése). (E §§. szövegére v. ö. *Angyal—Rácz*, Az olasz büntetőtörvénykönyv, 1937. 159—160.).

20. Az 1930. évi dán *btk.* a családi állásra vonatkozó büntettek című 23. fejezetben a kettős házasság (208. §.), csalárd házasságkötés (209. §.) és vérfertőztetés (210—212. §§.) deliktumainak meghatározása után veszi fel a családvédelmi szakaszt; a vonatkozó 213. §. szerint: 2 évig terjedhető fogházzal vagy enyhébb körülmények esetében elzárással büntetendő az, aki rosszul gondozza vagy lealacsonyító bánásmódban részesíti házastársát gyermekét, hatalma vagy gondozása alá adott 18 éven aluli személyt, — vagy felmenő ágbeli rokonát vagy sógorát, — továbbá az, aki azzal, hogy magát szándékosan kivonja az említett személyek irányában őt terhelő gondozási vagy járadéki kötelezettség alól, azokat inségnek teszi ki. Idevág még a koldulás és káros kereseti tevékenység című 22. fejezetbe felvett 198. §., mely szerint: Az a munkaképes személy, aki szokásszerű, saját hibájából eredő munkahiány következményeként a közjótékony-ságnak esik terhére s elhanyagolja gondoskodási kötelezettségét oly egyénnel szemben, ki ennek folytán szükségbe jut, vagy aki nem fizeti ki a felesége vagy gyermeke irányában őt terhelő járadékot, a rendőrség részéről intésben részesüljön s a lehetőség szerint munkával láttassék el. Visszaesés esetében egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

21. *Csehszlovákia* 1930. évi dec. 16-án kelt törvényében egyebek között a következőket rendeli: 8. §. 1. Aki szándékosan vagy súlyos gondatlanságból harmadik személlyel szemben fennálló tartási kötelezettségét oly módon nem teljesíti, hogy az nyomorba jut, vagy tartásra nem kötelezett más személyek gondozására szorul kihágásért 1—6 hónapig terjedő szigorú elzárással büntetendő. 2. Mentésül e büntetés alól: a) ki alaposan hitette, hogy a nyomor oly harmadik személy részéről, ki a tartás kötelezettségének jobban eleget tehet s azzal a magánjog szerint kiegészítőleg terhelve is van, elhárítható, b) aki a nyomor elhárítását csak a saját, vagy legalább éppoly közelálló hozzátartozójának tartását kockáztatva tudná elhárítani, hacsak nem szándékosan hanyagolja el kötelességének teljesítését azáltal, hogy nem gondoskodott munkáról, a szükséges eszközökről.

22. Az 1932. évi lengyel btk. 201. art.-a rendeli, hogy: 1. § Aki törvényen alapuló tartási kötelezettsége alól magát szándékosan kivonja s ez által tartásra jogosult legközelebbi hozzátartozóját nyomornak teszi ki, vagy oly helyzetbe sodorja, hogy másnak támogatását kénytelen igénybe venni: 3 évig terjedő fogházzal vagy elzárással büntetendő. 2. §. Ugyane büntetés alá esik, aki az 1. §-ban meghatározott cselekményt követi el, ha a tartási kötelezettségét jogerős vagy végrehajtható ítélet állapítja meg. 3. §. Az eljárás indítványra, de halál esetén hivatalból indul meg.

23. Az 1933. évi lett btk. 485. §-a elzárással rendeli büntetni azt, aki anyját, törvényes atyját, törvényes vagy törvénytelen gyermekét, kinek eltartására bírói ítélettel kötelezve van, eltartani és gondozni elmulasztja, holott tudja, hogy e személyek a támogatásra feltétlenül rászorulnak s bár e célra elegendő eszköz rendelkezésére áll; ugyanígy büntetendő, ki anyjával vagy törvényes atyjával durván bánik. A 486. §. fogházzal bünteti az atyát, anyát, gyámot, gondnokot, vagy a kiskorú felügyelőjét, ki a 18 éven aluli kiskorúval durván bánik, feltéve, hogy a cselekmény nem okozott súlyos testi sértést. A 487. §. ugyanazokat fogházzal vagy pénzbüntetéssel rendeli büntetni, ha a meghatározott kort be nem töltött kiskorút gyárba vagy ipari műhelybe adják.

24. Az 1933. évi német nemzeti szocialista tervezet alapgon dolata a következő: Strafwürdig ist, wer eine gesetzliche Unterhaltungspflicht böswillig verletzt, so dass der Berechtigte öffentliche oder fremde Hilfe in Anspruch nehmen muss, um nicht Not zu leiden (v. ö. Denkschrift, 1933. 68. és Gürtner, Das kommende deutsche Strafrecht, Bes. Teil, 1935., Lorenz, Angriffe auf Ehe und Familie 110—111. l.)

25. Az 1935. évi kínai btk. következőleg oldja meg e kérdést: a 243. art.-ban fogház vagy pénzbüntetést határoz arra, ki magáról gondoskodni nem tudó személyt elhagy („qui abandonne une personne, qui n'a pas la capacité de se suffire à elle-même”); a 294. art.-ban súlyosabb büntetést rendel arra, ki törvéynél, rendeletnél vagy szerződésnél fogva lévén magáról gondoskodni nem tudó személy támogatására, eltartására vagy gondozására kötelezve, azt elhagyja vagy a kellő tartásban nem részesíti. A 295. §. e cselekményért a szülőt még súlyosabb büntetéssel is sújtja.

26. Hazánkban Gál Jenő terjesztett be indítványt, illetve törvényjavaslatot a képviselőházhoz 1934. nov. 13-án a család fokozottabb védelméről, — melynek szövege a következő:

1. §. Aki a törvény — szokás — vagy bírói ítélet alapján házastársáról, törvényes, természetes vagy örökbe fogadott gyermekeiről gondoskodni tartozik és bár vagyoni körülményei, kereseti viszonyai ebben nem gátolják, e kötelességét szándékosan és tartósan megszegi — amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik — a család jogtalan elhagyásának vétségét követi el és 6 hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntető ítéletben a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is kimondandó.

2. §. Büntetést képez a cselekmény, ha a tettesnek az 1. §-ban meghatározott magatartása következtében a tartásra jogosult súlyos betegségbe esik, vagy ugyanezen okból erkölcsileg züllött állapotba kerül.

A büntetés ez esetben 5 évig terjedhető börtön és az 1. §-ban meghatározott mellékbüntetés.

3. §. A bűnvádi eljárás bármelyik családtag kívánatára folyamatba teendő és hivatalból folytatandó.

4. §. A folyamatban lévő eljárás megszüntethető, ha az illetékes gyámhatóság az elsőfokú ítélet kihirdetése előtt a bűnvádi eljárás továbbfolytatását nem tartja indokoltnak. Ily esetben a megszüntető határozattal biztosíték letétbe helyezését kell elrendelni a cselekmény ismétlésének elhárítására.

5. §. A bűnvádi eljárás megindításával egyidejűleg a tartásra jogosult érdekeinek megóvására külön gondnokot kell kirendelni.

6. §. A jelen törvény alapján folytatott bűnvádi ügyben a tárgyalást vizsgálatnak kell megelőznie. A vizsgálóbíró a gyámhatóság bevonásával a feleket békéltetési tárgyalásra idézheti, melynek eredményéhez képest a 4. §-ban meghatározott következmények alkalmazásának van helye.

7. §. A jelen törvény keretében tartozó ügyek a kir. törvényszékek, mint büntető bíróságok hatáskörébe tartoznak. Ítéletkézésre a törvényszék hármas tanácsa illetékes.

8. §. A 6. §-ban említett békéltetési eljárás módját az igazságügy miniszter rendelettel állapítja meg.

9. §. Ez a törvény kihirdetése napján lép életbe és az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértésben hajtja végre.

III. RÉSZ.

DOGMATIKA.

14. §. A gyermek családi állását sértő büntett.

1. Büntetőtörvénykönyvünk eltérően a különben mintául szolgált német bir. btk. 169. §-ától, melyben a gyermek családi állását sértő cselekményeken kívül a személyi állapot változtatása általában is büntetés alá esik („wer . . . der *Personenstand* . . . verändert oder unterdrückt”), a 254. §-ban csak azt rendeli büntetni, aki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz vagy bármely más módon családi állásától megfoszt vagy ezen állását megváltoztatja.

2. Tettesi minőségben elkövetője e büntettnek bárki lehet; szülő, gyám, gondviselő, felügyelő, stb., szóval a gyermekkel bizonyos viszonyban levő személy épp úgy, mint bárki más. Maga a gyermek nem lehet sem tettes, sem részes (v. ö. alább 74. lap.)

3. Passzív alanya e bűncselekménynek: a gyermek.

Az első és második min. javaslat a csempészéssel történő elkövetésnél *kisdedet* említ (243. §.: „Valamely *kisdednek* más családba csempészése . . .”), a kicserélés és további elkövetési tevékenységeknél pedig *hét éven aluli gyerekekről*, illetve minden megszorítás nélkül *gyerekekről* szól (243. §.: „. . . hét éven aluli gyerekeknek kicserélése . . . a gyermek elsikkasztása . . .”); a képviselőház igazságügyi bizottsága azonban elhagyta a kormeghatározást, „mert annak meghatározása, hogy mikor és meddig lehessen a gyermekben e büntettet elkövetni, azok különböző elmetehetsége és fejlődöttségénél fogva fölötte nehéz; és annál fogva tanácsosabb e meghatározást a fennforgó körülményekhez képest a bíróra hagyni” (v. ö. *Löw* II. 428.).

De vajjon ki tekintendő a Btk. 254. §-ának viszonylatában *gyermeknek*? Helyes feleletéhez jutandó mindenekelőtt megállapítani kívánom a következőket: 1. a Btk. terminológiája nem azonos a Bn. szóhasználatával s így kiindulásul semmiesetre sem vehető a Bn. 15. §-a, mely szerint gyermek a 12. évét meg nem haladott egyén; 2. abból, hogy a képviselőház igazságügyi bizottságának határozatából került be a törvény szövegébe a *kisded* szó helyett a *gyermek* szó, világos a törvényakarát: gyermekben a Btk. 254. §a (legalább is a csempészésnél) nem csupán a cse-csemőt, a még csak ébredező öntudattal bíró *kisdedet*, hanem ezeken kívül a mindenestre fejlettebb kiskorúakat is érti; 3. a *delictorum capacitas* ugyan — már a Btk. 83. §-a értelmében is — a betöltött 12-ik életévvel áll be, de nemcsak a közéleti felfogás, de a Btk. s egyéb jogvidékek is nem egyszer gyermeknek vagy korlátozott cselekvőképességűnek tekintik a 12-ik életévét meghaladott kiskorút; így a Btk. 317. §-a gyermeknek nevezi a 14-ik évén aluli korban levő egyént, — a Btk. 247. §-ában a *gyermek* szón a helyes értelmezés szerint (v. ö. *Kézikönyvem* XIV. k. 145. l.) szintén a 14-ik életévét be nem töltött személy értendő; magánjogunk a 14-ik életévét betöltött kiskorúaknál tá-gítja a cselekvőképességet (v. ö. *Kolosváry*, *Magánjog*, 1930. 79--80. l.); az iparban foglalkoztatott fiatalok és nők védelméről szóló 1928:V. t.-c. 3. §-a kijelenti, hogy: „E törvény rendelkezései szempontjából a „gyermek” kifejezés tizennegyedik évét még be nem töltött személyt . . . jelent” (így már az 1922:XII. t.-c. 73. §-a), 4. nem jöhet figyelembe a Btk. 280. §-ának szóhasználat, mert itt a „gyermek” kifejezésen általában a bármily korú *leszármazó* értendő (v. ö. *Kézikönyvem* XIV. k. 145. és II. k. 31.)

A fogalom meghatározásánál támpontul szolgálhat a cselekmény természetének a gyermekkel — mint passzív alannyal — való viszonya. A gyermek családi állása elleni büntett elkövetésével nyilván a családi állás oly megváltoztatása célja a tettesnek, melynek eredménye — legyen akár hátrányos, akár előnyös a gyermekre — annak a családnak, melyhez a gyermek tartozik sérelmével jár. Bár előfordulhat oly eset, hogy „a gyermek önmaga is főérdekeltnek érzi magát a változtatás keresztülvitelében” (v. ö. *Isaák*, *A gyermek családi állása elleni büntett*. Különlenyomat 1936. 13.), mikor is ha értelmi és erkölcsi fejlettsége oly fokú, mely büntethetőségéhez szükséges — amennyiben a

cselekmény elkövetéskor 12-ik életévét meghaladta (Bn. 16. §. 1. bek.) tettestársként vagy részesként felelősségre vonhatónak látszik, mert e büntett jogi tárgyán: a családhoz-tartozásból származó jogok és kötelezettségek összességén ő is sérelmet ejt, mégis e konkluziót nem merném levonni (*Isaák* is csak „talán” — büntetendőnek jelzi), nem, mert ebből legikusan az következnék, hogy a szülőitől családi állásának megváltoztatása céljából elszökő s tettének jelentőségét belátni képes 12 éven felüli korban levő gyermek büntetendő volna, ami ezidőszerint tényálladékszerűség hiányából sem foghat helyt (a Btk. 254. §-ának egyik fordulata sem enged oly értelmezést, mely szerint a gyermek a családi állásnak őt érintő megváltoztatásában tettes vagy részes lehet), de azért sem talál, mert e cselekmény pönalizálásánál a törvény mégis különösen annak „súlyos következményeit a családi állásától megfosztott *gyermekre* nézve” vette figyelembe (v. ö. képv. ig. biz. jelentése *Löw*, II. 428., ezért is minősítette azt — a vétséget megállapító I. és II. min. javaslattal szemben — büntettnék), már pedig ha e cselekmény a maga tipikus megjelenésében a családon keresztül a gyermek sérelmére elkövetettnek tekintendő, akkor a gyermek semmiként sem sorozható az elkövetők közé, annál kevésbé lehet a kérdéses büntettnék önálló tettese. — Részemről úgy vélem, hogy — mint a Btk. 247. §-a esetében — az életkorának 14-ik évét még be nem töltött egyén a Btk. 254. §-ának viszonylatában gyermek és tehát e büntett passzív alanya, kivéve ha értelmi fejlettségénél fogva — mit in concreto a bíróság állapít meg — családi viszonyaira nézve teljesen tájékozva volt s a családi állása megváltoztatásának minden irányú kihatását és jelentőségét ismerte. Igen találó *Frank* meghatározása, mely szerint ehelyütt gyermek oly lény, ki zsenge koránál fogva személyi állásának tiszta képével nem bír (v. ö. i. m. 384., ugyanígy *Meyer—Allfeld* 468., *Ebermayer* 556., *Liszt—Schmidt* 567.).

A *Curia* egy esetben felmentő ítéletet hozott, midőn megállapítást nyert, hogy a fiú, kit vádlott magához vett 10 éves volt s már azelőtt cigányokkal kóborolt s azoktól vissza is került, tehát családi viszonyaira nézve annyira tájékozva volt, hogy a Btk. 254. §-ában tiltott üzelmek rajta végrehajthatatlanok lévén, ő a vádbeli cselekmény szenvedő alanyává nem válhatott. (Bjt. 23. k. 411.).

4. A gyermek családi állását sértő büntett jogi tárgya a vonatkozó XVI. fejezet címfeliratából (A családi állásra vonatkozó

büntettek és vétségek), s a Btk. 254. §-ának szövegéből folyóan („vagy bármely más módon családi állásától megfoszt vagy ezen állását megváltoztatja”), valamint figyelemmel e büntett megnevezésére („a családi állás elleni büntettet követi el”): a családi állás. A törvényes fogalom meghatározásában foglalt egyes tevékenységek mind e kifejezéssel jelölt jogtárgy ellen irányulnak s ennek megsértésében, illetőleg veszélyeztetésében merülnek ki.

A családi állás fogalmát illetően eléggé eltérő nézetekkel találkozunk, aminek egyik főoka, hogy úgy a törvénykönyvekben, mint az irodalomban használatos kifejezések („état civil”, a francia „Personenstand” a német, „Familiestand” a norvég, „burgerlijken staat”, a holland, „stato civile” az olasz, „családi állás” a magyar btk-ben) nem teljesen azonos tartalmi elemekre s nem egyenlő keretekre utalnak. Fokozza a felfogásbeli egység hiányát még az a körülmény, hogy a fogalmat „état civil” néven életrekeltő francia jog (1791. francia code II. rész, II. cfm, I. Sect. 32. art.: „Quiconque détruit ... la preuve de l'état civil d'une personne ...”) azon csak az anyakönyvben felvett oly adatok összeségét értette, melyekből megállapíthatók valakinek személyes körülményei, tehát pl. a törvényes születés, a férj minőség, a nemesi rendhez tartozás stb. s az ez ellen irányuló büncselekmény lényege a különböző anyakönyvekben feltüntetett adatokra vonatkozó bizonyítékok meghamisítása („détruit ... la preuve de l'état civil”). Az 1813. évi bajor btk. s azóta a német partikuláris btkvek „Familienrechte”, „Familiestand” kifejezést használják; az 1851. évi porosz btk. bevezeti a „Personenstand” megjelölést, melyet azután az 1871. évi német bir. btk. is átvesz; ezzel azonban a fogalom tartalmi elemeit illetően semminemű változtatást nem kíván jelezni (v. ö. *Reis* utalása a Materialiák nyomán, idézve *Kohlrausch*, *Vergl. Darst. Bes. Teil*, IV. 468). A Personenstand s az ezzel egyértelmű Familienstand a német jogban nyilván szélesebb körű s más természetű fogalomra utal, mint a francia jogban honos état civil kifejezés, s mert hazai jogunk a családi állás megjelölés átvételével a német mintát tartotta szem előtt: a jogtárgy elemzésnél ez a fogalom veendő alapul.

A fogalommeghatározások úgy a német, mint a családi állás terminus technikust átvevő egyéb államok irodalmában — hogy csak a jelentősebbeket emeljem ki — a következők: *Mer-*

kel szerint (v. ö. Holtz. Rechts Lex. III. 37.) a személyi vagy családi állás összefoglalata mindazoknak a családi jogoknak, melyek törvényes vagy házasságon kívüli születésből, örökbe fogadásból, törvényesítésből vagy házasságkötésből származnak; *Olshausen* (v. ö. Komm. I. 752.) imígyen definiál: a családi állás valamely élő személynek más élő személyhez való családjogi kapcsolata, mely az érdekelte személyek irányában tartós jogi helyzetet hoz létre (lényegileg így *Frank*, 383 s a német *Reichsgericht*: „Das familienrechtliche Verhältnis einer einzelnen Person zu anderen Personen”, v. ö. E. 25. k. 188., és újabban 41. k. 302.; *Hippel* meghatározása is idesimul: „Personenstand ist die durch die Familienangehörigkeit bedingte Rechtsstellung einer Person”, v. ö. Lehrbuch, 1932. 223.); *Binding* helyteleníti e körülírásokat, az utóbbit főleg azért, mert ennek elfogadása ahhoz a lehetetlen megállapításhoz vezet, hogy a család utolsó sarja nem bírna családi állással, miért is szerinte a Personen-illetőleg Familienstand valamely személynek meghatározott családhoz tartozásában megnyilvánuló jogilag jelentős tény s annak a családba rögzítése („die rechtlich so eminent bedeutsame Tatsache der Zugehörigkeit einer Person zu einer bestimmten Familie und ihre Lokalisierung darin”, v. ö. Lehrbuch I. 231., mely meghatározáshoz csatlakozik *Kohlrausch* i. m. 466.). — Hazai irodalmunkban: *Illés* szerint a családi állás a családi viszonyból származó minden jelentékeny s jogilag fontos állapot foglalt magában (v. ö. Komm. II. 350.), — *Finkey* szerint a családtagok (házastársak, gyermekek) családi jogállása a jogtárgy (v. ö. Tank. 661.); *Isaák* kitűnő tanulmányában meggyőzően mutat rá arra, hogy a családi állás nem azonos a személyiséget meghatározó s egyéniségként különválasztó tények összességével, hanem *jogviszonyok összessége*, gondolati összefoglalása (nem csak létező, hanem „in pendentia” állapotban levő, a jövőben keletkező *jogok*, valamint úgy a tárgyi jogban meghatározott, mint a családtagok által a családi viszonyra tekintettel önként vállalt vagy a jövőben előreláthatóan vállalandó *kötelezettségek* összessége); *Isaák* szabatos meghatározása szerint: a családi állás azoknak az életviszonyoknak és egyben jogviszonyoknak összessége, amelyek valakit valamely meghatározott család többi tagjaihoz (vagy ezek törvényes helyettesítőihez) fűznek (v. ö. i. m. 5.). — *Részemről* csekély módosítással osztom *Isaák* nézetét. Fejtegetéseinek csak azt a részét nem tehetem magamévá, mely sze-

rint „valamely a jogi szabályoktól teljesen független családnak mint pusztá életfogalomnak fennállását aligha lehetne megnyugtatóan kimutatni”, s tévesnek tartom azt a megállapítását, hogy „a családnak nincs tagjaitól különvált jogi és természetes egysége”. Ezzel a végső elemzésben erősen individualisztikus felfogással szemben az univerzalisztikus világszemlélet szemszögéből vallom (mint ezt máshelyütt részletesen kifejtettem, v. ö. *Angyal*, Tanulmányok és beszédek, 1927. 16—17.), hogy *a család mint természetes egység létező valóság*, sőt vallom, hogy úgy a családnál, mint minden társias alakulatnál megállapítható a szellemi közösségnek az egyének felett álló magasabb rendű volta, mely ha nem is időbeli, de logikai prioritással bír: előljár s minket különböző vonatkozásokban emberekké kialakít. — A család létezéséhez: az ahhoz tartozóknak sem térbeli, sem időbeli együttléte nem szükséges. A család akkor is existens valóság, ha annak tagjai kihaltak, következésképp az u. n. „utolsó sarjnak” is van családi állása. Ezekhez képest fogalmunkat imígyen határozom meg: *a családi állás azoknak az életviszonyoknak s jogviszonyoknak valamely személyre sugárzó vetülete, melyek azt meghatározott családhoz fűzik.*

5. A jogtárgy kérdésének megoldása után még egyszer vissza kell térnem a **passzív alany** problematikájához, mert az említendő részletek körüli esetleges kétség éppen a jogtárgy helyes megismerése útján oszlatható el.

Mindenesetre gondolkodóba ejt: lehet-e *nem élő gyermek* a családi állás elleni büntett passzív alanya? Nézetem szerint a soha nem élt (tehát pl. halva született) gyermek nem szerepelhet sértettként, mert nincs tárgya a védelemnek (helyesen a német Reichsgericht E. 43. k. 402.; *Illés*, II. 354.) ; *Liszt-Schmidt*-nek (i. m. 567.) az a tétele, hogy valamely harmadik személynek családi állása változást szenvedhet annál fogva, hogy a halvaszületett gyermek mint élő jegyeztetik be az anyakönyvbe, nem kétséges ugyan, s a német bír. Btk. 169. §-a alá vonhatóknak is mutatkozik, mert e szakasz nemcsak a gyermek, de bármely más személy sérelmére elkövetett cselekményt is bünteti („den Personenstand eines anderen ... verändert”), hazai jogunk azonban szűkebbre szabta a kört: csak a gyermeket védi s így ha nincs és illetőleg nem is volt gyermek, a Btk. 254. §-ának alkalmazhatósága elesik.

Más kérdés: kell-e, hogy a gyermek a cselekmény elkövetésekor életben volt legyen? Ugy vélem, hogy nem kell, mert az élveszületett gyermeknek a születés pillanatától fogva meg volt a családi állása, mely tehát igenis tárgya lehet a Btk. 254. §-ában meghatározott büntettnak (pl. éppen nincs kizárva, hogy a meghalt gyermeket valaki más családba csempészi vagy eltitkolja, ugyanígy *Binding* I. 232., *Hälschner* II. 463., *Meyer-Allfeld* 410., *Wachenfeld* 449., *Frank* 384., *Gerland* 385., — nálunk a *Curia*, Bjt. 48. k. 168.).

Alig kétséges, hogy a családi állást meghatározó *bármely körülmény* hamis beállítása, illetőleg az erre irányuló tevékenység megvalósíthatja a családi állás elleni büntetést. A finemű gyermeknek nőnemű gyermekként szerepeltetése is ideesik (*Frank*, 384.).

Lévén a jogtárgy a családi állás, melytől tulajdonképen senkit megfosztani s amelyet a szó szoros értelmében megváltoztatni nem lehet, helyesen utal arra *Isaák* (Tanulmány 5—6.), hogy az e jogtárgy ellen irányuló támadás nem a szó valódi értelmében vett megfosztás vagy megváltoztatás cselekményeivel, hanem „a jogviszony tartalmával ellentétes állapot létesítése útján”, azaz oly cselekménnyel történhetik, mely a családi jogviszonyból folyó és a gyermek személyére vonatkozó jogok és kötelességek „*gyakorlati érvényesülését*” akadályozza vagy hiúsítja meg, és pedig a gyermek személyével való valamely jogellenes rendelkezés által. Ez az akadályozása vagy megfiúsítása a családjogi jogosítványok s kötelességek gyakorlásának vagy úgy történik, hogy a tettes oly helyzetet teremt, melyben az *arra hivatottak* jogukat nem érvényesíthetik, kötelességüket nem teljesíthetik (pl. a gyermeket elsikkasztja s így szülői hatalmából kivonja), vagy úgy, hogy a tettes gyermeket valamely jogszerint fenn nem álló fiktív családi körbe viszi s ezzel *arra nem hivatottak* részére nyitja meg a családi jogosítványok s kötelességek gyakorlását (pl. a gyermeket más családba csempészi s így a nemszülőnek nevelési stb. hatalmat biztosít); legtöbbször a cselekmény mindkét irányban kiváltja a hatást (pl. a gyermekcsempészet esetében a szülő jogainak gyakorlása megfiúsul s a nem hivatott harmadik előtt ezt nem illető jogok gyakorlásának lehetősége nyílik meg).

6. Az elkövetési cselekvésnek nem kevesebb, mint két alakját sorolja fel a törvény; ezek: a) a gyermeknek más csa-

ládba csempészése, b) kicserélése, c) elsikkasztása, d) eltitkolása, e) rendszerint járt helyre kitétele, f) a gyermeknek bármely más módon családi állásától való megfosztása, g) a gyermek családi állásának bármely más módon való megváltoztatása.

E többes tényálladékokot meghatározó törvényes fogalom ama generális klauzula jellegű kifejezéséből, hogy „*vagy bármely más módon* családi ellátásától megfoszt, vagy ezen állást megváltoztatja”, nyilvánvaló, hogy minden megelőzően felsorolt tevékenység sem más, mint a megfosztásnak vagy megváltoztatásnak külön kiemelt, specializált neme; az I. és II. min. javaslat a „*családi állás kimutatásának megfiúsítása*” (ez az u. n. *suppressio partus* esete) kifejezést használta s ez előtt szerepelt a „*csempészés és kicserélés*”, ez után pedig az „*elsikkasztás, eltitkolás és kitétel*” megjelölés. A *suppressio partus*ra utaló kifejezést a képviselőház ig. bizottsága hagyta ki s ugyanaz rendezte át a szöveget úgy, amint az a törvénybe átment. Az egyes speciális tevékenységi alakoknak elemzésénél nem tévesztendő tehát szem elől, hogy azok mindenike csak akkor elkövetési cselekvése a Btk. 254. §-ában meghatározott büntettnak, ha az egyben alája esik a megfosztás vagy megváltoztatás fogalmának, tehát mint fennebb kifejtettem oly cselekmény, mely a családi jogviszonyból folyó és a gyermek személyére vonatkozó gyakorlati érvényesülését akadályozza vagy fiúsítja meg és pedig a gyermek személyével való valamely jogellenes rendelkezés által (v. ö. fent 78. l. és *Isaák*, Tanulmány 3., 4. és 11. l.). Lássuk ezek után az egyes alakokat:

1). *A gyermeknek más családba csempészése*. A Min. Ind. szerinti ez „*az az eset, midőn a nő szülést színlelt és egy nem általa szült gyermeket véve magához, azt férje családjába csempészi*”. „*De*” — folytatja az Indokolás — „*nem csupán a nő férjének rovására, hanem ezzel együtt s közös megegyezéssel is elkövetheti a gyermekcsempészetet ... különösen, ha valamely család hitbizománnyal bírván, ez figyermek nem létében egy másik ágra lenne szállandó, mely eset bekövetkezésének megakadályozása végett a férj és nő egyetértve, idegen gyermeket saját törvényes és természetes gyermekük gyanánt adnak ki; a fidei commissaria substitutio, sőt egy várandó örökség, melyből gyermek nem létében eslehetnének: szintán indoka lehet e cselekménynek a férj és nő közös megegyezésével történő véghezvitelére*” (v. ö. *Löw*, II. 425.).

Ezzel a tevékenységgel a régi jogokban is ismert u. n. *suppositio partus vel infantis* bűncselekményére utal a törvény, melynek ma már ritkábban előforduló alakja immár nemcsak a kisdéd (így még az I. és II. min. jav.), hanem általában a gyermek passzív alanyiségével számol. A „csempész” kifejezés viszont kétségtelenül az elkövetésnek módozatát is kidomborítja: csalárdság, fondorlat, álnokság, szóval a régi *fraus* az, aminek fenn kell forognia (ezért sorozta a római jog e büntetett a *falsum* körébe; *Carpzow* szerint is *falsum committitur* azzal, s *Bodo* szintén a *falsarius*-ok közé számítja annak elkövetőjét). Ezért ha nincs megtévesztett (pl. a befogadó család valamennyi tagja tudomással bír arról, hogy a gyermek nem oda tartozó), nem forogván fenn csempészség: ennek az alaknak síkján a Btk. 254. §-a nem nyerhet alkalmazást (de a cselekmény eshetőleg csalássá minősül, így ha a gyermek családhoz tartozóságának színlelése örökség megszerzése céljából történt).

A csempészség tehát akkor van befejezve, amikor a befogadó családnak tagjai a gyermeket családtagként elismerték.

Midőn a gyermeket vádlott csak megszerezte abból a célból, hogy az a megjelölt családba becsempésztessék, de az elismerés nem történt meg, a fiúmei trvszék helyesen kísérletet állapított meg (a tábla és *Curia* bevégeztséget látott fennforogni; v. ö. Bjt. 46. k. 21. és u. o. *Németh Péter* meggyőző megbeszélését). — Csempészség címen hozott bűnösséget megállapító ítéleteket a *Curia*, midőn vádlott más gyermekét saját gyermeke gyanánt kereszteltette meg (Bjt. 23. k. 13.), midőn vádlott másnak gyermekét saját gyermekének adva ki, e gyermeket mint saját és férje törvényes gyermekét neveltette (Bjt. 26. k. 81.), midőn vádlottak a szülő beleegyezésével örökbefogadás végett magukhoz vett törvénytelen gyermeket elhalálozása után úgy a születési, mint halálozási anyakönyvbe saját törvényes gyermeküként jelentették be (Bjt. 48. k. 168.; *Németh Péter* megbeszélésében helyteleníti a *Curia* felfogását, ugyanígy *Isaák*, Tanulm. 10. l., — részemről nem látok a *Curia* ítéletében kifogásolni valót, mert — mint fent kimutattam — meghalt gyermeknek is van családi állása).

2). *Gyermeknek kicserélése*. A Min. Ind. szerint: „Kicseréltetik a gyermek nemcsak akkor, ha más családba tartozó gyermek által helyettesítetik, ha pl. a dajka saját gyermekével cseréli ki urasága gyermekét, hanem megtörténhetik a kicserélés egy és ugyanazon atya és anya két gyermeke között is, pl. majoratus esetében, ha a később szülött adatik ki elsőszülöttnek” (v. ö. *Löw*, II. 426.). Itt mindig két gyermek szerepel és pedig rendszerint két élő gyermek, de lehet, hogy az egyik

gyermek élő, a másik holt (pl. az élő más család meghalt gyermekével cserélik ki, hogy így beálljon az örökösödés). *Isaák* szerint ha a családjából először eltávolított gyermeket viszont a másik gyermek családjába csempészik és ez a másik gyermek is a saját családjától való elsikkasztás által kerül a bitorolt helyzetbe, ezzel már a második büntett valósul meg; azaz két gyermekre vonatkozóan, két család megzavarásával hajtják végre a gyermekcserét, a bűncselekmények száma is kettőt fog kitenni (v. ö. Tanulm. 12.). Részemről nem oszthatom e nézetet, nem, mert a „kicserél” szó — mint említettem — mindig két gyermek szereplését kívánja s így amikor a törvény a gyermekeknek kölcsönösen egymás helyébe juttatását bünteti, nem is törvényes egységet alkot, hanem a csere szóval jelölt természetes egységet tartja szem előtt; az ellenkező nézet odavezetne, hogy minden gyermek-cserélés esetében az anyagi halmazat és illetőleg az összbüntetés szabályai volnának alkalmazandók, ami a büntetési tételnek felemelését eredményezné, már pedig arra semmi alap nincs, hogy a gyermek-cserélés súlyosabb büntetés alá vonassék, mint akár a csempészség vagy más elkövetési módozat.

Nem oszthatom *Isaák*-nak azt a nézetét sem, mintha ugyanazon családi helyzetben levő két gyermeket egymás között kicserélni nem lehetne, mert „a kor és ilyenféle személyi tulajdonság elhomályosítása a családi állást nem érinti” (v. ö. Tanulm. 12.). Látásom szerint épp ellenkezőleg áll a dolog: a kor vagy más hasonló személyt jellemző tulajdonság hamis beállítása a családi állás jelentős megváltozását, illetve oly a tárgyi joghelyzettől eltérő helyzetet teremthet, mely akadályául szolgál a családi jogok és köteleességek gyakorlásának.

3). *Gyermeknek elsikkasztása*. Ez az elkövetési tevékenység abban áll, hogy a tettes a gyermeket a szülői vagy azt helyettesítő (gondnoki, gyámi, felügyelői stb.) hatalom alól a családi állás megváltoztatása céljából elvonja. Ha e célzat hiányzik (pl. a tettes a gyermeket ugyan jogellenesen vonta el családjá köréből, de nem azért, hogy családi állásától megfosssa, hanem pl., hogy sétálni vigye, eljuttassék vele stb.) a Btk. 254. §-a nem alkalmazható. Ha viszont az elvonás célja más bűncselekmény keretét nyitja meg, nem a 254. §., hanem az ily megvalósult bűncselekményt meghatározó rendelkezés nyer alkalmazást (így ha a tettesnek az volt a célja, hogy a gyermeket személyes szabadságától megfosssa s felette korlátlanul rendelkezék: a Btk. 317. §-ában

meghatározott *gyermekrablás* büntette állapítandó meg, v. ö. *Kézikönyvem* 6. k. 41. l.; s ha a közelebbi cél az volt, hogy a rablott gyermek koldulásra, vagy nyereszkeskedési vagy pedig erkölcsstelen célra használtassék: a Btk. 318. §-ában leírt *gyermekrablás minősített esete* forog fenn; a cél irányához képest szóba jöhetnek még a Btk. 320. §-ában meghatározott *leányrablás*, valamint az *erőszakos nemi közösülés, megfertőztetés* stb. bűncselekményei, illetőleg ezeknek kísérlete).

Az elsikkasztás *befejezettségéhez* nem szükséges a teljes nyomvesztés előidézése vagy a gyermek valódi származására vonatkozó minden adat végleges megsemmisítése (v. ö. *Isádk*, Tanulm. 13.). Elég, ha a tettes a családi kapcsolatokat a családi állástól való megfosztás vagy annak megváltoztatása céljából *tartósan megszakítja* (pl. a gyermeket messze-földre eltávolítja).

Isádk említi fel egy esetet, melyben a válópert folytató anya éveken át távollartotta — állítólag külföldön — tíz év körüli fiúgyermekét, akit a gyámhatóság ideiglenesen az atya gondozására bízott; a gyámhatóság ismételt megújított meghagyásai végrehajthatatlanoknak bizonyultak. Kétségtelen, — úgy mond *Isádk* (v. ö. Tanulm. 13.), hogy az egész hosszú időszak alatt teljes volt a családi állás megbontása, a gyermeknek atyjától és az atya családjától való elszakítása s nyilvánvaló, hogy ez esetben mellékes az az egyébként ki nem derített, csak feltételezett tény, hogy a gyermek azon a távoli helyen a saját nevét viselte és nem titkolta származását. — Midőn a *Curia* felmentette vádlottat, ki egy 10 év körüli kóborló fiút magához csal s nála létét apja előtt eltitkolta; az elkövetési tevékenység nyilván sikkasztásnak minősül, a felmentés mégis nem ennek hiányára alapítottan, hanem azért helyes, mert a fiú családi viszonyaira nézve már kéllően tájékozva volt (Bjt. 23. k. 411. és v. ö. fent 74. l.). Nem helyeslem azonban a *Curianak* azt az ítéletét, melyben felmentette az anyát, ki csábítójával együtt Amerikába szökött és magával vitte a férje atyjai hatalma alatt álló 8 éves és 8 hónapos gyermekeit (Bjt. 24. k. 231.), mert bár itt a nyomtalan eltüntetés esete nem forog fenn, de ez — mint kimutattam — nem is kell, hanem elég a családi kapcsolatok oly tartós megszakítása, mely a családi jogok gyakorlását a hivatott részéről megghiúsítja.

4). A *gyermekeltitkolás* a Min. Ind. szerint „*abban áll, ha valaki, akinek a gyermek ápolás vagy felügyelet végett átadott, vagy aki azt véletlenül megtalálta s magához vette, a szülők, illetőleg gondnokok vagy más jogosítottak kívánságára nem adja vissza vagy nem mutatja meg*” (v. ö. *Löw*, II. 427.). Ez az elkövetési tevékenység legtöbbször nyilván *mulasztásban* áll; elmulasztásban annak a kötelezettségnek, mely a gyermeket hatalmában tartóra vagy másra törvény, hatósági rendelet vagy

szerződésből, esetleg előző tevékenységből (pl. arra, ki a gyermeket találta) eredőleg tudomásának közlése, illetőleg a gyermek kiadására vonatkozólag terheli. Az átadás, illetőleg előmutatás megtagadásának nem szükségszerű indoka a családi állás megghiúsítása; de amennyiben bizonyos perszevereranciával történik s erélyesebb felhívások és intézkedések is eredménytelenek: ez esetben teljes joggal tekintetik annak (v. ö. *Löw*, II. 427—428.).

Az eltitkolás s ezzel kapcsolatos kérdések tárgyában figyelemre méltó a *Curianak* legutóbb hozott ítélete. Tényállás és előzmények: Törvényes házasságból született gyermek tartását és gondozását a gyámhatóság jogerős véghatározattal — a házassági életközösség megszűnése után — az apára bízta, s kötelezte az anyát, hogy a gyermeket haladéktalanul az apa gondozásába adja. Az anya ennek nem tesz eleget, a gyermeket különböző, meg nem állapítható helyeken, ismeretlen egyéneknél helyezte el, s a gyermek tartózkodási helyét sem a gyámhatóság felszólítására, sem a főtárgyaláson nem volt hajlandó megjelölni. A törvényszék vádlottat a Btk. 254. §-ban meghatározott büntett vádja alól felmenté, az ítéletábla azonban bűnösségét megállapítja. *Curia* a törvényszék felmentő ítéletét hatályába visszahelyezi. Indokok: Az ítéletábla jogi álláspontja szerint a Btk. 254. §-ában felsorolt elkövetési cselekményeknél — a jelen esetben az eltitkolásnál — nem szükséges külön eredményként a családi állástól való megfosztás, vagy annak megváltoztatása is a büntett megvalósulásához és így a vádlott pusztán az eltitkolással elkövette a Btk. 254. §-a alá eső bűncselekményt. Az ítéletábla álláspontja nem fogadható el. Az eltitkolás ugyanis sokféle lehet. Eltitkolható a gyermek születése, életbenléte, tartózkodási helye; lehet az eltitkolás ideiglenes vagy végleges szándékú, stb. Ezen különbözőséghez képest különböző az eltitkolásnak a gyermek családi állására gyakorolt hatása is. Az eltitkolás egyik módja megfosztja a gyermeket családi állásától, másik mód esetleg egyáltalán nincs erre kihatással. Következésképen az „eltitkolás”-nak minden közelebbi körülírás és a családi állásra gyakorolt hatás vizsgálata nélkül, teljes tényálladékként való beállítása a törvény alkalmazását teljesen bizonytalan alapúvá tenné. Nincs azonban szükség az eltitkolás fogalmának közelebbi meghatározására, ha az csak mint a családi állás megváltoztatásának vagy attól való megfosztásának egyik módja állítatik be büntetendő tényálladékként, amely esetben természetesen mindig bizonyítandó és külön megállapítandó tényálladéki elem a családi állástól való megfosztás, vagy megváltoztatása, illetve annak legalább is lehetősége. A jelen esetben a gyermek családi állása az volt, hogy ő X. és X.-né szülőknek törvényes házasságból származott gyermeke. Semmi adat nincs arra, hogy a gyermeknek ez a családi állása megszűnt, vagy megváltozott volna és hogy a vádlott szándéka ilyen eredmény elérésére irányult. Ellenkezőleg arra van adat, hogy a gyermek éppen a vádlott intézkedésére úgy a magyar, mint a külföldi iskolában ezen családi állásának feltüntetésével íratott be, családi állását ő maga is ismeri, apjának leveleket is írt. Az ítéletábla ítélete szerint azonban, ha a gyermek imént körülírt családi állásától, mint jogi állapottól nem is fosztatott meg, mégis megfosztatott családjogi helyzetének gyakor-

lati érvényesítésétől, ami pedig egyjelentőségű a családi állástól való megfosztással és így kitölti a Btk. 254. §. tényálladékát akkor is, ha az eltitkolás nem vehető önálló, teljes tényálladéknak. Ez az álláspont sem helytálló. Azt, hogy a gyermek családi állásának minők a gyakorlati következményei, a szülők vagyoni, társadalmi helyzete, azok egymáshoz való viszonya és még sok egyéb körülmény határozza meg, minélfogva ezek a következmények sokfélék és esetleg folyton változók. Ezek valamennyijének büntetőjogi védelem alá helyezése el sem képzelhető. Annak az eldöntésére pedig, hogy a családi állás sokféle és változásoknak is alávetett folyamánya közül melyek részesítendőek büntetőjogi védelemben, a Btk. 254. §-ának az ítéletábra ítélete szerinti kiterjesztő értelmezése, a törvény alkalmazásában teljes bizonytalanságot idézne elő. A Btk.-nek a 254. §-hoz fűzött indokolása is azon értelmezés helyessége mellett szól, amely szerint ez a törvényhely csupán a gyermek családi állását, vagyis a születés által adott családjogi helyzetet kívánta büntetőjogi védelem alá helyezni; és hogy a Btk. meghozatalakor már életben volt az 1877:XX. t.-c., amelynek a családi állás gyakorlati érvényesítésével kapcsolatos 14. §-a nem tartalmaz büntető rendelkezést. Ugyancsak ezen értelmezés helyessége mellett szól az is, hogy a későbbi státustörvények (házasságjogi, anyakönyvi, stb.) is tartalmazzanak büntető rendelkezéseket, de az apai hatalom gyakorlásának itt szóban levő esetét ezek sem részesítik büntetőjogi védelemben. A kifejtettek szerint a vádlott terhére megállapított cselekmény nem bűncselekmény és ezért az ítéletábra ítéletének megsemmisítésével a törvényszék felmentő ítéletét kellett hatálya alá visszahelyezni. (1937. II. 23. Jogi Hírlap, 1937. évf. 118—119. l.)

5). *Gyermeknek rendszerint járt helyre kitétele.* Ez a leggyakoribb elkövetési tevékenység, mely a Btk. 287. §-ában meghatározott gyermekkitétel elkövetési cselekvésétől abban különbözik, hogy ez utóbbinál rendszerint járatlan helyre történik a kitétel. A különbség tulajdonképpen a tettest vezető cél vonalán ismerhető fel. Ha a tettes célja, hogy a gyermektől mindenáron, esetleg ennek életét is kockáztatva (dolus eventualis elég) megszabaduljon, úgy *gyermekkitétel* (Btk. 287. §.) forog fenn, — ha viszont a tettest ugyan szintén a gyermektől való megszabadulás vezérli, de ezt a gyermek életbenmaradásának biztosításával igyekszik elérni, úgy a *családi állás elleni büntett* (Btk. 254. §.) állapítandó meg (v. ö. *Tarnai*, Jogt. Közl. 1895. évf. 235.). Kitétel esetében a tettes céljára első sorban az elkövetés körülményeiből és tehát különösen abból lehet következtetni, hogy rendszerint járt vagy járatlan helyre tételt-e ki a gyermek. Az előbbi esetben alaposan következtethető az életet kockáztató cél hiányára, az utóbbiban annak fennforgására. A helynek e minősége a konkrét körülményektől függ; figyelembe veendő: a hely fekvése, az idő, a kitétt gyermek kora, állapota stb., s e tekintet-

ben a helynek nem annyira a forgalomban kialakult s a köztudatban élő állandó tulajdonsága, mint inkább a kitétel idején megvolt speciális minősége a döntő.

Kitételen egyébként oly pozitív magatartás értendő, mely amennyiben a gyermeknek arról a helyről, hol családjához (a felügyeletével, gondozásával megbízott személyhez) kapcsolódottsága könnyen felismerhető, oly helyre áttételével jár, amelyen léte e kapcsolat megállapítását kizárja vagy legalább is megnehezíti, mikor e tevékenység a családi állás elleni büntettet valósítja meg. A kitétel tehát *területi áthelyezéssel* egyértelmű. Ez az áthelyezés, lényegileg helyváltztatás, — mint mondtam — rendszerint pozitív magatartás: tevék alakjában megy végbe (pl. a gyermeknek egy kapu alá vitele), melyhez azonban mindig egy további tevékenység is kapcsolódik (a gyermeknek a rendszerint járt helyre való elhelyezése után, annak otthagyása, mely az eltávozással megy végbe). Előfordulhat, hogy a kitétel a maga egészében ez a második tevékenység valósítja meg (pl. a szülő kis gyermekével sétálni megy a népes utcán s hagyja, hogy az elfutkosson, mikor is tulajdonképpen mulasztással lett a cselekmény elkövetve).

Rendszerint járt helyre kitétel állapított meg a Curia s a családi állás elleni büntetben mondott aki vádlottat bűnösnek, ki 2 és fél éves gyermekét a falu közelében elterülő gabonavetés szélére az út mellé tette ki (Bjt. 2. k. 122.), ki 14 napos gyermekét február elején a főváros egyik járt utcáján egy többek által lakott ház kapuja alá helyezte (u. o. 8. k. 236.), ki gyermekét télen este egy ház udvarán hagyta el (u. o. 5. k. 196.), ki gyermekét a városház udvarára vitte s ott hagyta (u. o. 27. k. 17.), ki pólyás gyermekét az országúton egy akácfára függesztette s bevárta, míg az arra menők azt magukkal vitték (u. o. 13. k. 315.), ki a gyermeket a földekre vezető kocsin egy tuskó mellé (u. o. 20. k. 116.), egy gyalogösvény közelébe (u. o. 20. k. 397.), a vasuti őrház és országút közötti helyre (Grill dtár 8. k. 375.) tette ki; ki 3 éves alvó gyermekét az utcán elhagyta (Bjt. 25. k. 359.). — Idevágólag figyelemreméltó a Curia következő ítéleti megokolása: gyermekkitételnél a védett jogtárgy az emberi élet, melynek veszélyeztetését is büntettként torolja meg a törvény; ellenben a 254. §. az élet veszélyeztetésének kizárásával csak a családi álláshoz való jogot védi (Bjt. 75. k. 78.), s ez alapon egy előfordult esetben, midőn vádlott özvegyasszony gazdájának félreeső kertjében gyermeket szült s azt minden gondozás nélkül ott hagyta, a szomszédok azonban a síró gyermeket nem sok idő múltán felfedezték és megmentvén, visszaadták az anyjának: a Curia kimondta, hogy vádlottnak ebben a magatartásában nem a családi állás megváltoztatása, hanem a csecsemő élete ellen irányuló szándék ismerhető fel, tehát sem a 254., sem a 287. §. nem nyerhet alkalmazást, hanem helyes a Btk. 65. és

284. §-ban meghatározott gyermekölés kísérletének megállapítása (Bjt. 67. k. 163. és itt *Illés* megbeszélése). Ezek az elvek nyilatkoznak meg a *Curia* következő ítéleteiben: A cselekmény még a hideg idő beállta előtt történt; vádlott gyermekét a vasuti töltésre és a mellette haladó gyalogút között — különben sem nagy nádasnak nem a közepébe, hanem a vasuti töltés felé eső szélére tette ki. Az a dűlőút, amely mellett ez a nádas van, forgalmas, sűrűn használt út. Igaz ugyan, hogy a vasuti pályatesten a gyalogközlekedés tiltva van, mégis a pályatesten levő úton is szoktak járni. Ily körülmények között tehát az a hely, ahova a vádlott gyermekét kitétte, két egymáshoz közeli út között feküdvén, félreeső s rendszerint járatlan helynek nem tekinthető, amit bizonyít az is, hogy a gyermeket — annak otthagynya után — nyomban meg is takálták. Ezen tényálladási elem hiányában vádlott cselekménye nem minősíthető a Btk. 287. §. első bekezdése szerint, ellenben kimeríti a Btk. 254. §-a alá eső családi állás elleni büntett ismérveit (Grill dtár, 24. k. 365.). Vádlott újszülött gyermekét több lakó által közösen használt illemhelyen, tehát rendszerint járt helyen, — délelőtt, tehát olyan időben és olyan körülmények között hagyta el, amelyekből nyilvánvaló, hogy gyermekének nem halálát, hanem életbenmaradását és mások által megtalálását akarta. Vádlott cselekménye tehát sem a Btk. 287. §. szerint, sem pedig a Btk. 284. §. szerint — mely ölési szándékot tételez fel — nem minősíthető; csupán a Btk. 254. §. alkalmazásáról lehet szó (Bj. dtár 23. k. 119.).

Hangsúlyozottan emelem ki, hogy a rendszerint járt helyre kitétel is csak abban az esetben állapítja meg a családi állás elleni büntetést, ha az oly módon történt, hogy *ezáltal a gyermek küléte, származása, hovatarozósága kétségessé vált*. Ha tehát a tettes a körülményekből kivehetően csak azért tette ki, illetőleg hagyta el gyermekét, hogy a tartás terhéből szabaduljon, s nem ezért, hogy azt egyszersmind családi állásától is megfoszsa, a Btk. 254. §-a nem alkalmazható.

Allandó helyes gyakorlat, hogy aki gyermekét a tartásra kötelezett apához viszi s otthagynya, nem büntethető (Grill dtár 8. k. 376—377., *Mutató* 346—347.), így felmentetett az anya, ki az apa által ismert hathónapos gyermekét az atya lakóházánál levő kertbe tette be és eltávozott (Bjt. 63. k. 181.).

Figyelemre méltó *Isaák* (v. ö. Tanulm. 14.) javaslata, mely szerint kitétel esetében a 254. §. mindenkor meg volna állapítandó, bár a kitevő hagyott is hátra a gyermek nevére és leszámítására mutató adatokat (v. ö. lengyel btk. 200. §.).

Szinte ennek az elgondolásnak sarkjára esik a *Curia* következő ítélete: Vádlottnak az a védekezése, hogy a gyermeket azért helyezte a ház kapuja alá, mert a házban lakó férfi ösmérsége, akit ő a gyermek apjának tart, gyer-

mekének eltartásáról nem gondoskodott, figyelembe vehető nem volt, mert ez a körülmény a cselekmény büntethezőségére befolyással minc és különben is a vádlott törvénytelen gyermekét jog szerint köteles volt ápolni és annak eltartásáról gondoskodni, annyival is inkább, mert a megállapított tények szerint a nevezett férfi apasága törvénytelenül nem állapított meg (Grill dtár, 22. k. 400.).

6). *A gyermeknek bármely más módon családi állásától való megfosztása*. Ide tartozik bármilyen — az előző felsorolásban nem említett tevékenység, mely alkalmas arra, hogy a tárgyi jognak megfelelő családjogi helyzetből származó jogok gyakorlását s kötelességek teljesítését az arra hivatott ne eszközölhesse (v. ö. fent 79. l.). Ilyen pl. midőn a tettes csecsemő gyermekét álnév alatt dajkaságba adta s azután feléje sem nézett (Bjt. 12. k. 55. s itt *Vargha Ferenc* megbeszélése).

7). *A gyermek családi állásának bármely más módon megváltoztatása*. Ide szintén az előző felsorolásban leírt tevékenységeken kívül eső cselekvések tartoznak, különösen a gyermek származását érintő körülmények hamis anyakönyveztetése.

Ez alapon büntetett a *Curia*, midőn vádlott törvénytelen gyermekét létező személyek nevének csalárd felhasználása által törvényes gyanánt iratta be az anyakönyvbe (Bjt. 12. k. 164.), midőn ágyasságból származó gyermekét törvényesként anyakönyveztetette (Jogi Hírlap dtár, 3. k. 43.), midőn más gyermekét saját gyermeke gyanánt kereszteltette meg (Bjt. 23. k. 13.), általában midőn a gyermeket nem a valódi szülők neve alatt anyakönyveztetette (u. o. 31. k. 98., 34. k. 134., 36. k. 130., 48. k. 166., legutóbb Bjogi dtár 5. k. 346.); kimondotta a *Curia*, hogy hamis bejegyzés esetében az a körülmény, hogy a gyermek a bejegyzés időpontjában még élt-e, közömbös (Bjogi dtár 4. k. 278.).

7. Akármelyik elkövetési tevékenység valósította-e meg a Btk. 254. §-ában meghatározott törvényes fogalmat: kell, hogy a tettes szándékosan cselekedett legyen. Gondatlan elkövetés ugyan képzelhető (különösen a kitételnél fordulhat elő), de nem büntetendő. A szándéknak mindenik esetben arra kell irányulnia, hogy a gyermek családi állásától megfosztassék, illetőleg, hogy annak családi állása megváltozzék, érve a megfosztáson s megváltoztatáson a többször említett szűkebb jelentést (a családi jogok s kötelességek gyakorlásának akadályozásával vagy megghiúsításával járó jogellenes helyzet teremtését a hivatott irányában). A megkivánt szándék ehelyütt tehát *dolus coloratus*, azaz a most meghatározott célra törő kell, hogy legyen. Ha a tet-

tesnek más volt a célja: vagy nincs egyáltalában bűncselekmény (pl. mint említettem, amikor a kitételrel csak a tartási kötelezettséget akarta a tettes másra hártani), vagy más bűncselekmény forog fenn (pl. a Btk. 318. §-ába ütköző).

A tettest vezető *motivum* közömbös. Elvi érveléssel mondotta ki idevonatkozólag a Curia, hogy a Btk. 254. §-a nem tesz különbséget abban a tekintetben, hogy a gyermek családi állása ennek előnyére vagy hátrányára lett megváltoztatva (Bjogi Hat. Tára, 4. k. 104. l.).

Ujabban is kimondotta a Curia, hogy nem menti vádlott eljárását az, hogy törvénytelen gyermeke az álnév alatt kötött házasság következtében a törvényes gyermek jogállásába került és mint ilyen előnyösebb jogi és társadalmi elbánásra tarthat számot (Jogi Hírlap, 10. évf. 81.).

8. Az egység és többség körében, amint nem vitás, hogy több gyermek becsempészése, eltitkolása, elsikkasztása anyai családi állás elleni büntett anyagi halmazata, ahány gyermekre nézve az elkövetett, viszont nézetem szerint kicserélés esetében, mikor is a tevékenység fogalmilag két gyermeket tételez fel: egység állapítandó meg (v. ö. fent 80. l.).

Nehezebben eldönthető kérdés, vajjon oly esetben, midőn a gyermek családi állásának megváltoztatása *hamis anyakönyvezetés útján* történik, tekintettel arra, hogy a cselekmény az intellektuális közokirathamisítás (Btk. 400. §.) törvényes fogalmába is belefér: vajjon csak a Btk. 254. §-ába ütköző családi állás elleni büntett állapotosság-e meg, vagy eszmei, illetőleg anyagi halmazatba foglalva vonassék büntetés alá a két cselekmény? A Curia gyakorlata ingadozó. Van ítélet, melyben *eszmei* (Bjt. 12. k. 163., 31. k. 98., Bjogi Hat. Tára 4. k. 357., Jogi Hírlap dtára 2. k. 45., Jogi Hírlap 8. k. 383., Grill dtár 27. k. 384.), s van, melyben *anyagi halmazatot* állapított meg (Bjt. 34. k. 134., Bj. dtár 21. k. 67.).

Ez álláspontok közelebbi okfejtését illetően álljon itt a Curia következő argumentációja, 1. *az eszmei halmazatra*: Igaz ugyan, hogy vádlottak azáltal, hogy ágyasságból származott gyermeküket, mint törvényes gyermeküket anyakönyveztették, közjogi sérelmet is okoztak, nevezetesen megsértették a Btk. 400. §. első bekezdését is, ámde a törvény által védett s a vádlott által sértett jogi érdekeknek többfélesége még egymagában nem zárja ki a Btk. 95. §. szerinti (eszmei) halmazat megállapítását, melynek lényege éppen az, hogy a tettes egyazon cselekménye a Btk. több rendelkezését sérti. Jelen esetben különben, ahol a gyermek családi állása annak elő-

nyére lett megváltoztatva, a vádbeli tett által okozott sérelem még a Btk. 254. §-a szempontjából is inkább közjogi természetű s így rokon a Btk. 400. §-a által büntetett sérelemmel. Ezek szerint nincs semmi akadálya annak, hogy ez a két cselekmény eszmei halmazatban levőként bíraltassék el (Grill dtár 27. k. 384.); 2. *az anyagi halmazatra*: vádlottak a gyermeket örökbe adták és pedig közös megállapodás folytán azért, hogy azt családi állásától megfoszassák, ettől függetlenül köreműködtek abban, hogy a gyermek más törvényes gyermeke gyanánt a keresztemelési anyakönyvbe bevezetessék; minthogy ez a két cselekmény egymással elválaszthatatlan összefüggésben nem áll: vádlottakat anyagi halmazat terheli (Bjt. 34. k. 136.; ezt az állásfoglalást helyesli Finkey, Bjt. 31. k. 97.). — Több esetben a Curia egyáltalában nem tér ki e kérdésre s minden további nélkül csak a Btk. 254. §-át alkalmazza (Bjt. 34. k. 130., Grill dtár 24. k. 366., Jogi Hírlap dtár 2. k. 76.); ha pedig megokolja e nézetét, imígyen argumentál: a Btk. 254. §-a abszorbeálja a 400. §-t, mert ez utóbbi szakaszban meghatározott cselekmény elkövetési cselekedete egyszersmind egyik elkövetési cselekedete a súlyosabb büntetés alá eső családi állás elleni büntettnak (Grill dtár 8. k. 374.).

Isaák (v. ö. Tanulmány 8—9. l.) egyáltalában nem helyesli, hogy a bírói gyakorlat a gyermek személyi állapota bármelyik alkatrészének hamis bejelentését és anyakönyveztetését a Btk. 254. §-a alá vonja, mert a vallás, kor, nem, név „nem teszik ki a családi állás tényalapját, hanem mint a családi állás törvényes következményei legfeljebb a családi állás tényleges fennállása indiciumaiként szerepelhetnek” s így: „a hamis bejelentés lehet a családjogi érdekek ellen irányuló fondorlatos művelet előkészítése vagy megkezdése ... de a bejelentés maga még nem jelentheti a „családi állástól megfosztásnak”, a „családi állás megváltoztatásának”, mint a Btk. 254. §-ában meghatározott eredménynek befejezett megvalósítását”. *Isaák* szerint tehát ha a hamis bejegyzés a hatósági személy meglévesztésével történt: a cselekmény a Btk. 400. §-ába ütköző közokirathamisítás, s a családi állás elleni büntett csak akkor valósul meg, ha „a cselekmény valóban a családi állás megváltoztatására tör”. Ha jól értem, *Isaák* a hamis anyakönyveztetés esetében szabály szerint csak intellektuális közokirathamisítást állapítana meg s a családi állás elleni büntettet csupán abban az esetben, ha intencionálisan a hamis bejegyzés akadályát teremti a hivatottak irányában az őket illető családi jogok gyakorlásának, illetve kötelesek teljesítésének (hogy aztán ilyenkor a két cselekmény anyagi vagy eszmei halmazatot alkot-e, arra *Isaák* nem nyilatkozik).

Visszatekintve e nézetekre, látható, hogy nem kevesebb, mint négy álláspont kerül terítékre: eszmei halmazat, anyagi hal-

mazat, csak a családi állás elleni büntett, csak az intellektuális közokirathamisítás megállapítását helyeslő felfogás. — *Részemről* — nehogy félreértessem — mindenekelőtt arra kívánok figyelmeztetni, hogy a kérdés csak abban az esetben merül fel, ha a tényálladék (a gyermekre vonatkozással hamis bejelentés eredményeként valótlán adatok — tények, körülmények, nyilatkozatok — vezettek be az anyakönyvbe s e bevezetés oly helyzetet teremtett, mely megghiúsítja vagy akadályozza az arra jogszerint hivatottak jogainak gyakorlását, illetve kötelességeinek teljesítését) alája vonható úgy a 254., mint a 400. §-okban meghatározott törvényes fogalmaknak (ha tehát sem céljában, sem eredményében nem esik a cselekmény a 254. §. alá, úgy természetesen csak a 400. §., vagy esetleg a Kbt. 60. §-a nyerhet alkalmazást; v. ö. még a Btk. 397. §-át). Ezt az esetet tartva szem előtt: 1. az *eszmei halmazat* megállapítását javasoló nézetet nem oszthatom, mert ezt a hibrid fogalmat a bírói gyakorlat *contraria desuetudo* útján úgyszólván teljesen száműzte a büntetőjog területéről s méltán, mert ma már alig vitás, hogy valamely adott tényálladék vagy egység vagy többség konstrukciójához vezet; *tertium non datur*; 2. az *anyag halmazat*-ba foglalás mellett igen sok *argumentum* szól, de különösen annak a körülménynek figyelembevétele, hogy az ilyen módon elkövetett cselekmény két — egészen más síkra erő — jogtárgyat sért (itt a családi állás, ott a jogi és gazdasági forgalom rendes menetéhez fűződő közbizalom) s így két büncselekményt valósít meg; 3. a 254. §. egyedüli alkalmazásának éppúgy mint 4. a 400. §. egyedüli alkalmazásának helyességét kétségessé teszi az a körülmény, hogy mindenik esetben értékelés nélkül marad a cselekménynek a másik jogtárgyat is sértő minősége. Ily körülmények között megoldhatatlannak látszik a kérdés, mert egyik javaslat sem mondható teljesen hiba nélkülinek.

Látásom szerint különböztetnünk kell: a) ha a családi állás elleni büncselekmény elkövetési tevékenysége a hamis anyakönyveztetés, úgy a valótlán adatok bejelentése, mint eszközcselekmény szerepel, mely *beleolvad* a súlyosabb büntetés alá eső célcselekménybe: a családi állás elleni büntetettbe: ilyenkor ugyanis a családi állás elleni büntett elkövetésének mint célcselekménynek éppúgy természetes feltétele az eszközcselekményként minősülő hamis anyakönyveztetés, mint a lakásban elkövetett lopás elkövetésének természetes előfeltétele a lakásba való bemenés (v.

ö. Kézikönyvem 6. k. 121., és 10. k. 82.), b) ha ellenben a két cselekmény ily egymással elválaszthatatlan összefüggésben nincs (pl. a gyermeket újszülöttként becsempészte az anya férje családjába, majd mint saját gyermekét bejelentette az anyakönyvi hivatalba), úgy a jogtárgy-kettősség külön értékeléshez vezet s az *anyag halmazat*-ba foglalást kívánja.

9. Az elévülés idejének kezdőpontját illetően eltérő felfogásokkal találkozunk. Az irodalomban van nézet, mely állapot és illetőleg tartós deliktumnak minősíti a családi állás elleni büntettet s az elévülés kezdő napját az állapot megszűnésének napjára teszi (így *Schwarze Holtz. Handb.* 3. k. 283., *Hälschner* 2. k. 465., *Reis*, 62., 94., de mégis azzal a megkülönböztetéssel, melyet *Illés* 2. k. 360. is magáévá tesz, hogy amennyiben a családi állás megváltoztatása tartós jogsértő állapotot idéz elő az elévülés az állapot megszűnésével, más esetekben, mint pl. a gyermekkitételnél: az elkövetés napján veszi kezdetét); újabban mindinkább az a nézet talál követőkre, mely szerint e büntett nem tartós és illetőleg állapotdeliktum s így az elévülés az elkövetési tevékenység napján, s nem a való tényállás felderítésének napján kezdődik (így többek közt: *Menkel*, 345., *Meyer-Allfeld*, 410., *Gerland*, 386., *Köhler*, 539., *Schütze*, 322., *Liszt*, 402., *Olshausen*, 1. k. 756., *Frank*, 385., a Reichsgericht gyakorlata, v. ö. E. 34. k. 24., 36. k. 137., nálunk: *Heller*, 2. k. 159., v. ö. még *Heil*, Büntetőjogi tanulmányok, 1911. 346. l.).

A joggyakorlat látszólag ingadozó; van ítélet, mely szerint a Btk. 254. §-ában meghatározott családi állás elleni büntett tartós jogsértő állapotot előidéző büncselekmény, amelynek elévülése a jogsértő állapot megszűnésének napján veszi kezdetét (Bjt. 26. k. 81., Bjogi dtár 12. k. 117.), viszont újabban a *Curia* kimondotta, hogy a családi állás elleni büntettnak a kitétellel megvalósított esetének elévülése a véghezvitellel és nem a tartós jogellenes állapot megszűnésével veszi kezdetét (Bjt. 36. k. 82., 84. k. 82., Bjogi dtár 26. k. 68., Gril dtár 26. k. 410.), továbbá, hogy törvénytelen gyermeknek törvényesként anyakönyveztetése esetében az elévülés kezdő napja az anyakönyvbe bejegyzés napja (Jogi Hírlap, 9. évf. 256.).

Nézetem szerint e kérdés mikénti megoldásánál az a körülmény döntő, vajjon a büncselekmény által teremtett jogellenes állapot megszüntetése a tettes hatalmában állott-e, s ha igen, nem fejtett-e ki az elkövetést követőleg oly magatartást, mely ez állapot fenntartására irányult; amennyiben ily cselekményekkel továbbra is a jogellenes állapot fenntartását biztosította, e tevé-

kenységei folytatva elkövetett egységes bűncselekménynek minősülnek, amikor is az elévülés csak azon a napon kezdődhetik, amelyen a jogellenes állapot megszűnik (pl. a gyermek meghal vagy annak valódi családi állása kiderül); ha viszont nem áll hatalmában a tettesnek a jogellenes állapot megszüntetése (pl. amikor kitételrel vagy hamis anyakönyvi bejegyeztetéssel követetett el a cselekmény), illetőleg bár hatalmában áll, de az elkövetés után mit sem tett a jogellenes állapot fenntartása érdekében: a bűntett a jogellenes állapotot létesítő cselekmény elkövetésével befejezést nyert, s így az elévülés a jogellenes állapotot létrehozó tevékenység napján veszi kezdetét. Ha az alapul szolgáló tényállások szem előtt tartásával vesszük sorra a *Curiának* fent idézett ítéleteit, megállapítható, hogy a mutatkozó ingadozás látszólagos, mert az eltérő döntésekre épp a most vázolt különbség s megfontolás vezette legfelső bíróságunkat.

10. A családi állás elleni bűntett büntetése: egy évig terjedhető börtön (Btk. 254. §. 1. bek.), ha pedig a cselekmény nyereszkedési szándékkal követetett el: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő (Btk. 254. §. 2. bek.). Ez utóbbi esetben a II. Bn. 3. §-ának rendelkezéséből a pénzmellékbüntetés kiszabása kötelező.

15. §. A csalárd és vétkes házasságkötés.

I. 1. A csalárd házasságkötést, melyet a Btk. szintén családi állás elleni bűntettnek nevez, az követi el: aki a házasság megkötésénél a másik fél előtt valamely bontó akadályt elhallgatott, vagy a másik felet oly tévesztés által bírta rá a házasság megkötésére, mely miatt az felbontatott vagy semmisnek nyilvánított (Btk. 255. §.).

Két törvényes fogalomról van itt szó: az egyik a bontó akadály elhallgatása, a másik tévesztéssel érvénytelen házasság megkötésére való reábirás.

2. Mind a két cselekmény a másik házastárs és illetőleg az esetleg születendő gyermekek családi állásán ejt sérelmet. Tettesei is ugyanazok az egyiknek, mint a másiknak, t. i. az egyik házastárs, míg a másik házastárs mint passzív alany, mint sértett szerepel.

3. Az elkövetési cselekvés szempontjából a két cselekmény különartandó. Mindenekelőtt rá kell mutatnom a házassági törvény 121. §-ának 2. bekezdésére, mely kimondja, hogy a Btk. 255. §-ában említett felbontható vagy semmis házasság alatt a

jelen törvény szerint megtámadható vagy semmis házasságot, az ugyanott említett akadály alatt pedig a jelen törvényben meghatározott érvénytelenségi okokat kell érteni.

Figyelemmel e módosításra, az első cselekményt az követi el, aki a házasság megkötésénél a másik fél előtt valamely érvénytelenségi okot elhallgatott, a második cselekmény pedig abban áll, hogy a tettes a másik felet oly tévesztés által bírta a házasság megkötésére, mely miatt az érvénytelennek nyilvánított. Ott az elhallgatás, itt a tévesztéssel való reábirás az elkövetési cselekvés.

Mindkét esetben érvénytelenségi okok mellett történik a házasságkötés és mivel a sérelem csak abban az esetben áll be, ha azok miatt a házasság semmisnek vagy megtámadás folytán érvénytelennek nyilvánított, ennél fogva ez utóbbi körülmény az elkövetés mindenik esetében mint büntethetőségi feltétel szerepel. A törvény ugyan csak a tévesztésnél kívánja azt meg, de mivel az érvénytelenségi ok létezését, mint prejudiciális kérdést a házassági bíróság állapítja meg s ezt téve a házasságot érvénytelennek is nyilvánítja, kétségtelen, hogy a házasság érvénytelenítése az érvénytelenségi ok elhallgatása esetén is feltétele a büntethetőségnek.

4. A cselekmény — függetlenül a büntethetőségi feltétel bekövetkezésétől — tulajdonképpen a házasság megkötésével van befejezve s így az elévülés is ettől az időponttól kezdve folyik; itt ugyanis nem folytonos vagy tartós büntetendő cselekménnyel állunk szemben, vagy legalább is nem olyannal, melynél a jogtalan állapot megszüntetése a tettesnek hatalmában áll. A házasság felbontása vagy az elválás iránt benyújtott kereset azonban — úgy mint a házasságtörés esetében (Btk. 246. §. 2. bek.) — félbeszakítja az elévülést, mely azonban az ítélet jogerőre emelkedésekor újra kezdetét veszi.

5. Ezen bűntett miatt egyébként csupán a sértett fél indítványára van helye a bűnvádi eljárásnak (Btk. 255. §. 2. bek.) Az indítvány a büntethetőségi feltétel beállta előtt joghatállyal nem terjeszthető elő, minél fogva az indítványozási három hónapos határidő azon a napon kezd folyni, melyen a házasság jogerős ítélettel érvénytelenített, illetve felbontatott.

6. A büntetés: két évig terjedhető börtön (Btk. 255. §. 1. bek.).

II. A vétkes házasságkötés vétségét az 1894:XXXI. t.-c. 124. §-a határozza meg, mondván: aki a jelen törvényben megszabott akadály vagy érvénytelenségi ok ellenére tudva köt házasságot, amennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez: vétséget követ el.

1. E vétség elkövetője tettesi minőségben — ha akadály ellenére köttetett a házasság — a házasságra lépő felek egyike vagy mindketteje, ha azonban érvénytelenségi ok forog fenn, úgy mindkét fél, kiknek ez okról tudomással kell bírniok, mert ha arról csak az egyik fél tud, s ez azt a másik előtt elhallgatta, úgy a csalárd házasságkötés büntette (Btk. 255. §.) létesül.

Akadály alatt elhelyült azok az ú. n. tiltó akadályok (1894: évi XXXI. t.-c. 14—25. és 27. §§.) értendők, melyeknek fennforgása esetén a házasság érvényességén csorba nem esik. Érvénytelenségi okok pedig azok a körülmények, melyeknek esetében a házasság semmis vagy megtámadható s a bíróság által érvénytelennek nyilvánítatik.

2. Az elkövetési cselekvés maga a házasságkötés. Idevonatközással elvi éllel mondotta ki a Curia, hogy a házasságjogról szóló 1894:XXXI. t.-c. 124. §-ában meghatározott vétség tényálladéka csak akkor állapítható meg, ha valaki az 1894:XXXI. t.-cikkben megszabott akadály vagy érvénytelenségi ok ellenére, tudva a polgári tisztviselő előtt köt házasságot; csupán egyházi összeadás esetében ezen vétség nem létesül (Bünt. Hat. Tára 2. köt. 241. l.).

3. A büntethetőség feltétele, hogy a házasságkötés idején a törvényben meghatározott akadály vagy érvénytelenségi ok forog fenn s ennek létezéséről a tettes, illetve tettesek tudtak legyen. Ily akadály vagy érvénytelenségi ok hiányában még akkor sem állapítható meg e vétség, ha a tettes tévesen azt hitte, hogy annak ellenére köt házasságot (delictum putativum) — viszont ily akadály vagy érvénytelenségi ok létében nem elég a tudás lehetősége, a figyelmetlenség, könnyelműség, hanem meghatározott tudás kell, szóval e bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Akadály esetén elég az egyik fél tudatos cselekvése, ha ellenben érvénytelenségi ok forog fenn, úgy — mint említettem — mindkét félnek tudnia kell arról, mert különben érvénytelenségi ok elhallgatásáról lévén szó, a Btk. 255. §-a alkalmazandó (a tiltó akadály elhallgatása csak az 1894:XXXI. t.-c. 124. §-a szerint büntetendő: Bjt. 12. köt. 47. l.); emnyiben szubszidiárius a

vétkes házasságkötés vétsége s erre vonatkozik az a törvényi kifejezés, hogy: „amennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez”.

4. Az eljárás e vétség miatt hivatalból indul meg, ami annyiban jelentős, hogy amennyiben egyébként a Btk. 255. §-ában leírt törvényes fogalmat tölti be a tényálladék, de indítvány hiányában eljárás nem indítható meg, úgy a vétkes házasságkötés címén hivatalból kell az eljárást megindítani.

Megjegyzendő még, hogy e vétségnél nem feltétele a büntetőségnek a házasság érvénytelenítése.

5. A büntetés három hónapig terjedhető fogház (1894:XXXI. t.-c. 124. §.).

16. §. A házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő és egyházi személy vétségei.

1. Érvénytelenségi ok elhallgatásával, vagy ily ok, valamint akadály ellenére eszközölt házasságkötésnél tudva közreműködő polgári tisztviselő, a csalárd, illetőleg vétkes házasságkötés bűnségeként volna büntetendő, tehát annak ellenére, hogy hivatali kötelességeit is súlyosan megszegi, a Btk. 255., s az 1894. évi XXXI. t.-c. 124. §-ában a tettesekre meghatározottnál enyhébb büntetéssel lenne sújtható; oly esetben pedig, amikor szándék hiányában a csalárd, illetőleg vétkes házasságkötés bűncselekménye megállapítható nem volna, pl. mert a fennforgott akadályról vagy érvénytelenségi okról egyik fél sem tudott, a polgári tisztviselő még akkor sem volna büntetendő, ha ily akadály vagy érvénytelenségi ok tudatában működött közre a házasság megkötésénél, de nem volna büntetendő, amikor gondatlanság terheli.

Ezeknek az inkonzekvenciáknak elkerülése végett sui generis delictumot konstituált a törvényhozó a Btk-nak az 1894. évi XXXI. t.-c. 121. §-ával módosított 256. és 257. §-aiban, továbbá az 1894:XXXI. t.-c. 122. §-ában.

Büntetendő:

1. azon (lelkész) a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő, aki tudva, hogy (akadály) érvénytelenségi ok forog fenn, mely miatt a házasság (felbontható) megtámadható vagy semmis, a feleket mégis összeadja (Btk. 256. §.);

2. azon (lelkész) a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő, aki olyan házasság megkötésénél, mely fennforgó

(akadály) érvénytelenségi ok miatt (felbontható) megtámadható vagy semmis, gondatlanság terhel (Btk. 257. §.);

3. az a polgári tisztviselő, a) aki tudja, hogy az 1894. évi XXXI. t.-c. 14—25. és 27. §-alban foglalt valamely akadály forog fenn, vagy hogy b) a házasságnál való közreműködésre nem jogosult és a házasság megkötésénél közreműködik (1894. évi XXXI. t.-c. 122. §. 1. bek.);

4. az a polgári tisztviselő, ki az előbbi pontban említett cselekményt gondatlanságból követi el (1894. évi XXXI. t.-c. 122. §. 2. bek.).

Szétbontva és rendezve e meghatározásokat, tulajdonképpen három törvényes fogalmat nyerünk: 1. érvénytelenségi ok esetén való szándékos és gondatlan közreműködés (1. és 2. eset); 2. tiltó akadály esetén való szándékos és gondatlan közreműködés (3. a) és 4. eset); 3. házasságkötésnél való jogosulatlan közreműködés (3. b) eset).

Az elkövető tettesi minőségben mindenik esetben egy és ugyanaz, t. i. a házasságkötésnél közreműködő polgári tisztviselő; az elkövetési cselekvés is egyezik, amennyiben az mind a három esetben a házasságkötésnél való közreműködésben, tehát abban áll, hogy a polgári tisztviselő a formszerűségeket egészben vagy részben, magánál a házasság megkötésénél előírt cselekményeket azonban minden esetre foganatosítja.

A különbség az egyes cselekmények között csak az, hogy egyik esetben érvénytelenségi okok (1894. évi XXXI. t.-c. 6—13., 51—55. §§.), a másikkban tiltó akadályok (1894:XXXI. t.-c. 14—25., 27. §§.) fennforgásáról tudva, a harmadikban pedig a közreműködésre való jogosultság hiányában (1894:XXXI. t.-c. 31., 34. §§.) működik közre a házasság megkötésénél a tettes.

A törvény kifejezetten akkor is büntet, ha e cselekmények gondatlanságból követték el. A gondatlanság e delictumoknál abban áll, hogy a polgári tisztviselő kötelességét mulasztotta s erre vezethető vissza, hogy az érvénytelenségi okról vagy akadályról, illetve azon körülményről, mely az ő közreműködési jogosultságát kizárta, nem tudott.

Igy a Curia, midőn gondatlanságért büntette vádlottat, ki a születési anyakönyvi kivonatot, melyből meggyőződhetett volna, hogy a felek házasságra nem léphetnek, elmulasztotta beszerezni, — midőn egy teljesen árva leány házasságra lépésénél beírta a gyám beleegyező nyilatkozatával, de elmulasztotta a gyámhatósági jóváhagyás beszerzését (Griff dtár 8. köt. 377—378. l.).

Megjegyzendő, hogy a büntetethetőségnek egyik esetben sem feltétele, hogy a házasság bíróilag érvénytelennek nyilvánítottassék (állandó gyakorlat).

A büntetés: ha érvénytelenségi ok forog fenn s erről a polgári tisztviselő tudomással bír: három évig terjedhető börtön (Btk. 256. §.), ha pedig ugyanez esetben gondatlanság terheli: hat hónapig terjedhető fogház (Btk. 257. §.) és mindkét esetben a viselt hivatal elvesztése (1894:XXXI. t.-c. 121. §. 1. bek.); ha tiltó akadály fennforgása esetén, vagy jogosultság hiányában, ezekről tudva működik közre a polgári tisztviselő, amennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez, hat hónapig terjedhető fogházzal és a viselt hivatal elvesztésével büntetendő (1894:XXXI. t.-c. 122. §. 1. bek.), ugyanezekben az esetekben, ha a tettest gondatlanság terheli és a cselekmény súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez, úgy vétség miatt ezer pengőig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő a polgári tisztviselő és ismétlés esetében a viselt hivatal elvesztése is kimondható (1894:XXXI. t.-c. 122. §. 2. bek.).

Az ismétlés minden megszorítás nélkül értendő, tehát nem egyértelmű a visszaesés fogalmával, azaz akkor is fennforog, ha az előző elkövetés óta hosszabb idő múlt el, illetőleg ha a polgári tisztviselő előbbi cselekményeért büntetését még nem is állotta ki.

2. A házassági jogról szóló törvény azon kijelentésének, hogy „a házasságot polgári tisztviselő előtt kell kötni (29. §. 1. bek.) s azon további tételének, hogy „oly kötés, mely nem polgári tisztviselő előtt történt, a törvény erejénél fogva semmi vonatkozásban sem tekintetik házasságnak” (30. §. ut. bek.), egyebeken kívül azáltal szerez érvényt, hogy bünteti a polgári kötés vagy ennek igazolása előtt az egyházi összeadást foganatosító lelkészt. Az 1894:XXXI. t.-c. 123. §-a értelmében ugyanis: azon lelkész, vagy vallási szertartás teljesítésére jogosított más személy, ki egyházi összeadásnál eljár, mielőtt a felek igazolták volna, hogy a házasságot a polgári tisztviselő előtt megkötötték, vétséget követ el és ezer pengőig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Ismétlés esetében a cselekmény két hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

Tekintettel arra, hogy ugyane szakasz második bekezdése értelmében: ha kiderül, hogy a házasság a polgári tisztviselő előtt előzőleg megkötötték, a cselekmény mint kihágás háromszáz

pengőig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, nyilvánvaló, hogy a vétség csak akkor létesül, ha a polgári kötés egyáltalában nem volt meg, míg ha ez megtörtént s a lelkész csak az állami anyakönyvekről szóló 1894:XXXI. t.-c. 62. §-a alapján kiszolgáltatni köteles tanusítvány hiányában jár el az egyházi összeadásnál, csupán a meghatározott kihágásban mondandó ki a lelkész bűnösnek.

3. A végszükséghez hasonló helyzet, mely előáll, ha az egyházi összeadás az egyik félnek közel halállal fenyegető betegségében történt, mint a cselekmény jogellenességét kizáró ok: büntetlenséghez vezet, mit a törvény azzal a kijelentéssel biztosít, hogy ily esetben: nem büntethető a cselekmény (1894:XXXI. t.-c. 123. §. 3. bek.).

IV. RÉSZ.

17. §. A család büntetőjogi védelme de lege ferenda.

I. A jog részéről segítséget, támogatást, védelmet igénylő érdekek köréből a legelsőek közé sorozza a közvélemény azt az érdeket, mely a család gazdasági, egészségügyi s erkölcsi megszilárdításához fűződik.

Ma már alig van kultúrállam, mely a jog eszközeinek beállításával nem törekednék arra, hogy a családot egyfelől belső vonatkozásaiban megerősítse, másfelől külső viszonylataiban megvédelmezze.

És méltán. Mert a család mint minden erkölcsi társas alakulat őssejtje: ad irányt az egyén fejlődésének, sugároz energiát a kisebb-nagyobb szociális egységekbe, és kölcsönöz jelleget az állam s az ennek keretét betöltő társadalom egészének. Ahol fejletlen, gyenge, beteg a sejt, — ott nem lehet fejlett, erős és egészséges a test. És viszont: a testet alkotó sejtek normális volta erős biztosítéka a test életrevalóságának s annak, hogy az lényegének megfelelően fogja funkcióit kifejthetni.

Bár távol áll tőlem az a nézet, mely a családot és társadalmat merőben biológiai jelenségnek minősíti, — mégis úgy vélem, ném tévedek, ha azt állítom, hogy: a társadalom s állam erőssége, szilárdsága s fejlődésének helyes irányúsága, — sőt létalapja nem csekély mértékben a család erkölcsi és gazdasági minémiségétől feltételezett. Igaza van *Rousseau*-nak, hogy: „A családi élet vonzó ereje az erkölcsök hanyatlásának legjobb ellenszere” s még inkább igaz az a tétel, hogy a családi életben beálló züllés, ha általánossá lesz, az állami és társadalmi élet fonálának megszakítója s a pusztulás lélekharangját csendíti meg.

II. A családvédelmet szolgáló intézmények nyomaival már az ókori pogány népeknél találkozunk. Mindazonáltal a pogányság a családvédelem magasabb gondolatához nem juthatott el, mert nem ismerte el a nő s a gyermek teljes emberi jogosultságát s

korlátlan hatalmat adott az apának újszülött gyermekének élete felett. A családnak, mint támogatást, segítséget és védelmet érdemlő társadalmi jelenségnek jogi értékellése csak akkor vette és vehette kezdetét, amikor a kereszténység a házasság szentségi jellegének, egységének és felbonthatatlanságának, valamint a nő és gyermek lényeges egyenjogúságának (Gal. 3. 27. k.) hirdetésével és keresztülvitelével a család egyénfölötti jellegét kidomborította — s meghatározta a családhoz tartozóknak egymás irányában fennálló jogait és kötelességeit. A középkor elején uralkodó germán népfelfogás is át van hatva már a család egységének eszméjétől, mire meggyőző bizonyítékul szolgál: Feirefriznek a Parzival-monda XV. könyve záró soraiban féltestvéréhez, Parzivalhoz intézett következő szólama:

„wil ich der wahrheit grifen zuo,
beidin min vater unde du
und ich, wir waren gar al ein.”

A keresztény és germán eszmék összefonódása megteremtette a család megbecsülésének s a családi kötelességek teljesítésére irányuló készségnek oly érületi bázisát, mely szükségtelemné tett minden külső családvédelmet mindaddig, míg úgy erkölcsi, mint gazdasági oldalon be nem állott az a lazulás, mely eresztékeiben rázza meg a család intézményét és sodorja a végpusztulás örvénye felé a közösségi életet.

A családot s ezen keresztül a társadalmat és államot fenyegető veszély előidézői két oldalról indultak bomlasztást célzó útjukra s szörnyű szövetségre lépve folytatják támadásukat, mely Szovjetoroszországban a rémület győzelméhez vezetett. Az egyik oldalról az ethikai individualizmus és gazdasági liberalizmus veszi tagadásba a család egyénfölötti jellegét s azt atomjaira bontva szétzülleszt. A másik oldalról a gazdasági élet változása s erős leromlása sok oly tényezőt tett hatályossá, melyeknek mindegyike nem csekély mértékben segíti elő a családnak lecsúszását s pusztulását. Ily tényezők: a családalapítással s a gyermekek felnevelésével járó anyagi terhek, melyeknek gondolata riasztól hat a házasságkötéssel szemben; — ilyen a nőemancipáció, mely a nőt eredeti s természetes hivatásától mindinkább eltávolítja, nőiességétől megfosztja s míg pillanatnyilag új keresési forráshoz juttatja, ugyanakkor a férfiak kereseti s ezzel családalapítási és családgyarapítási lehetőségeit végzetesen csökkenti s így végérvényben a nő helyzetét is rontja; ilyen a

nők és gyermekek ipari munkában foglalkoztatása, ami nemcsak a családból kivonás szemszögéből, de azért is veszélyt magában rejtő, mert a testi fejlődést károsan befolyásolja s a nőt nemcsak családi kötelességeinek teljesítésében gátolja, de nem ritkán biológiai alkatában is megzavarja.

E kettős irányból jövő támadások káros eredményei között egyenesen vészthozó az a közvetett hatás, mely a modern *erkölcsi szabadság* kitermelésében nyilvánul meg. Ennek a szabadságnak kiélése vezet a házasságtörésre, a könnyelmű válásokra, a nőnek árucikké alacsonyítására, a nemi élet kicsapongásaira, a gyermeknevelés elhanyagolására; ez indít nem egy férjet s apát arra, hogy feleségétől, gyermekeitől a kötelező tartást elvonja, ez forgatja ki nem egyszer a nőt anyai érzéséből s férje iránt tartozó hűségéből, — ez a szabados erkölcsi felfogás az, melynek gyökeréről sarjadzik ki legtöbb esetben a magzatelhajtás, gyermekkítétel, gyermekölés bűncselekményének bűnös gondolata s ugyanennek a morális elferdülésnek áldozatai azok a gyermekek, kiket a szülők durvasága, kegyetlen bánásmódja az otthontól menekülésre kényszerít s oly környezetbe taszít, mely a züllés útját nyitja meg előttük.

III. A család fokozatos felbomlásának e sötét képe s még sötétebb perspektívája nemcsak gondolkodóba ejt, de egyenesen kötelez megfelelő családvédelmi intézkedések tervszerű kiépítésére. S ebből a munkából ki kell vennie részét az államnak s társadalomnak egyaránt.

A családvédelem ezidőszert kettős irányú; gazdasági és erkölcsi, — s e két irány sfkján kialakuló segítő, támogató, erősítő munkásságot kiegészíti a büntetőjog, mely akkor lép fel a maga eszközeivel, amikor a családot vagy az ahhoz tartozókat oly támadások, sértések, veszélyeztetések érik, melyeknek büntetés alá vonása nemcsak azért megokolt, mert a kérdéses cselekmények büntetést érdemlősége minden kétségen felül áll, de azért is, mert e cselekményeknek bűncselekményekké minősítésével, az azokra kiszabandó büntetések fenyegetésével s konkrét esetekben a megfelelő büntetések helyes végrehajtásával a büntetőjog azt a ránevelési célját is szolgálja, mely bizonyos vonatkozásban nagyobb jelentőségű, mint az, mely a megtorlás cél-gondolatához fűződik.

A családi érzés, a szülői áldozatkészség, a hűséges szeretet, a kölcsönös erkölcsi és gazdasági egybefonódás ébrentartása és fokozása számtalan módon történhetik. E módzatok sorában

nem utolsó helyet foglal el a büntetőjog a maga megelőző és megtorló célt szolgáló eszközeivel, amelyeknek szelleme, ha átvődik az egyesek lelkivilágába, a büntetőjog mintegy pedagógiai úton lesz hatékony, mert ránevelni segít a család iránti kötelességek önzetlen és buzgó teljesítésére s amikor egyfelől figyelmeztet az erkölcsi szabadosság kárhozatos következményeire, másfelől az ingadozókat megerősíti, az elbotlottakat felemeli s bár büntetéssel, de visszatartani igyekszik minden oly cselekmény elkövetésétől, amelynek a család s abban az egyes kárát vallja.

A gazdasági és erkölcsi családvédelem részleteire nem kívánok kiterjeszkedni, csak annyit említek fel, hogy e téren Franciaország, majd Németország, Belgium s legújabban Olaszország vezettek be erőteljes intézkedéseket (ilyenek a céltudatos anya- és csecsemővédelem, a többgyermekes családok anyagi támogatása s kiemelése, az adók és közterhek mérséklése, családi házak építkezésénél olcsó kölcsönök s egyéb kedvezmények nyújtása, családvédelmi pénztárak létesítése stb.). Erkölcsi vonatkozásban a családvédelem feladatai: a szülők és gyermekek vallás-erkölcsi nevelése, az önmegtartóztatás, mértékletesség, egyszerűség és erkölcsi tisztaság erényeinek kiképzése, a jegyesoktatás, a gyermeknevelés erkölcsi elveinek következetes alkalmazása, a cselédkérdésnek szeretetteljes alapra helyezése, a prostitúció visszaszorítása stb.

Annyi bizonyos, hogy e vonatkozásokban — mint helyesen jegyzi meg *Kálnay Miklós* (v. ö. Magyar Közigazgatás 55. évf. 13. sz.) — nem látszat- vagy részletintézkedésekre, tapogatózó, kísérletekre, hanem a szerzett jogok, valamint — igen sokszor a közjó ellenére is féltékenyen őrzött és védelmezett — egyéni érdekek teljes háttérbe szorításával olyan céltudatosan átgondolt és minden részletében szigorúan végrehajtott intézkedésekre van szükség, melyek maradéktalanul szolgálják a család s ezen keresztül a nemzet érdekét.

IV. Mindezeknek megállapítása után alig érthető a kultúr-államoknak az a tartózkodása, melyet a legutolsó időkig családdal szemben tanúsítottak. A minket ezúttal közelebbről érdeklő büntetőjogi téren évszázadokon keresztül csak a legdurvább családot sértő deliktumok — mint a házasságtörés, kettős házasság — kerültek büntető szankció alá, s ezek is legtöbb helyütt — rendszertanilag teljesen helytelenül — a szemérem elleni bűncselekmények sorába vétettek fel. A családi állás (l'état civil, Per-

sonenstand, Familienstand) megváltoztatását célzó vagy ezt eredményező bűncselekményeket (így a gyermekosempészt), valamint a csalárd házasságkötés deliktumát a XIX. század előtt a törvény vagy egyáltalában nem büntette, vagy a falsum körébe vonta (v. ö. fent 50. l.). Az e körre szorító büntetőjogi védelem egyáltalában nem kielégítő, — nemcsak azért, mert a jogtárgyat csupán egyik kisebb szelvényében bástyázza körül büntetéssel erősített tiltó normákkal, hanem azért sem, mert — különösen a családi állás elleni büntettek büntetés alá helyezésével merőben alaki oldalán ragadja meg a kérdést. A családi állás néven ismert bűncselekmények ugyanis — mint említettem — csupán oly sértések, melyek a meghatározott családhoz tartozóság érdekét, tehát azt az érdeket csorbítják, mely az egyes ember személyi jogállása szemszögéből, azaz annál az első vonalon alaki jellegű kapcsolatnál fogva jelentős, melynek következtében az egyes ember nem vész el atomként a szabálytalan tömegben, hanem, mint meghatározott, valahová tartozó individuum tagja a társadalmi és állami közösségnek.

Ezen az alaki védelmen túlmenőleg sokkal inkább van szükség az anyagi és erkölcsi védelemre s az ezt erősítő büntetőjogszabályokra.

A családnak e szélesebb körű büntetőjogi védelmét szolgáló szabályok alig pár évtizedes multra tekintenek vissza; nálunk — sajnos — eleddig hivatalosan még csak szó sem esett ilyeneknek megalkotásáról. Ennek a késői kifejlődésnek oka — látásom szerint — egyebek között az a világszemléleti különbség is, mely a mai kort a pár évtized előtti időktől megkülönbözteti. A múlt század végéig, bemenőleg a jelen évszázadba a liberális-individualisztikus szemlélet volt az uralkodó, ma viszont európaszerte mind öntudatosabbá fejlődik az univerzalisztikus spiritualis irányzat. Az előbbi világszemlélet talajáról kinőtt büntetőjogszabályok — a minél kisebb fokú beavatkozás elvéből indulva ki — természetesen beérték az alaki védelem nyújtásával. Az ezidőszerint uralkodónak mondható, de mindenesetre erősen homloktérbe jutott univerzalisztikus spiritualis világszemlélet viszont rendkívüli nagy figyelmet fordít a büntetőjogi védelemre igényt tartó szociális értékű érdekekre (v. ö. *Rácz*, Az individualisztikus büntetőjogi szemlélet alkonya, Angyal ünnepi kötet 66. l.), amelyek között előkelő helyet foglal éppen a család.

V. Hazánkban e téren csak néhány — egymással egyáltalában össze nem függő — fogyatékos rendelkezéssel találkozunk.

Büntetés alá esik természetesen a házasságtörés, a kettős házasság, a családi állás elleni büntetés a csalárd házasságkötés. A szélesebb körű büntetőjogi családvédelem intézményes szabályozása azonban teljesen hiányzik.

A legszorgosabb kutatás eredményeként a következő büntetőjogszabályok létezéséről számolhatok be:

1. A Btk. 172. §-ának 2. bek.-e két évig terjedhető államfogházzal rendeli büntetni azt, „aki ... a házasság intézménye ellen izgat, és pedig „vagy gyülekezeten nyilvánosan szóval vagy irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által”. Nem érdektelen, hogy ily rendelkezéssel, mely végül mégis csak alkalmas arra, hogy a házasság és család intézményét minden destruktív izgató megnyilatkozással szemben megvédelmezze: még csupán az 1852. évi osztrák btk. 305. §-ában találkozunk (v. ö. Kézikönyvem 9. k. 44. l.).

2. Az alaki védelem körébe esik a Kbt. 60. §-ában meghatározott családi állás elleni kihágásnak büntetés alá vonása. Elköveti e kihágást az az anyakönyvvezető, ki az állam törvényei szerint érvényes házasságból született gyermeket — noha e körülményt tudta — az anyakönyvbe, mint az állam törvényei szerint törvényesnek be nem jegyzi, vagy viszont a törvénytelen gyermeket törvényesnek jegyzi be, — aki azon esetben, ha az anyakönyvben törvénytelen születésűnek bejegyzett gyermek az illetékes hatóság által jogerejűleg törvényes születésűnek nyilvánított, a hatóságnak azt a meghagyását, hogy a törvényessé nyilvánítást, vagy törvényesítést az anyakönyvbe bejegyezze, nem teljesíti, — végül, aki az anyakönyvbe törvényes születésűnek bejegyzett gyermekre vonatkozólag, ha azt a bíróság jogerejű ítélete által törvénytelen születésűnek nyilvánította, az illetékes hatóság által vele közölt ítéletnek ezen tartalmát, a felhívás ellenére az anyakönyvbe be nem jegyzi.

3. Az 1876:XIII. t.-c. 111. §-a kihágás címén büntetéssel sújtja azt a gazdát, ki tanköteles gyermekcselédjének az iskola látogatására kellő időt nem enged, — továbbá, aki az ily gyermekcselédet, testi kifejlődését és növekedését akadályozó nehéz munkával terheli, vagy aki az ily gyermekcseléd irányában kegyetlenkedik.

4. Egészségügyi szemszögből jelentős az 1876:XIV. t.-c., melynek 20. és 21. §-a büntetés alá vonja azt, aki a gyermekek ápolására és gondozására törvényszerűleg hivatva van vagy azt magára vállalta: hét évnél fiatalabb gyermeket — ott, hol helyben vagy a közegészségi körben orvos van, — megbetegedése

esetén mielőbb orvosi segélyben részesíttetésre irányuló kötelezettségének teljesítését elmulasztja. Bizonyos vonatkozásban idecsik a védhímlőoltás kötelezettségének elmulasztásában álló s az 1887:XXII. t.-c. 11. és 12. §-aiban meghatározott kihágás.

5. Az ipari munkások családi életének bensőséges kifejlődését biztosítja közvetve az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891:XIII. t.-c., mely 6. §-ában az 1., 2., 4. és 5. §-okban foglalt rendelkezések megszegését kihágásnak minősíti.

6. A gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1907:XLV. t.-c. 58. §-ának c) pontja értelmében kihágást követ el, aki a gyermekcseléddel kegyetlenkedik, illetve a gyermekcselédet olyan munka teljesítésére kényszeríti, mely annak testi erejét felülmúlva, egészségét és testi fejlődését veszélyezteti.

7. Nem egy vonatkozásban családvédelmi gondolat hatja át az 1908:XXXVI. t.-c.-nek a büntetett gyermekekre és fiatalokorra vonatkozó rendelkezéseit.

8. Külön figyelmet érdemel a fiatakorúak bíróságáról szóló 1913:VII. t.-c. 66. §-a, melynek értelmében: ha gyermek vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított oly kiskorú egyén, aki élete tizenharmadik évét még be nem töltötte, környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve, vagy züllésnek indult, a fiatakorúak bírósága sürgős esetekben a következő intézkedéseket teheti: 1. figyelmeztetheti a szülőt, a törvényes képviselőt vagy azt, akinek háztartásában a kiskorú él (gondviselő), hogy reá szigorúbban ügyeljen és őt gondosabban nevelje, 2. utasíthatja a szülőt, a törvényes képviselőt vagy a gondviselőt, hogy a kiskorút megfenyítse, iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére kényszerítse, az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól vagy életmódtól visszatartsa. Igen nagyjelentőségű s gondolatébresztő a 67. §-nak az a további rendelkezése, mely szerint: A fiatakorúak bírósága azt a szülőt, törvényes képviselőt vagy gondviselőt, aki az előbbi §. alapján kiadott utasításának igazolatlanul eleget nem tesz, kihágás miatt pénzbüntetéssel büntetheti. Nézetem szerint ez a rendelkezés a kötelességeiket nem teljesítő szülőkre ki volna terjeszthető.

9. Igen helyes, de aránylag szűk körre terjedő rendelkezés az, mely a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913:XXI. t.-c. 3. §-ának 1. pontjában olvasható, melynek értelmében vétség miatt tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő (az 5. és 6. §-ok esetében dologházba utalható) az a közveszélyes

munkakerülő, ki magát vagy családját munkakerülő életmódjával erkölcsi romlásnak teszi ki (nézetem szerint az anyagi romlásnak kitétel, valamint a családi kötelességek durva elhanyagolásának esetére is ki volna terjesztendő e rendelkezés, s egyben megfelelő intézkedések fogantatavétele volna biztosítandó a család megmentésére).

10. Közvetve családvédelmi célt szolgál a sajtóról szóló 1914:XIV. t.-c. 24. §-ának 9. b) pontja, mely vétség címén bünteti azt, aki a gyermeknemzést meggátló vagy magzatelhajtó szereket hirdet, vagy magzatelhajtásra szolgáló módot vagy alkalmat ajánl.

11. A gyermekek értelmi és erkölcsi fejlődését elősegíteni célzó 1921:XXX. t.-c., mely az iskoláztatási kötelesség teljesítésének biztosításáról szól: az erkölcsi családvédelem célját szolgálja, midőn kihágásért bünteti azt a gondviselőt (szülő, gyám, gazda; 1. §.), ki a gyermek irányában fennálló iskoláztatási kötelességének nem tesz eleget.

12. Az ipartörvény módosításáról szóló 1922:XII. t.-c. 128. §-a értelmében kihágást követ el az a munkaadó: 1. aki az e törvényben a foglalkoztatásra nézve megállapított alsó korhatárnál fiatalabb gyermeket (74. §.) foglalkoztat (ugyanígy a sütőipari munkának szabályozásáról szóló 1923:XV. t.-c. 16. §. b) pontja); 2. aki tanoncot tanszerződés (87. §.), illetőleg szülői nyilatkozat (76. §. ut. bek.) nélkül tart; 3. aki az e törvényben foglalt tilalom ellenére tanoncot tart; 4. aki a tanonccal szemben fennálló, e törvényben megállapított kötelességek valamelyike ellen vét (igen figyelemre méltók a munkaadó kötelességeit meghatározó 92—95. §-ok); 5. aki gyermeket vagy fiatalkorút képezéshez kötött iparban tanszerződés nélkül alkalmaz, 6. aki a 81. §. ut. bekezdésében foglalt tilalom ellenére kiskorú női tanoncnak lakást vagy ellátást ad (a hivatkozott bekezdés szerint: nőtlen, özvegy, feleségétől elvált vagy különválva élő iparos háztartásában kiskorú női tanoncnak lakást és ellátást nem adhat).

13. Figyelmet kíván a betegségi és baleseti kötelező biztosításról szóló 1927:XXI. t.-c., mely közvetve szintén családvédelmi célt tart szemé előtt, s kihágásnak minősíti a vonatkozó előírások meg nem tartását.

14. Közvetett családvédelmi gondolat villanik ki az 1927:XXXIII. t.-c.-ből is, melynek címe: az ifjúság védelméről szeszitalok kiszolgáltatása és szórakozó helyek látogatása terén. E

törvény 1. §-a kimondja, hogy: olyan ifjú egyén számára, aki élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, nyilvános helyiségben vagy helyen (akár vendéglőben, kávéházban, szállodában, kimérésben, korcsmában, automatabüffében, üzletben, akár kirándulóhelyen, vásáron, búcsújáróhelyen, táncmulatságban stb.) szeszest italt (bort, gyümölcsbort, pezsgőt, sört, pálinkát, likőrt stb.) sem fizetésért, sem ingyen kiszolgáltatni nem szabad még abban az esetben sem, ha felnőtt kíséretében van. A 2. §. szerint kihágást követ el: 1. aki e tilalom ellenére szándékosan vagy a köteles gondosság elmulasztásával életének tizennyolcadik évét be nem töltött egyén számára szeszest italt kiszolgáltat; 2. az a felnőtt egyén, aki e tilalom ellenére életének tizennyolcadik évét be nem töltött egyén számára szeszest italt rendel, vagy neki ilyen ital fogyasztását megengedi; 3. aki, mint szeszest ital eladásával foglalkozó üzemnek tulajdonosa vagy felelős vezetője, szándékosan vagy gondatlanságból eltűri, hogy helyiségében alkalmazottja az 1. pont alá eső cselekményt kövessen el.

15. Egész közelről érdekli az intézményes családvédelmet az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelméről szóló 1928:V. t.-c.-nek számos — büntető szankcióval is megerősített — rendelkezése (v. ö. különösen a 35—36. §-okat).

16. Nem csekély a jelentősége az 1928:XL. t.-cikknek, mely az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról rendelkezik s bizonyos mulasztásokat kihágássá minősít (v. ö. 182—189. §§.).

17. Ugyanily szempontból jön figyelembe a gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti kötelező biztosításáról szóló 1936:XXXVI. t.-c. s annak 29. §-ában foglalt büntető rendelkezés.

VI. Áttekintve a család büntetőjogi védelmét szolgáló hazai jogszabályokon szinte kézenfekvő a következő két megállapítás: 1. e rendelkezések nélkülözik az egységes, átfogó gondolatot, 2. bár kétségtelenül nem egy vonatkozásban visszaszorítani igyekeznek több oly bűnös magatartást, mely a család s az ehhez tartozók erkölcsi, egészségügyi, gazdasági és általában egzisztenciális érdekeit sértő vagy veszélyeztető, mindazonáltal nem vonják be a védelmi körbe ép azokat az érdekeket, melyeknek maradtalan épségéhez első sorban fűződik a család megalapozottságának szilárdsága, fejlődésének helyes iránya s mint társadalmat fenntartó sejt egészsége.

E megállapításokból egyenest következnek a törvényhozóval szemben támasztott következő igények.

1. Kivánatos volna — nem várva be a Btk. általános revíziójának idejét — a család büntetőjogi védelmét szolgáló hivatott jogszabályokat újabb büntetőnovella keretében rendszeresen összefoglalni.

2. A család-elhagyás bűncselekménye mindenesetre felveendő volna az alkotandó törvénybe. Ehelyütt, bár mintául szolgálhatnak egyes külföldi törvényhozási munkálatok, de nézetem szerint semmi esetre sem szabad a büntethetőséget attól a feltételtől tenni függővé, hogy az elhagyás következtében az eltartást vagy neveltetést biztosító közhatósági intézkedések szüksége állott be.

3. Büntetés alá vonandó lenne az, ki az általa házasságon kívül teherbe ejtett nőtől s az újszülöttől a kötelező támogatást és segítséget megtagadja.

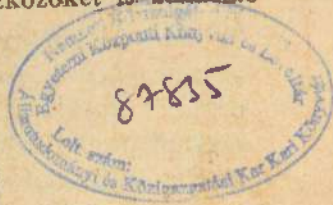
4. Bűncselekménnyé volna minősítendő a feleségnek, anyának megokolatlan lebecsülése, az irányában tanúsított durva bánásmód.

5. Fokozottabb mértékben védelemben volnának részesítendőek a gyermekek: szülők, közelebbi hozzátartozók s gondviselőiknek egészségét s erkölcsöt veszélyeztető magatartásaikkal szemben.

6. Büntetendő volna, ki szülő, közeli hozzátartozó vagy gondviselő léte a gondjain levő gyermek erkölcsi romlását — bár módjában van — meg nem akadályozza.

Eljárásjogi oldalról megfontolandónak tartom, nem kellene-e — esetleg az angol jog mintájára (v. ö. *Beth*, *Familiengerichte Internationales Anwaltsblatt* 1937. évf. 107. l.) — ú. n. családi bíróságokat szervezni, melyek a büntető eljárás megindítása előtt a feleket békéltető, figyelmeztető szóval kötelességeik teljesítésére intené. Büntetés alkalmazására csak súlyosabb esetekben, illetőleg sikertelen intés után kerülhetne a sor.

A magyar nemzet megerősítésének elodázhatatlanul szükséges áldásos munkájából fogja kivenni részét a törvényhozó, ha egyéb irányú családvédelmi intézkedések életbehívásával kapcsolatban a megfelelő büntetőjogi eszközöket is rendelkezésre bocsátja.

3000. -

HVT. 2017.04.18.
NKE EKK KTK Kari Könyvtár

Helyben! *00073736* Jászai '63

Büntetőjog

